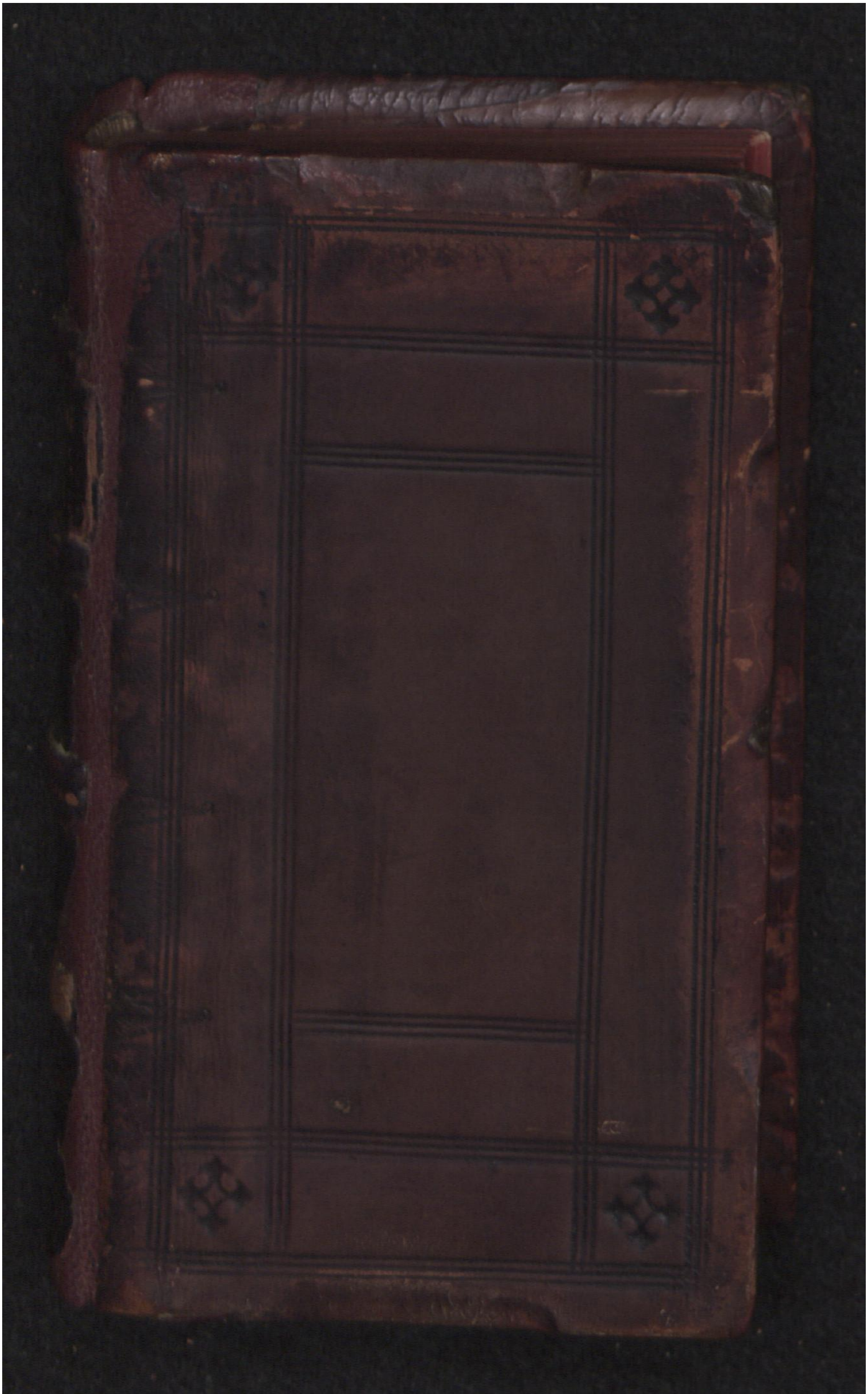

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

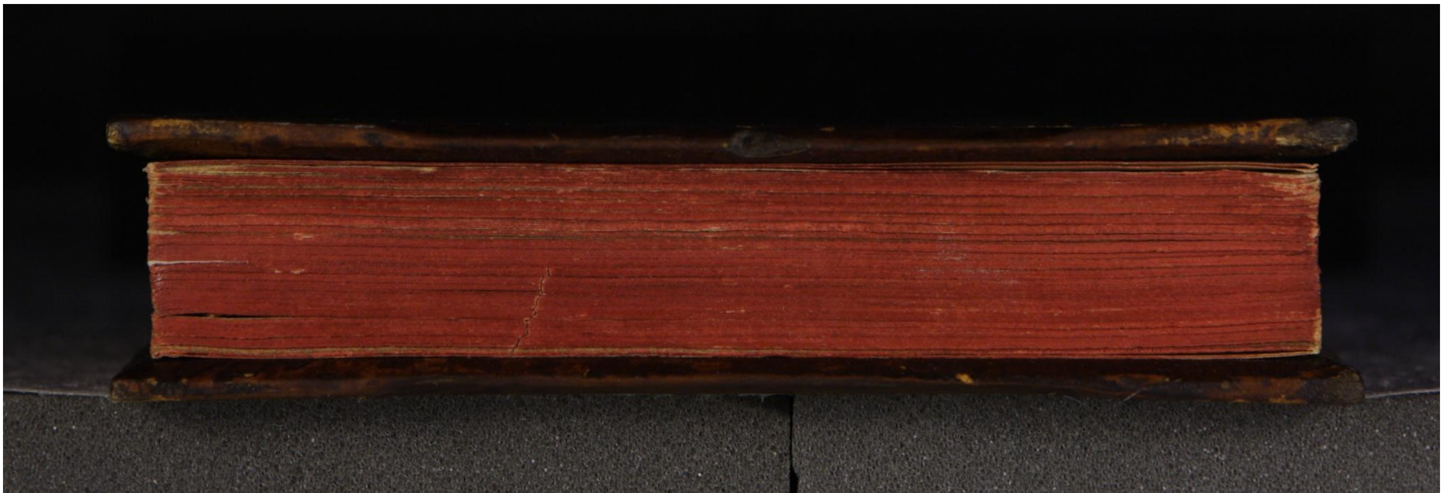
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

3. – 411
DA Box
LN 908
M
BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1916. k 3984

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

CATECHISMI QVÆSTIONES CONCINNATAE,

PER

NICOLAVM HEMMINGIVM.

PSALM. XL.

*Beatus eſt vir ille, qui ponit Dominum fi-
duciam ſuam, & non reſpicit ad ſuperbos, &
tractantes mendacium.*

1762

VVITEBERGÆ
EXCVDEBAT IOHANNES
CRATO.
ANNO M. D. LXX.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

BIBLIOTHECA REGIA · HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

EXIMIÆ PIETATIS ET DOCTRINAE VIRO, DOMINO NICOLAO BLACK, Canonico Roſchildenſi digniſsimo, Præceptori ſuo obſeruando, Nicolaus Hemmingius gratiam & pacem optat, à Deo Patre per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

DOMINVS, VT EST apud Prophetam, cõminatur ſacerdotibus ſui temporis, qui pactum Leui violantes, ritè non ſunt functi vero Leuitarum officio. Ita enim ait: Vos receſsiſtis de via, & offendiculo fuiſtis multis in lege: Corrupiſtis pactum Leui, dicit IEHOVA exercituum, & ego quoque reddam vos contemtibiles & humiles omni populo. Hæc comminatio ad noſtra quoque tempora ſe extendit, & ad nos, qui officio Leuitarum fungimur, pertinet. Nam ſicut tempore Prophetæ multi gloriabantur de Sacerdotum dignitate & eminentia, qui tamen nihil mi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

nus curarunt, quam verum Sacerdo-tum officium: Ita hodie, proh dolor, plures inueniuntur, qui patrimonio (vt vocant) Petri gaudent, quam qui ve-ſtigijs Apoſtoli inſiſtentes, Gloriam Dei & hominum ſalutem seriò quæ-runt. Neque hoc in Papatum dictum eſſe volo ſolummodo, ſed in nos quo-que, qui de Euangelio gloriamur. Et tametſi vt ſacerdotes Dei de bonis Ec-cleſiæ viuimus: tamen non minus pa-ctum Leui violamus, quam illi, de qui bus per Malachiam conqueritur Do-minus, id quòd ſanè nemo non videt, qui vicia Sacerdotum, quos accuſat Propheta, cum noſtris contulerit. Sunt autem tria potiſsimum, quæ Prophe-ta inſectatur, quod receſſerint de via, quod offendiculo fuerint multis in le-ge, quod corruperint pactum Leui. De via receſſerunt mala vita, & flagiti-oſis moribus ſe polluentes. Vitæ enim ratio cuiuſq; via dicitur. Offendiculo fuerunt multis in lege, ſuo prauo ex-emplo multis præbentes occaſionem

lapſus

lapſus contra legem Dei. Corruperunt pactum Leui, ea fide & diligentia, qua decuit, ſuo officio non fungentes in ſeruanda puritate doctrinæ, & promouenda gloria Dei. Quid non eſt in noſtris Sacerdotibus ſimile? Quod enim de via recedant, teſtatur multorum ſuperbia, auaricia, petulantia, potatio, incontinentia, & alia vicia, quæ magis ſoli huic patent quam vt celari, poſsint. Quod ſint multis offendiculo in lege, ſequitur ex primo. Nam miniſter Dei, qui benè docet, ſed malè viuit, dextera quidem domum Dei ædificat, ſed ſiniſtra eandem deſtruit. Apoſtolus non fruſtra requirit à Sacerdotibus, vt ſint forma gregis. Sicuti enim in ſcientijs Philophicis optimè docet is, qui regula & exemplo docet: Ita Doctor eccleſiæ, niſi verbum, quod in ore habet, vita exprimat, non tam doctor quam ſeductor Eccleſiæ haberi debet. Nam cum auditores vident mores miniſtrorum Dei non conuenire cum doctrina, mox plerique aut con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

temnunt doctrinam, aut labe eorum inficiuntur, ac ita infecti pereunt. Nunquid hoc non eſt multis offendiculo eſſe in lege? An non hoc eſt ſuis moribus efficere, vt multi in legem impingant? Vtinam hic vanus eſſem. Vtinam poſſent plerique ad ſuos mores, & ad propriam conſcientiam prouocare. Nihil libentius paterer, quam me in hac cauſa ſuccumbere. Quod corrumpant pactum Leui, hoc eſt, quod non fungantur ea fide & diligentia officio ſibi commiſſo, qua deceret, manifeſtum eſt in multis. Vehementer errant, qui ſuo ſe functos officio putant, quando vel recte docuerunt, vel in genere vicia taxarunt: Quibus partibus ſi fuiſſent contenti Prophetæ Dei, non tam horrendis ſupplicijs fuiſſent olim affecti. Quid ergo, deſideras? Id quod Prophetæ, Apoſtoli omnes, & vox Chriſti requirunt. Quid hoc eſt? vt remedium adhibeas vulneri, reprehendas ſigillatim hominum ſcelera, & ſingulis in os dicas, quo tendat ipſius vi-

ta. Ebrioſo ſuam ebrietatem, Superbo ſuam ſuperbiam, Auaro ſuam auariciam, Tyranno ſuam tyrannidem, libidinoſo ſuam libidinem ob oculos ponas tanquam legatus Dei. Sic ſanctus Nathan fecit: Sic Baptiſta, Sic Paulus, ſic Ambroſius & omnes alij pij paſtores. Sed inquies: Si ſic agerem, periclitarer de vita: eijcerer de meis facultatibus: actum eſſet de meo honore: præterea fruſtra hoc tentarem. In hac enim malicia mundi vix quiſquam patienti animo meam correptionem eſſet admiſſurus ὁ μὲν λόγος φρονεῖ, ὁ δὲ νοῦς παραφρονεῖ. Excuſatio hæc iuſta videri poſſet, ſi tua tantum res ageretur: Sed nunc fungeris legatione Dei, vt non tam quod tibi videatur, quam quod ipſe à te requirat ſpectandum ſit. Ipſe Dominus apud Ezechielem in hunc modum te alloquitur: Speculatorem dedi te domui Iſraël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, & lo-

cutus fueris, vt auertatur à via ſua impia & viuat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit ab iniquitate ſua conuerſus, ipſe quidem in iniquitate ſua morietur, Tu autem animam tuam liberaſti. Grauiſsima etiã extat apud Ieremiam comminatio: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter. Mandatum Dei erat, vt Iudæi deuaſtarent Moabitas, quod quia non fecerunt, pronunciantur à Propheta maledicti. Cuius rei ratio à generali principio petitur: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter. An non multo maiori maledictioni merito cenſentur obnoxij, qui in Moabitis Spiritualibus deuaſtandis ſunt remiſsiores: hoc eſt, qui peccata hominum non oppugnant indefeſſe, vt regni Chriſti pomœria abolitis hoſtibus dilatentur? Huc pertinet caput 34. Ezechielis, in quo Dominus comminatur paſtoribus, qui neglecto grege

Chriſti, quæ ſua ſunt quærunt, quibus non diſsimiles ſunt multi hodie. Nam plures ſoliciti ſunt pro grege porcorum augendo, quam pro grege ouium Chriſti rite paſcendo. Quorum alij ignorant ſui officij partes, alij norunt vtcunq;, ſed ſcientes & volentes officium negligunt, quos ſane ab officio remouendos, ſi ſunt inſanabiles, absque omni miſericordia iudico. Crudelis eſt enim miſericordia, quæ dum vni præſtatur, multis cedit in interitum. Atq; inſpectatores, qui ferunt tales paſtores, ſeipſos potius, quam gregem Chriſti paſcentes, grauius ſibi iudicium accerſunt. Requiruntur autem in fideli paſtore hæc quatuor. Primum cognitio ſanæ doctrinæ, quæ profecto haberi nequit ſine magnis laboribus, longo ſtudio, aſsidua verbi Dei lectione, & pia eiuſdem meditatione. Secundum donum docendi, & certa docendi forma. Niſi enim quis aptus ſit ad docendum, & ea quæ recte nouit vtiliter alijs tradere poſsit, inutilis eſt Eccleſiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

3 paſtor. Tertium, accommodandi pru-
dentia ſeu peritia τοῦ ὀρθοτομεῖν, (vt ver-
bo Pauli vtar) verbum Dei. Vt enim
ſtultus medicus iudicatur is, qui omni
morborum generi vnam medendi ra-
tionem accommodat: Ita Doctor ver-
bi Dei, niſi pro conditione hominum
accommodat verbum, imperitus cen-
ſendus eſt. Ignaros enim docebit, in-
firmos eriget, pigros excitabit, ſcelera-
tos obiurgabit, ac minis percellet illo-
rum animos, vt reſipiſcant, contuma-
ces diſciplina Eccleſiæ puniet, hoſtibus
ora obſtruet. Sic Chriſtus feciſſe legi-
tur: ita Paulus faciendum præcipit.
4 Quartum ſanctitas vitæ. Debet enim
pius paſtor forma gregis eſſe, iuxta
Pauli ſententiam. Et Chriſtus vult pa-
ſtores prælucere alijs bonis operibus.
Qui harum partium vel minimam ne-
glexerit, fraudulenter facit opus Do-
mini, ideoq; maledictus voce Domi-
ni pronunciatur. His officijs ſeu par-
tibus, ſi ritè fungerenter pleriq;, non
tàm molli fruerentur ocio, Sed ter
ſtulti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſtulti ſumus, qui plus puluerem & cinerem timemus, quam Deum viuentem. Multo rectius faceremus, ſi propoſitis nobis comminationibus diuinis, cogitaremus, Deum haud impune laturum violationem ſui pacti. Tametſi enim ſtatim, vbi offenſus fuerit, non punit: tamen vere peccata hominum tanquam in faſciculo ligat, & recondit, donec ei viſum fuerit iniquitates noſtras viſitare. Ligata eſt, inquit Propheta, iniquitas Ephraim, reconditum eſt peccatum eius. Diu cumulauerunt ſcelera ſacerdotes Leuitici, ſed tandem Deo iuſtas pœnas dederunt. Et Malachias Sacerdotibus pactum Leui violantibus ait ex verbis Domini: Et ego reddam vos contemtibiles & humiles omni populo, quoniam non cuſtodiſtis vias meas, hoc eſt, quia violatis pactum Leui. Si quis autem quærit, qualenam fuerit illud pactum, audiat eundem Prophetam dicentem: Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis, dedique ea illi ob timorem. Timuit enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

me, & à facie nominis mei contritus fuit ipſe. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non eſt inuenta in labijs eius: in pace & æquitate ambulauit mecum, & multos reuocauit ab iniquitate. Labia enim Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia legatus Domini exercituum eſt. Habes his Prophetæ verbis pulcerrimè deſcriptum pactum, quod Dominus cum Leui pepigit. Dominus pacem & vitam promittit, ſed timenti ſe & rite fungenti ſuo officio. Vt enim in omni pacto eſt mutua obligatio: ita & hic. Deus promittit pacem & vitam: Leui Deum timet, & recipit, ſe commiſſam legationem cum fide & diligentia obiturum. Numerat autem hic partes pacti à parte Leui plures, quarum prima eſt timor Dei, qui ſincerus eſſe nequit, niſi à fide proficiſcatur. Secunda: Lex veritatis in ore eius, hoc eſt, doctrina vera, ſancta & pura. Tertia: Et iniquitas non eſt inuenta in labijs eius, hoc eſt, falſam &

fuca

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

fucatam doctrinam fugit, atq; adeo vt
peſtem deteſtatur, quicquid ex ore do=
mini non hauſit. Quarta: In pace & 4
æquitate ambulauit, hoc eſt, ſtuduit vi=
tam ſuam componere ad normam iu=
ſticiæ meæ, ſeruando pacem & æqui=
tatem cum proximis. Quinta: Et mul= 5
tos reuocauit ab iniquitate, ſcilicet do=
ctrina, correptione, comminatione, de=
inde & vitæ ſanctimonia, idq; nomi=
ne Domini exercituum, cuius eſt le=
gatus. Hæc de pacto Leui & commi=
natione Sacerdotum violantium pa=
ctum iſtud, ideo à me dicta ſunt, & vt
me & mei ſimiles, qui in locum Leui
ſucceſsimus, excitem ad officium præ=
ſtandum, niſi malimus promiſſa à Deo
vita & pace excidere. Porrò quoniam
pars pacti eſt, vt puram & ſinceram
Dei doctrinam tradamus ſinguli pro
ſuæ vocationis, & gratiæ modulo, Ego
prima religionis rudimenta in hoc li=
bello explicare ad captum puerorum
inſtitui. Si quis autem hunc meum la=
borem & conatum improbare velit,
pro=

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

propterea quod multi extent libelli, qui hanc doctrinam puerilem profitentur, ijsq; à præſtantiſsimi viris conſcripti: ei zelum quidem permitto ſuum, modo ipſe viciſsim meum mihi officium non adimat. Similis zelus fuit in Ioſuah filio Nun, qui cum audiretq; Eldad & Medad in caſtris Dei Prophetare, voluit vt Moſes eos prohiberet. Sed quid ad hæc Moſes? Vtinam (inquit) vniuerſus populus Domini Prophetæ eſſent, & quod daret Iehouah Spiritum ſuum ſuper eos. Ioſuah zelo Moſis ægre tulit, quod alij, quam ipſe, Prophetarent. Sed Moſes zelo Dei optat omnibus Propheticum ſpiritum, vt omnes coniunctis viribus regnum Chriſti ornent & amplificent. Ego igitur etſi Moſen aſſequi non poſſum: non tamen iudico mihi tacendum eſſe, cum Eldad & Medad ſit etiam locus prophetandi in caſtris Dei. At ſi quis non Ioſuæ zelo, ſed leuitate animi noſtrum improbet factum, ei reſponſum volo, quod olim Demo-

ſthenes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſthenes ſuis Sycophantis reſpondit,
ἐπιτιμᾶν μὲν παντὸς ἐστὶ, συμβουλεύειν δὲ οὐ
παντὸ.

Tibi autem venerande Præceptor
hanc meam Catecheſin dedicare vo-
lui, vt extaret meæ erga te gratitudinis
teſtimonium. Tua enim inſtitutione
& ope ita me, dum ſub tua ferula fui,
adiutum fuiſſe agnoſco & profiteor, vt
progreſſus, qualeſcunq; ſecuti ſunt, ti-
bi haud immerito acceptos feram.
Nam me non ſolum in religionis rudi-
mentis fideliter inſtituiſti: verum etiam
cum fortunæ meæ eſſent plus ſatis te-
nues, benignè me tuis facultatibus ſub
leuaſti. Hanc tuam liberalem manum
hodie quoq; exoſculantur multi, qui
apud vos literas & pietatem ſub præ-
ceptoribus, eruditione & pietate præ-
ſtantibus, Magiſtro Petro Paulino &
Magiſtro Andrea Laurentio diſcunt.
Prudenter enim & piè illud poëtæ co-
gitas: Quas dederis ſolas ſemper habe-
bis opes. Oro patrē Domini noſtri Ie-
ſu Chriſti, vt te & illos, adeoq; omnes

vene-

venerandos collegas capituli veſtri, in ſui nominis gloriam, & Scholæ veſtræ optime conſtitutæ conſeruationem, quàm diutiſsime incolumes, & in vera pietate concordes conſtantesq́; ſeruare velit. Hafniæ 4. die Decembris, anno Chriſto nato

M. D. LX.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

CATECHISMI QVÆSTIONES.

Vnde dicitur Catecheſis?

A κατηχεῖν: quod eſt propriè, non ſcripto ſed voce viua doctrinam aliquam tradere.

Vnde ſumtum eſt vocabulum κατηχεῖν?

Ab antiquo Sacerdotum more, qui myſteria religionis non commendarũt ſcriptis, ſed ea viua tradiderũt voce: idq́ue ijs tantum qui ſuis ſacris erant initiati: quem morem etiam olim fuiſſe ſanctis patribus ante Moſen apparet.

Teneo vim vocabuli, dic iam clarè, quid ſit Chriſtiani Catecheſis.

Chriſtiana catecheſis eſt inſtructio in Chriſtiana religione, quæ fit viua voce docentis.

Quomodo vocatur qui ita docet?

Catecheta, & qui docetur, Catechumenus.

Quid quæſo ſummatim docet Catecheſis Chriſtiana?

 Quòd

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quod quemadmodum propter peccatum homines à Deo damnati, à reatu per fidem Chriſti liberentur: ita liberati Deum vero cultu in hac vita colant, ac tandem reſuſcitatis corporibus per Chriſtum vita fruantur æterna.

Video ſcopum Chriſtianæ catecheſeos, age capita eius doctrinæ diſtinctè trade.

Vniuerſa Catecheſis continet doctrinam duplicem, videlicet rerum & ſignorum: ad hæc enim duo tanquam ad ſumma capita, omnia referri debent, quæ in Chriſtiana catecheſi traduntur.

Quæ eſt doctrina rerum?

Lex ſeu Decalogus, Symbolum Apoſtolicum, & orandi forma à Chriſto prẹſcripta.

Quæ eſt doctrina ſignorum?

Doctrina de Baptiſmo & Cœna Domini, quæ duo Sacramenta ab Eccleſia dicuntur, cuius appellationis ratio ſuo loco explicabitur.

Quæ ſunt partes Catecheſeos?

Quinq; numerantur, doctrina Legis ſeu Deca-

Decalogus, Symbolum, Oratio, Baptiſmus, & Cœna.

Quomodo hæ partes ſcopo Catecheſos ſeruiunt?

Vt Lex Deum monſtrat, peccatum reuelat, damnationem oſtendit, verum Dei cultum præſcribit: Ita ſymbolum liberationem à peccato per Chriſtum fieri indicat: quæ liberatio fide apprehenſa, vt oratione expetitur: Ita ſacramentis obſignatur et confirmatur, Donec tandem in poſſeſſionem vitæ æternæ per Chriſtum peruenerimus.

DE PRIMA PARTE *Catechiſmi.*

Quæ eſt prima pars Catechiſmi?

Doctrina Legis diuinæ ſeu Decalogus.

Quid habes quod neceſſariò de lege Dei tenendum eſt?

Id paucis quibuſdam quæſtionibus complectar.

1. Quàm varia ſit acceptatio vocabuli Legis.
2. Quid ſit lex Moralis, quæ Decalogus dicitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quæ ſunt:

3. An legi morali quiſquam ſatisfacere poſsit.
4. Quiſnam ſit legis diuinæ vſus.
5. Quatenis lex ſit abrogata.
6. Quomodo Chriſtus legem impleuerit.
7. Quæ ſit legis ſumma.
8. Quæ legis appendices.
9. Quæ legis diuiſio.
10. Cur lex Dei lapideis Tabulis ſit inſculpta.
11. Quodnam ſit diſcrimen | Legis & Euangelij.

12. Quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

12. Quæ ſint partes legis, & quæ partium legis explicatio.

DE PRIMA QVÆSTIONE.

Quaſnam habet acceptiones vocabulum Legis?

1. In genere quamuis doctrinã ſignificat. Nam Hecræis nomen à docendo habet, quibus lex dicitur Thora à Iara: id eſt, docuit, vt in illo: Lex Domini immaculata, id eſt, doctrina cœleſtis eſt pura.

2. Quoties opponitur lex Prophetis, ipſum Moſen cum pentateucho deſignat, vt in illo dicto Pauli ad Rom. 3. Iuſticia fidei teſtimonium habet in Lege & in Prophetis.

3. Quando opponitur lex Euangelio, pro lege morali & eius appendicibus ſumitur, vt in illo Pauli: Nos iuſtificamur fide absq; operibus legis.

4. Lex oppoſita gratiæ iram Dei & damnationẽ ſignificat, vt in illo Pauli: Nos non ſumus ſub Lege, ſed ſub gratia.

5. Cum opponitur lex veritati, vmbras legales notat, vt in illo Iohannis: Lex per Moſen da-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſen data eſt, gratia et veritas per Ieſum Chriſtum. Hic lex, & damnationem cui opponitur gratia: & vmbras legales, quibus opponitur veritas, ſignificat.

6. Lex oppoſita tempori Chriſti exhibiti, notat totam Moſis politiam cum regno & Sacerdotio, vt in illo Pauli ad Galatas 3. Priuſquam venit fides, ſub Lege cuſtodiebamur.

7. Lex interdum accipitur pro imperio ſeu vi ad aliquid impellendi, quæ vis intelligitur ex caſu addito, vt cum dicitur: Lex peccati, lex membrorum, lex mentis, lex ſpiritus. In quibus dictis lex per Metonymiam pro vi impellente accipitur, idq́; nunc in bonam partem, nunc in malam.

8. Lex interdum pro eo, cui additur accipitur, vt cùm dicitur ad Rom. 3. Lex fidei, id eſt, fides, & lex operum, id eſt, opera. Hæc varia ſunt vocabuli Legis ſignificata, quorum applicatio ex periſtaſi locorum facilè intelligi poteſt.

DE SECVNDA QVAESTIONE.

Quid eſt lex moralis, quam Decalogum appellamus?

Eſt præceptio diuina, requirens, ab omni

homine perfectam, puram, & perpetuam obedientiam erga Deum, quæ vt promittit vitam & ſalutem obedientibus: ita mortem & damnationem comminatur ijs, qui hanc obedientiam non præſtant. Vocatur autem Moralis, quia perpetua viuendi regula eſt, ad quam mores cuiusq; ſunt exigendi.

DE TERTIA QVÆSTIONE.

Poteſt'ne quiſquam legi morali in hac vita ſatisfacere?

Nemo ſanè præter Chriſtum ſolum.

Quomodo id probas?

Ex Paulo quatuor demonſtrationes colliguntur, quarum Prima à naturæ prauitate ſumitur. Quî enim fieri poteſt, vt ex impuro & fœtido fonte, pura & lympida aqua hauriatur?

2. Sumitur ex Vniuerſali experientia. Nam cùm omnes morti, quæ eſt pœna violatæ legis, obnoxij ſunt, ſequitur, totum genus humanum tranſgreſsionis legis diuinæ reum eſſe.

3. Sumitur ex ſcripturę teſtimonio, qualia

plurima ſunt: Omnes declinauerunt & inutiles facti ſunt: Item, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

4. Sumitur à neceſſitate victimæ Chriſti, vnde Galat. 2. Si ex operibus eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Proinde cùm Chriſtus non ſit fruſtra mortuus, ſequitur neminem ex operibus iuſtificari poſſe. Nemo igitur Legi ſatisfacit.

Has quatuor demonſtrationes memoriȩ cauſa, hís verſibus concludo:

Natura, experientia, uerbum, uictima monſtrant,
Quòd nullus lege iuſtificetur homo.

DE QVARTA QVÆSTIONE.

Quis eſt vſus legis Moralis?

Legis moralis vſus triplex eſt, externus, internus & ſpiritualis. Primus ad externum hominem pertinet, quem lex externè regit. Secundus internũ hominem ſpectat, quem lex accuſat, damnat, reumq́ coram DEO peragit. Tertius ad nouum hominem refertur, quem lex in cultu Dei vero dirigit. Eſt enim lex ſanctis norma vitæ. Hunc legis triplicem vſum, hoc diſticho complector:

Lex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Lex hominem regit externum, ueteresq́; reuelat
Errores, uitæ eſt regula ſancta nouæ.

Cur primum vſum vocas externum?

Quia ad externum hominem in hac vitę conſuetudine pertinet, qui vſus propter quatuor cauſas neceſſarius eſt, quas hoc verſu complector:

Mandatum, pœnæ, pax publica, dux ad Ieſum.

Confirmatur autem hic vſus ad Galatas 5. his verbis: Lex eſt pædagogus ad Chriſtum.

Cur ſecundum vſum vocas internum?

Quia pertinet ad Conſcientiam hominis, quam ream arguit & damnat. Lex enim regula eſt, ad quam conſcientia ſingula opera, quæ à nobis fiunt, exigit & examinat. Cùm enim quid à nobis factum ſit iuxta regulam legis, iudicio mentis approbatur, quod iudicum in corde ſequitur lætitia: Contrà, ſi factum aberat à legis regula, iudicio mentis damnatur, quod iudicium ſequitur in corde dolor, & pauor propter imminentem pœnam. Confirmatur autē hic vſus Rom. 3. Per legem eſt agnitio peccati.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Cur tertium vocas ſpiritualem?

Quia ad hominem ſpiritu renatum pertinet, quem inſtruit in vero Dei cultu, præſcribitq; certam viuendi regulam. Confirmatur hic vſus Ierem. 20. In præceptis meis ambulate.

DE QVINTA QVÆSTIONE.

Quatenus lex eſt abrogata?

Lex triplex eſt, Moralis, Ceremonialis, & Iudicialis. Prima habet duas partes, quæ ſunt, Norma vitæ & appendix de promiſſionibus & comminationibus. Norma vitæ nec in hac vita, nec in futura abolebitur. Deus enim perpetuam dilectionem erga ſe & ſuam creaturā ſuo ordine requirit. Comminationes conuerſis ſunt abolitæ, iuxta illud Pauli: non ſumus ſub Lege, ſed ſub Gratia. Ita ad Galat. 3. Chriſtus pro nobis factus eſt maledictum. Promiſſiones autem fiunt pijs ratæ in Chriſto. Cęterùm non conuerſi, legi toti cum ſua damnatoria ſententia obnoxij ſunt, iuxta illud: Maledictus eſt, qui non fecerit omnia, quæ ſcripta ſunt in libro Legis.

Lex Ceremonialis abolita eſt, quo ad v-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſum, non quo ad ſignificationem. Nam res quas figurabant ceremoniæ ſunt æternæ.

Lex iudicialis quo ad vſum eſt libera. poteſt enim ea Magiſtratus vti vel non vti, At quantum ad ſignificationem attinet, perpetua eſt. Nam politia Moſis, regni Chriſti typus erat.

DE SEXTA QVÆSTIONE.

Quomodo Chriſtus impleuiſſe Legem dicitur?

Quantum ad Moralem attinet, cui omnes homines obnoxij ſunt, primùm reſpondeo, quòd eam quatuor modis impleuerit. 1. Perfectè obediendo legi Dei, nullum enim vnquam peccatum contra legem Dei fecit, ſed eam plena erga Deum & proximum dilectione adimpleuit. 2. Deriuando in ſe ius damnatorium legis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. 3. Infundēdo conuerſis Spiritum ſanctum, vt ipſi iam quæ legis ſunt facere incipiant. Qui enim ſpiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei. 4. Transformando nos plenè ad ſuam ſimilitudinem, quod futurum eſt in æterna vita, vnde illud Pauli ad Gal. Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſti-

ciæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ciæ expectamus. Ceremonialem autem legem impleuit Dominus, dum id quod ceremonijs ſignatum erat, opere compleuit. Idem de iudiciali lege ſentiendum eſt. Cæterùm modus impletę per Chriſtum legis moralis hoc diſticho complexus ſum:

Implet dum præſtat, dum ius damnabile tollit,
Pneumate dum donat, dum ſua regna dabit.

DE SEPTIMA QVÆSTIONE.

Quæ eſt ſumma legis Moralis?

Dilectio Dei & proximi. Sic enim Paulus ait 1. Tim. 1. Summa legis eſt dilectio. Idem probatur Deut. 6. & Matth. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. & proximum tuum ſicut teipſum.

An non aliud requirit Lex quàm affectum dilectionis?

Dilectionis voce Synecdochicos intelligitur omnis affectus coniunctus cum dilectione, & omnis actio interior & exterior, quam naturaliter requirit dilectio, per quã dilectio vera ſe prodit, & veluti conſpicien-
dam

dam præbet: vt enim qui diligit Deum, eum ſimul timet, colit, prædicat, inuocat, & patienter eb eo promiſſa expectat, omnia quæ grata illi ſenſerit faciens: ita qui proximum amat, ſuperiores ſe reureetur, pares complectitur, inferiores ſubleuat, atq; omnia omnibus, quæ vtilia ſenſerit, & vult & facit. Poteſt & ita reſponderi ad quæſtionem, quòd lex doceat in ſumma, quid expetendum & quid fugiendum ſit. Vt enim expetendum eſt honeſtum: ita quod tupe eſt, fugiendum eſt: & hac ratione ſumma Legis hoc verſu continetur.

Quis ſit honeſti, quis turpis ſons lege docetur.

Quis autem ſit honeſtatis, & contrà quis turpitudinis fons, continetur hoc diſticho.

Primus honeſtatis fons eſt dilectio: contrà
Turpia progenerat ſæua cupido tibi.

DE OCTAVA QVÆSTIONE.

Quæ ſunt Legis appendices?

Ego ſum Dominus Deus tuus, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & non cuſtodiunt

unt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

unt mandata mea: Et faciens miſericordiam in millia his, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.

Huc & illa dicta pertinent: Qui fecerit ea, viuet in eis. Et, Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis. Harum appendicum vſum vide ſupra in declaratione quartę quæſtionis.

DE NONA QVÆSTIONE.

Quæ eſt legis diuinæ diuiſio?

Plures ſunt legis diuinæ diuiſiones, quarum tres ſunt præcipuæ.

PRIMA. Legum diuinarum alia eſt Ceremonialis, alia iudicialis, alia Moralis.

Quæ eſt Ceremonialis?

Quæ ritus Eccleſiaſticos, ceremonias, & ſacrificia gubernat, Cuius vſus fuit in Templo Salomonis.

Quæ eſt Iudicialis?

Quæ iudicia & controuerſias forenſes moderatur.

Quæ eſt Moralis?

Quæ mores omnium regit, & normam viuen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

viuendi vniuerſalem hominibus præſcribit.

SECVNDA. Legum alia eſt præceptiua, vt quæ præcipit aliquid operis fieri. Alia prohibitiua, vt quæ prohibet, que fieri non conuenit.

TERTIA. Legum alia immediatè Deum reſpicit, Alia circa officia hominibus debita verſatur.

DE DECIMA QVÆSTIONE.

Cur Lex in lapideis Tabulis eſt exarata?

Hoc Symbolicum eſt: Monet enim hoc ſymbolo Deus, tantam duritiem noſtrorum cordium eſſe, vt non prius lex Dei in ea inſcribi poſsit, quàm Deus ſuo digito ea adaptauerit, legemq́ꝫ ſuam ipſe ĳs inſcripſerit. Hæc Symbolica ſignificatio hoc diſticho continetur:

Saxea lex Moſis, tibi ſaxea pectora ſignat,
Mollia quæ digitus fecerit ipſe Dei.

Deinde etiam lapidearum Tabularum ſymbolo ſignificatur, quod Deus nolit vlla vetuſtate aboleri obedientiam, quam in lege morali requirit.

DE VNDECIMA QVAESTIONE.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quodnam eſt diſcrimen Legis & Euangelij?

Quotuplex eſt: Primum ſumitur à noticia, quia Lex naturæ quodammodo nota eſt: Euangelium autem nullo modo rationis acumine percipitur. At ſi quis quærit, cur lata ſit lex, quæ natura nota eſt: Is ſciat ob tres cauſas id factum eſſe: Quarum prima eſt, vt legis naturæ autoritas noua hac publicatione confirmaretur. 2. Vt quæ per conſuetudinem peccandi & ſceleratorum multitudinem latere cœperant, manifeſtarentur. 3. Vt conſtare certa Deum colendi ratio, ne pij Ethnicis & Philoſophicis ſuperſtitionibus à verò Dei cultu abduceretur. Has tres cauſas memoriæ cauſa hoc diſticho complector:

Cur data Lex nota eſt? ut confirmetur, ut altè
Mentibus inſideat, ut pia corda regat.

Secundum ſumitur à promiſſionum differentia, promiſſo enim legalis habet coniunctam conditionem impletæ Legis: Sed promiſſio Euangelij, non habet annexam conditionem impletæ legis: Sed tantum fidei, quæ oblatum per Euangelium beneficium apprehendit, ac poſtea ſuos germanos edit fructus.

Terti-

Tertium ſumitur à differentia virtutum vtriuſq;. Lex enim occîdit, & eſt miniſterium mortis, Euangelium autem viuificat, & eſt vitæ miniſterium, 2. Cor. 2.

Quartum ſumitur ab obiectis, legis enim comminatio ad impœnitentes, & non ad conuerſos pertinet: Euangelij promiſsio ad pœnitentes & non ad impœnitentes pertinet, quemadmodum propoſitis exemplis docet Chriſtus Lucæ 7. Matth. 22. Nam apud Lucam teſtatur Chriſtus, ad mulierem pœnitentem pertinere gratiã Euangelij, Et apud Matthæum teſtatur, comminationem Legis pertinere ad ſuperbum Legiſperitum. Hoc quadruplex Legis & Euangelij diſcrimen complector hoc diſticho:

Noticia & promiſsio, uis, ſubiectaq; quantum
Lex ab Euangelio differat, ecce docent.

DE DVODECIMA
Quæſtione.

Quot ſunt partes Legis diuinæ?

Decem ſunt Decalogi pręcepta, quę duobus continentur capitibus, quæ ſunt: Dilige Iehouah Deum tuum ex toto corde tuo &c. Et proximum tuum vt teipſum.

Quid prius caput continet?

1. Mandatum homini datum.
2. Affectum dilectionis.
3. Obiectum ad quod ille affectus referendus eſt. 4. Cauſa indicatur, Cùm dicitur: Dominum Deum tuum, iſta enim pronomina cauſas dilectionis inſinuant.
5. Modum dilectionis, videlicet quòd ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus. Eadem quinque continentur ſecundo capite.

Chriſtus dicit in Euangelio, ſecundum ſimile eſſe priori, quomodo id intelligendum ſit expone.

Non in ordine, non in obiecto, non in dilectionis gradu, iſta ſimilitudo eſt poſita. Nam dilectio Dei ordine prior eſt, obiecto dignior, & gradu ſuperior dilectione hominis. Eſt enim Deus præ omnibus diligendus, & ante omnia, et ſuper omnia: Sed ſimile in affectu, Nam vtrumque requirit dilectionem, In obligatione, Nam vtrumque obligat vel ad obedientiam vel ad pœnam, Et in conſecutione obedientiæ, iuxta illud Iohannis dictum: Qui dicit ſe diligere Deum, & proximum ſuum odit, mendax eſt.

Da methodum explicandi ſingula Præcepta.

In ſin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

In ſingulorum Præceptorum explicatione hæc quinq; dici poſſunt.

1. Quid mandet lex.
2. Quid vetet.
3. Quam habeat obedientia promiſsionem.
4. Quam habeat violatio legis pœnam.
5. Quis ſit vſus Legis externus, internus, & ſpiritualis. Hæc quinq; diſticho hoc complector:

Lex mandat, prohibet, promittit, & indicat iram,
Additur his uſus qui meditandus erit.

DE PRIMO PRÆCFPTO.

Recita Primum præceptum.

Ego ſum Iehouah Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti: Non habebis Deos alienos coram me.

Quæ eſt ratio huius præcepti?

Quòd Deus conditor rerum, ſolus ſit omnium bonorum fons & dator.

Quis Finis? Vt omni idololatria & impietate abiecta, ipſe ſolus habeatur Deus noſter, & ſolus à nobis vero cultu colatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quid continent hæc legis verba?

Duo, proœmium, & expoſitionem præcepti: proœmium enim eſt: Ego Iehouah Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Expoſitio autem præcepti:

Non habebis Deos alienos coram me.

Quid ſibi vult proœmium?

Hoc continet duo: Primum, modum cognoſcendi Deum per verbum et benefici um Dei: verbum eſt: Ego Iehouah Deus

tuus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tuus &c, Beneficium : Qui eduxi te de terra Aegypti. Deinde continet proœmium confirmationem legis diuinæ à poteſtate, promiſsione et beneficĳs pręſtitis. De quibus latius vide Enchiridion noſtrum.

Quid habet expoſitio?

Hæc vt meminit alienorum Deorum & veri Dei: ita pręcipit vt verum Deum habeas, & alienos Deos fugias ſeu non habeas.

Quid eſt habere Deum?

Eſt mente, affectu, voluntate, adeoq; omnibus viribus Deum complecti.

Quomodo mente complectimur Deum?

Quando in mente eſt vera noticia Dei, videlicet quòd ſit vnus æternus Deus, Pater λόγος, & S. ſanctus, quòd hic Deus ſit fons omnis boni, quòd ſuas creaturas amet, quod ad ſe confugientes iuxta promiſsiones velit iuuare, Et contrà contumaces punire. Hæc in genere vera Dei noticia eſt, quæ in duas formas diſtinguenda eſt. Eſt enim alia noticia Dei Legalis, alia Euangelica.

Quomodo affectu amplectimur Deum?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Cùm ex vera Dei noticia naſcitur affectus congruens noticiæ, vt timor Dei, fiducia, dilectio, ſpes: Sed diſcernendum eſt inter fiduciam Legalem & Euangelicam, quarum illa naſcitur ex noticia Dei legali, hæc oritur ex noticia Dei Euangelica.

Quomodo Deum complectimur voluntate?

Cùm ex mentis recto iudicio, & puro animi affectu naſcitur voluntatis alacritas ad imperandum omnibus viribus, vt Deo obedientiam præſtent.

Quomodo Deum complectimur viribus?

Cùm ipſe vires interiores & exteriores voluntati alacriter imperanti, quæ mens rectè iudicat, & affectus purè ſuadet, obſequuntur & imperata præſtant.

Quæ ergo opera in hac lege præcipiuntur?

Ea colliguntur ex ĳs quæ dicta ſunt, videlicet, amor verbi Dei, noticia Dei, timor, fiducia, dilectio, alacris voluntas, & ſtudium omnium virium obediendi Deo.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quæ opera prohibentur hac lege?

Ea patim continentur in hoc dicto, habere Deos alienos: partim ex Antitheſi operum præceptorum extruuntur.

Quid eſt ergo Deus alienus, & Quid eſt habere Deos alienos?

Cùm in plurali dicat alienos Deos, ſignificat multa eſſe, quæ hominibus loco Dei eſſe ſoleant. Eſt autem loco Dei homini, quidquid homo fingit ſibi, ex quo pendet, & vnde auxilium ſperat, & opem abſq; vero timore veri Dei. Vnde auaricia à Diuo Paulo idololatria dicitur.

Poſſunt'ne ſtatui certa genera alienorum Deorum?

Poſſunt quidem: Primùm enim Alieni dij ſunt idola gentium.

2. Sancti, cùm illis ab hominibus diuinus honos exhibetur.

3. Bona interna, & externa animi, corporis, & fortunæ, Adeoq; omne in quo homines gloriari ſolent. Quicunq; enim hæc mente, affectu, voluntate amplectitur abſq; timore Dei, Alienos dicitur habere Deos. Licet quidem, imò oportet Creaturas Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſuo ordine diligere, modò illius dilectionis fons ſit verus Dei timor, idola aũt quæ ſunt opera Satanæ, perpetuò execrari oportet.

Quæ opera ex Antitheſi prohibita eſſe colligis?

Cum amore verbi Dei pugnat odium verbi: cum noticia Dei, pugnat ignoratio Dei, et omnis falſa perſuaſio de Deo, vt Philoſophorum & Hæreticorum, vt qui de diuinitate non rectè ſentiunt, In quorum numero eſt Epicurus, & græci Philoſophi omnes. Item qui de perſonis non rectè iudicant, vt Arius, Sabellius, & multi alij: Item qui de voluntate Dei perperam ſentiunt, vt qui de gubernatione, prouidentia, promiſsionibus & comminationibus, erroneum habent iudicium.

Cum timore pugnat ſecuritas, cum fide diffidentia, cum dilectione fremitus ſub cruce, Cum ſpe deſperatio & ἀνελπιστία, Cum alacritate voluntatis, auerſio voluntatis, & cum virium promtitudine ad obediendum ignauia, & torpor, & quæ græcè dicitur ἀκηδία.

Quæ ſunt præmia obedientiæ huius præcepti?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Fauor Dei & miſericordia, iuxta promiſſiones legi additas: verùm quia nemo legi ſatisfacit, præmia promiſſa tantummodò conferuntur conuerſis.

Quæ pœna violatæ legis huius?

Maledictio & damnatio, & viſitatio iniquitatis in tertiam & quartã generationem, iuxta comminationes huic legi additas.

Quis eſt vſus huius legis?

Vt examines tuam conſcientiam ad legis normam, & ſententiam legis mente recolas hoc pacto. Primò, in hoc examine cùm videas te Legi non ſatisfeciſſe, agnoſce peccatum tuum, Agnoſce te legis diuinæ transgreſſorẽ eſſe. Secundò, agnoſce ſententiam legis, aduerſus te latam, iuſtã eſſe. Tertiò, fuge peccatum, expaueſce ad iram Dei, & dole, quòd Deum tuo peccato offenderis. Quartò, confugito vera fide ad Chriſtum, peccati expiatorem, & veniam delicti viua fiducia expete.

Quintò, Nactus remiſsionem peccatorum fide Chriſti, redi ad regulam legis, & iuxta illam vitam tuam, quantũ quidem id fieri poteſt, componito, Ac ita cum Dauide orato: Spiritum rectum innoua in viſceribus meis, Et da mihi vt ambulem in lege

 tua.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tua. Hæc noua obedientia etſi imperfecta eſt, placet tamen in renatis propter Chriſtum. Hic vſus ſimili modo accommodari etiam debet reliquis præceptis.

Quid, eſt'ne pars Primi præcepti prohibitio ſculptilium?

Etſi reuera ſecunda lex eſt, quemadmodum omnes veteres tradunt, et confirmatur ex Deuteronomio: tamen ne cum conſuetudine recepta Eccleſiarum noſtrarum pugnare videamur, Coniungamus hanc legem cum prima, præſertim cùm nihil referat, ſiue diſtinguatur à prima, ſiue coniungatur, modò ex Decalogo non excludatur.

Quid ergo interdictio ſculptilium prohibetur?

Duo hoc interdicto prohibentur: Vnum, ne Deum vlla effigie exprimere tentemus.

Quæ eſt huius prohibitionis ratio?

Effigies Dei manu hominis expreſſa cedit in contumeliam diuinæ maieſtatis.

Qui ſic?

Quia Deus eſt expers corporis, inuiſibilis, & infinitus: Effigies autem omnis ex ma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tertia corporea ſit, & eſt viſibilis, & terminis clauditur, quare in Deum ſummè contumelioſa eſt.

Alterum quod prohibetur eſt, ne incuruemus nos coram vllo idolo cauſa religionis.

Quæ eſt huius interdicti ratio?

Is qui hoc facit, Primùm inuertit naturæ ordinem, dū ſubijcit ſe infra creaturas, quarum dominus eſt conſtitutus, immemor ſuę dignitatis. Deinde ſacrilegium committit, tribuens creaturæ cultum, qui ſoli creatori debetur. Glorificate inquit Deū in ſpiritu, & in corpore veſtro, quę ſunt Dei. Quicūq; igitur coram lignis & lapidibus religionis cauſa procumbunt, ſerpentem adorant, qui ligni fructu primos occidit parentes.

Quæ igitur opera hic mandantur?

Vt corpore & anima nos coram Deo proſternamus, idq; ex vero Dei timore. Omnis enim obedientia ex timore Dei proficiſci debet.

Quæ præmia ſeruatæ, & quæ pœnæ huius legis violatæ ſunt?

Quia obedientia & inobedientia huius

legis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

legis manat ex obedientia vel inobedientia primæ legis, eadem præmia hic promittuntur obedientibus, & eædem pœnæ proponuntur tranſgreſſoribus.

Quis eſt vſus huius Legis?

Idem qui primæ eſt.

QVÆSTIO DE IMAGINIBVS ET IDOLIS.

Licet ne ergo vlla habere idola ſeu imagines?

Imò licet. Verùm ne hic erretur, ſciendũ eſt, eſſe Triplicem vſum Imaginum: Superſtitioſum, Typicum & Politicum. Superſtitioſus vſus ſolus damnatur verbo Dei, vbicunq; in ſcriptura vel imagines, vel ſculptilia damnantur. Typicus vſus erectione Aenei ſerpentis in Deſerto, et Cherubim in propiciatorio confirmatur. Politicus vſus triplex eſt: Hiſtoricus, Symbolicus, & qui ornatus cauſa adhibetur: horum nullus eſt prohibitus. Hiſtoricus qui ad intelligendas rectius rerum deſcriptiones, & ad memoriam rerum cõſeruandam facit, exemplo ſanctorum Patrum confirmatur, qui ſtatuas erexerunt in rerum geſtarum memoriam. Symboli-

bolicus, qui de re alia nos admonet, vt imago in moneta Cæſaris admonebat Iudæos, quòd Cæſari eſſent ſubiecti. Confirmatur Chriſti facto, qui monetam Cæſaris in manus accipiens, non damnauit imaginem. Circumferebant etiam Apoſtoli monetam Cæſaris imagine inſignitam, qualem & Petrus de ore piſcis accepit. Qui ornatus cauſa adhibetur, Salomonis confirmatur exemplo, & Dei etiam mandato, qui varijs picturis voluit ſuum ornari templum. Quare hic vſus reprehendi non debet.

Sed quid dicis de Trinitatis imagine?

Prophanum inuentum eſt, & voce Dei prohibitum, verùm ſi loco primæ perſonæ poneretur nubes, vnde vox ſonuit, adſcriptis verbis: Hic eſt filius meus dilectus: & deinde Columba, & effigies Chriſti hominis exprimeretur, hiſtoriæ conſeruandæ gratia, nihil haberet impietatis: Sed pingere Deum Patrem ſenis alicuius barbati forma, magna eſt impietas, prohibita voce Dei.

Sunt ne imagines libri laicorum?

Concedo id quidem, ſi tantùm hiſtoriæ cauſa, & non ſuperſtitionis gratia, adhibeantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tur. Verùm in mensa Dominicæ Cœnæ, ſculptilia vel imagines poni poſſe ſine periculo non arbitror, præſertim cùm homines nimis proni ſunt in ſuperſtitionum labyrinthos.

DE SECVNDO Præcepto.

Quodnam eſt ſecundum præceptum?

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in

tui in vanum: Cuius Antitheſis eſt: Aſſumes nomen domini Dei tui legitimè & rectè, id eſt, ſanctificabis nomen Dei.

Quæ eſt ratio huius Præcepti?

Quòd Deus conditor rerum, ſolus ſit omnium bonorum fons & dator.

Quis Finis?

Vt maieſtas nominis Dei inter homines habeatur ſacroſancta.

Quid eſt nomen Dei?

Eſt cùm ipſe Deus, tùm quidquid de eo dignè dici poteſt, vtpote omne, quod in eius noticiam, famam & gloriam vergat.

Quæ opera hac lege mandantur?

Omnia quæ faciunt ad nominis Dei noticiam, famam, & gloriam promouendam inter homines: vt ſunt,

1. Inuocatio.
2. Prædicatio factorum Dei.
3. Gratiarum actio.
4. Glorificatio.
5. Confeſsio.
6. Cultus iuriſiurandi.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quæ opera prohibentur hac lege?

1. Quidquid pugnat cum vera inuocatione Dei, vt: non inuocare, ſine fide inuocare, frigidè inuocare, non intellectis verbis orare, inuocare ſanctos.

2. Quidquid pugnat cum gratiarum actione, vt non agere gratias Deo, Phariſaica oſtentatio ſine fide, Boatus in templis, et conducticia opera Monachorum & Sacrificulorum, qui fumum vendunt.

3. Quidquid pugnat cum prædicatione operum, & iudiciorum Dei, vt iudicia & opera Dei non rectè æſtimare, ſilere beneficia Dei.

4. Quidquid pugnat cum glorificatione, ut ſcandaloſa uita, ſchiſmata, et contẽtiones.

5. Quidquid pugnat cũ glorificatione, vt: abnegatio Dei, fidem celare propter hominum amiciciam, vel odium, non ingenuè fateri, cui religioni quis ſit addictus.

6. Quidquid pugnat cum cultu iuriſiurandi, vt peieratio, execratio, in iurando leuitas.

De præmijs, pœnis, et vſu, vide primum præceptum.

DE TERTIO PRÆCEPTO.

Quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quodnam eſt tertium præceptum?

Memento vt diem Sabbati ſanctifices.

Quæ eſt ratio huius præcepti?

Quòd Deus conditor rerum ſolus omnium bonorum ſit fons & dator.

Quis Finis?

Vt proprijs operibus emortui, veram ſanctificationem operibus à Deo mandatis

meditantes, ſinamus nos à DEO ſanctificari.

Quid eſt ſabbatum? Quid ſanctificare? & quid ſabbatum ſanctificare?

Sabbatum eſt ſeptimus ſeptimanæ dies, in quo Dominus quieuit, poſteaquam ſex diebus creaſſet cœlum & terram. Sanctificare in genere eſt aliquid ſegregare à prophano vſu, purum & incontaminatum ſeruare, adeoq; vſui ſacro, cultuiq; diuino deſtinare. Proinde ſabbatum ſanctificare, eſt ſeptimũ ſeptimanæ diem ab vſu prophano ſegregare, illum purum & incontaminatum ſeruando, ſacro ac diuino cultui deſtinare.

An non Moſaicum Sabbatum eſt abolitum?

Eſt quidem, quantum ad ceremoniam, & certæ diei ſeruatæ à Iudæis obſeruationem: Sed non quantum ad Genus attinet, Symbolicam ſignificationem, & Typum.

Quodnam eſt illud genus?

Vt in ſingulis ſeptimanis, vnum aliquem diem ſegregemus à prophano vſu, & illum diuino cultui deſtinemus, atq; adeò apoſtolos imi-

los imitemur, qui primum diem ſeptimanæ in locum vltimi ſubrogarunt, quē ideò vocarunt κυριακὴν, quia & Dominus eo die reſurrexit, & cultui Dei is dies deſtinari debet, quemadmodum ex Apocalypſi patet.

Quæ eſt ſymbolica ſignificatio, ſeu typus?

Significatio ſabbati commodè in triplex tempus diuidi poteſt, Præteritum, Præſens & Futurum; Si præteritū̄ ſpectes, ſabbatum fuit typus quietis Dei ab operibus ſuis poſt rerum creationem, vnde μνημόσυνον rerum creatarum fuit. Deinde typus fuit requiei populi Dei in terra Canaan, poſt multos in Aegypto exhauſtos laboris, quemadmodum ex Pſalmo Epiſtola ad Hebræos indicat: Præterea adumbratio fuit Sabbatiſmi Domini requieſcentis in ſepulcro, peractis redemtionis noſtræ laboribus. Si præſens tempus Eccleſię reſpicias, Sabbatum fuit figura quietis conſcientiarum à peccatorum procellis, poſt liberationem à regno diaboli per Chriſtum ducem. Deinde ſignum eſt, quòd Deus nos ſanctificet, iuxta illud Exo: 12. Ezech. 20. Sabbata mea dedi eis, vt eſſet ſignum inter me & eos, vt ſcirent, quòd ſim Iehouah, qui ſanctifico eos. huius ſancticafi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tionis & nos admoneant noſtra feſta.

Poſtremò, adumbrat vitam ſanctorum perpetuò in meditatione quietis cœleſtis tranſigendam.

Si tempus futurum reſpicias, Sabbatum fuit typus conſummationis mundi. Quemadmodum enim ſex dies operationis Dei in creatione mundi adumbrabant ſex annorum millia, iuxta dictum Eliæ: Ita ſabbatum ſignificat æternitatem quietis in cœlo, & ſabbatiſmum illum beatum perpetuò duraturum, quem ſancti expectant.

Quibus in rebus ſita erat obedientia Sabbati apud Iudæos?

In vacatione totius familiæ ab operibus ſeruilibus, in ceremoniarum & ſacrificiorum obſeruatione, in meditatione Legis Dei, in fidei & caritatis exercitijs. Vt ergo iſta opera præcepta erant: ita his contraria prohibita.

DE FESTIS CHRISTIANORVM.

Quotuplicia ſunt feſta Chriſtianorum?

Triplicia. Dominicus dies, Feſta Saluatoris, Memoriæ ſanctorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Cur Dominicus dies obſeruatur?

Conſeruandi Miniſterij, exercendæ pietatis, ordinis & diſciplinæ gratia.

Cur feſta Saluatoris obſeruantur?

Primò, vt ordinè diſcatur hiſtoria. 2. vt ſigillatim perpendantur beneficia. 3. vt beneficijs rectè vtamur, in Dei gloriam, & noſtram ſalutem.

Cur feſta celebrantur ſanctorum?

Multis ſanè de cauſis. 1. Vt cognoſcatur Hiſtoria Eccleſiæ. 2. Vt cogitentur beneficia Dei erga membra Eccleſiæ. 3. Vt gratiæ Deo pro ipſis agantur. 4. Vt varij ſanctorum caſus perpendantur. 5. Vt ſanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, confeſſione, conſtantia, patientia & alijs virtutibus. 6. Vt pijs ſuſpirijs ſanctorum expetamus conſortium.

Quæ ſunt opera Chriſtianorum feſtorum?

1. Abſtinere ab operibus impedientibus ſanctificationem ſabbati. 2. Sacris cœtibus reuerenter intereſſe. 3. Partem doctrinæ cœleſtis, quam proponit Eccleſia, piè meditari. 4. Ceremonijs cum ſumma grauitate & religio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ligione vti. 5. Sanctificationi animæ & corporis ſtudere per opera primi et ſecundi prę cepti. 6. Famliam ſuam piè exercere, inſtruendo, monendo, & corripiendo. 7. Exemplo Chriſti & ſanctorum, opera caritatis exercere, viſitando ęgrotos, cōſolando triſtes, iuuando egenos.

Quæ opera prohibentur?

Cum operibus præceptis pugnantia.

Vt cum primo, ſeruilia opera impedientia miniſterium, & voluptuaria.

Cum ſecundo, vel non intereſſe ſacris, vel ſine fructu intereſſe, vel cum ſcandalo intereſſe.

Cum tertio, docentem nō audire, ſed vel contemnere, vel culpare, ſi culpa vacat.

Cum quarto, vel nunquam vti ſacramentis, vel ſine fide vti, vel malè de ſacramentis ſentire, vel honeſtas & graues ceremonias calumniari.

Cum quinto, Impuritati animæ vel corporis indulgere.

Cum ſexto, vel familiam negligere, vel eā auocare à ſacris, vel prauè inſtituere, vel non explorare, quantū in pietate proficiat.

Cum ſeptimo, nulla ęgrotorum, triſtium, & ęgenorum cura tangi, nullis caritatis operibus occupari.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quæ ſunt præmia ſeruatæ, & quæ pœnæ violatæ huius legis?

Præmia & pœnæ ſunt hæc ſpecialia, vt enim pręmium ſeruati ſabbati eſt profectus in pietate: ita pœnæ eiuſdem violati eſt pietatis naufragium, & piorum exercitiorum iactura.

Vſus huius legis petatur ex primo præcepto.

DE QVARTO PRÆCEPTO.

Quodnam eſt Quartum præceptum?

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt prolongentur tibi dies, & benè tibi ſit.

Antequàm explicationem ſecundæ Tabulæ aggrediamur, ſciendum venit, quòd omnis obedientia ſecundæ Tabulæ oriatur ex obedientia primæ Tabulę: Prima immediatam obedientiam erga Deum, Secunda verò tabula mediatam poſtulat.

Quæ eſt ratio præcepti?

Quòd Deus ſit amans ordinis, & gratitudinis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quis Finis?

Vt conſeruentur in mundo ſtatus, & ordines, quos Deus ordinauit.

Quid eſt honor?

Honor eſt reuerentia, qua veneramur proximi dignitatem, quam vel ſuſtinet ex officio, vel ex peculiaribus donis Dei habet.

Quid voce Parentis ſignificatur?

Nomine PARENTIS Synecdochicè omnes ſignificantur ſuperiores, ſicut liberorum voce omnes inferiores notantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Diſpone ordinè gradus inferiorum & ſuperiorum.

Parentes,	Liberi.
Præceptores,	Diſcipuli.
Tutores,	Pupilli.
Patresfamilias,	Domeſtici.
Miniſtri verbi,	Auditores.
Magiſtratus,	Subditi.

REGVLA.

Horum analoga iura et officia requiruntur in hoc quarto præcepto.

Quotuplicia opera requiruntur hoc præcepto?

Triplicia.

Alia enim reſpectu inferiorum, alia ſuperiorum, alia reſpectu finis huius præcepti, qui eſt conſeruatio ſtatuũ in mundo, quos Deus ordinauit.

Quæ opera mandantur inferioribus hoc præcepto?

Omnia ſignantur voce honoris, & ſunt hæc præcipua. 1. Statuere ſtatum ſuperiorũ eſſe ordinationem diuinam. 2. Libenter ſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſubijcere poteſtati maiorum. 3. Vera ſtorga parentes complecti. 4. Reuereri. 5. Obedire in honeſtis & licitis. 6. Gratitudinem & beneficentiam exhibere. 7. Errata maiorum ἐπιεικείᾳ tegere, vel prudenter diſsimulare.

Quæ ſunt opera mandati ſuperioribus?

Omnia, quæ offcijs liberorum iure analogo reſpondent, vt ſunt:
1. Mutuus amor. 2. Diligens educatio. 3. Prudens tractatio, ne vel indulgentia, vel auſteritate nimia perdantur liberi. 4. Liberos in bonis artibus, & pietate erudire. 5. Non facientes officium virgis & pœnis cohibere.

Quæ ſunt opera quæ Præceptoribus mandantur?

1. Amare diſcipulos.
2. Fideliter docere.
3. Quę dicta ſunt repetere, et examinare.
4. Caſtigare torpentes.

Quæ ſunt opera quæ mandantur Magiſtratibus & tutoribus?

Quia

Quia in Parentum locum ſuccedunt Ma-
iſtratus & Tutores, eadem ipſis officia in-
imbunt, licèt adminiſtrationis modus va-
us eſt.

Quæ opera requiruntur ratione Finis?

Præter enumerata, recta conſtitutio Re-
impub: & Oeconomiarum, vt nemo in ijs
ociosus, ſed ſinguli ſuas operas deſtinent
onſeruationi totius corporis. Huc leges v-
es, huc iudicia pertinent. Commendatur
go cuiq; diligens in ſua vocatione fun-
io. Magiſtratus proinde cura erit, vt ſingu-
ſuum officium rectè faciant, vt ita huma
ſocietas conſeruari poſsit.

Quæ opera prohibentur hoc præcepto?

Omia, quæ enumeratis contraria ſunt;
iæ ſunt diſponenda iuxta ordinem ope-
m præceptorum.

Quæ ſunt præmia obedientiæ, & quæ pœnæ inobedientiæ?

Vt præmia benedictionis: ita pœnæ ma-
lidictionis vocabulo ſignantur. Pœnæ ſunt:
fortunium, calamitas, vaſtatio familiæ &

domus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

domus, Rerumpub: turbatio, Eccleſiæ dila-
ceratio, ac multa alia huiuſmodi.

Quis eſt Vſus?

Vſus idem qui primi, nimirum vt Pri-
mùm examinemus noſtrum factum ad nor-
mam legis. Deinde delictum conſpicientes
doleamus ob commiſſum peccatum. Ter-
tiò: vt ſentientes ſententiam Legis, confugia-
mus ad Chriſtum. Quartò: nacti remiſsio-
nem peccatorum, ad Legem redeamus, vt
tum demum nouam obedientiam præſte-
mus Deo.

DE QVINTO Præcepto.

Quodnam eſt quintum Præceptum?

Non occides. Id eſt, Tu homo non oc-
cides proximum, id eſt, quemuis alium ho-
minem. Antitheſis.

Vitam proximi conſeruabis.

Quæ eſt ratio huius præcepti?

Quia homo conditus eſt ad imaginem
& ſimilitudinem Dei, homo non debet ho-
minem occidere, Gen. 9.

Quis eſt Finis?

Vt mutuis officijs, & mutua beneuolen-
tia ho-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Cayn slew his brother habell.

hominum ſocietas inter ſeſe coaleſcat & nſeruetur.

Quid eſt occidere?

Eſt perſonam proximi quouis modo læ- e.

Quid eſt proximus?

Quilibet homo, ſiue benè, ſiue malè no- velit: ſeu quilibet, ſiue benè, ſiue malè ritus eſt de nobis, ſiue ſit peregrinus, ſiue meſticus, iuxta parabolam de Samarita-

Quæ

Quæ opera prohibentur hoc præcepto?

Duplicia, ſcilicet:

Quæ ſunt gradus ad extremum homicidium, & ipſum externum homicidium.

Qui ſunt gradus ad externum homicidium?

Cogitata, affectus, dicta & facta pugnantia cum dilectione proximi.

Cogitata & affectus, vt: impatientia, faſtidium, contemtus proximi, vindictæ cupiditas, ira, inuidia.

Dicta: vt maledictum, conuicium, obtrectatio. Facta: vt inſultatio, prouocatio, pulſatio, & huiuſmodi multa, quæ continentur in generibus poſitis.

Quid eſt externum homicidium?

Eſt hominem contra legis iuſticiam, ſententia, vel manu de medio tollere.

Quæ opera præcipiuntur?

Hoc ex comparatione contrariorum liquet, & ex deſtinatione eorum, quæ finem præcepti concernunt.

Quæ ex comparatione colliguntur?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Patientia.
2. Beneuolentia.
3. Facilitas.
4. Comitas.
5. Placabilitas.
6. Clementia.
7. Affabilitas.
8. Benedicentia.
9. Beneficentia.

Quæ reſpectu finis requiruntur?

Iuſticia particularis, qua paribus reddi- ıus officia: Miſericordia, qua afflictis et ege- is ſuccurrimus, & Fortitudo animi, qua ppreſſos defendimus.

Quæ ſunt præmia obedientiæ?

Beati, inquit Dominus, mites, Beati pa- fici, beati miſericordes. Et Iohannes: Deus aritas eſt, & qui manet in caritate, in Deo ıanet, & Deus in eo. Talia ſunt multa cor- oralia & ſpiritualia præmia, quæ voce be- edictionis continentur: Remititte, et remit tur vobis.

Quæ ſunt pœnæ tranſgreſſioni additæ?

Qui, inquit Dominus, ſanguinem homi- is effuderit, effundetur et ſanguis eius: Itē, Qui gladium acceperit, gladio peribit. In- uieta vita multiplex periculum.

Sed quid de Pręceptoribus, Parentibus & Ma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

& Magiſtratu dicendum eſt, qui interdum iraſcuntur, & Magiſtratus haud rarò hominem è medio tollit?

Hæc ſunt officia diuinitus illis commendata: verùm cauendum eſt, ne illorum officium vicioſis corrumpatur affectibus.

Qualis quæſo ira in præceptoribus, Parentibus, atq; alijs Superioribus ferenda?

Quæ ex bona cauſa, id eſt, amore erga proximum, procedit moderatè ad bonum finem, id eſt, ad conſeruationem & emendationem proximi.

Quis vſus?

Idem qui eſt ſuperiorum.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

Non mœchaberis.

Quæ eſt ratio huius præcepti?

Quia Deus puriſsimus & caſtiſsimus eſt ſpiritus, requirit ab omni rationali creatura puritatem & caſtiatem.

Quis eſt finis huius præcepti?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Vt abnegata omni immunditia, in vera ſanctitate imaginem Dei repræſentemus, ac ſocietatem coniugalem à Deo mandatam amplectamur.

Quæ opera prohibentur?

Triplicia: Primò, quæ ſunt gradus ad libidinem animi vel corporis.

Signa quæ declarant libidinem.

Externum factum expreſſè prohibitũ.

Qui ſunt ergo gradus hic prohibiti?

 1. Occa-

1. Occaſio: vt ocium, malum ſodalitium. 2. Cogitatio impura. 3. Affectus inordinatus, concupiſcentia praua. 4. Intemperantia omnis.

Quæ ſunt ſigna teſtantia libidinem animi?

1. In ſermone ſpurcities. 2. Amatoriæ cantilenæ. 3. In vultu procacitas. 4. Nutus libidinoſus. 5. In inceſſu mollities. 6. In habitu deliciæ ad excitandam libidinem compoſitæ.

His adijciuntur concertationes & certamina potandi, prouocationes ad libidines, gula, ebrietas, quæ omnia in ocio tanquam in moliſsimo puluinari recumbunt.

Quodnam eſt externum factum præcepti?

Omnis vſus Veneris extra honeſtum coniugium: vt raptus, fornicatio, adulterium, inceſtus, & nefandum illud Sodomiticum flagitium.

Quæ opera præcipiuntur?

1. Animi, & corporis caſta puritas. 2. Continentia. 3. Sobrietas. 4. Refrenatio pullulantium affectuum. 5. Caſta honeſtas in dictis, geſti-

geſtibus & factis. Præterea etiam omnia exercitia, quę faciunt ad conciliandam & conſeruandam caſtitatem: & diligens commiſſi muneris functio, Ieiunium, corporis caſtigatio, abſtinentia à rebus prouocantibus hominem, breuiter, mortificatio veteris Adami.

Quæ ſunt præmia ſeruatæ legis?

Multiplicia ſanè ſunt: Primò enim Deus delectatur habitare in Caſtis animis. Deinde Dominus ait: Beati Mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. 3. Bona conſcientia. 4. Felix in alijs rebus ſucceſſus. 5. Exemplum caſtitatis ornatur præmijs ſpiritualibus & corporalibus.

Quæ ſunt pœnæ violatæ legis?

1. Deus deſerit impurum animum, & expellitur Spiritus ſanctus. 2. Satan ingreditur domum ſibi aptiſſimam. 3. Mentis iudicium corrumpitur, iuxta illud: Fornicatio, vinum & ebrietas auferunt cor. 4. Errores in omnibus actionibus. 5. Mala conſcientia. 6. Infamia. 7. Varij morbi 8. Aeternus interitus, niſi maturè occurratur per pœnitentiam.

Quis eſt vſus?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Idem qui & ſuperiorum.

Quomodo Paulus exaggerat violationem huius Præcepti?

Sex argumentis, quorum primum ſumtum ab ordinatione Dei.

Corpus deſtinatum eſt Deo, Ergo horrendum ſcelus eſt iſtud libidine contaminare.

Secundum ſumitur à nobilitate corporis: Corpora Chriſtianorum ſunt membra Chriſti, Ergo horrendum ſcelus eſt illa ſcortis communicare.

Tertium à grauitate ſceleris:

Reliqua peccata ſunt extra corpus, Sed qui ſcortatur in proprium corpus peccat.

Quartum à deſtinatione corporum Chriſtianorum: Sunt enim corpora Chriſtianorum templa Spiritus ſancti, Ergo grauiſſimum ſcelus eſt, illa vlla libidine contaminare.

Quintum ſumitur à iure diuino, naturali, & ciuili: Res emta eſt ſub iure emtoris.

Chriſtiani ſunt emti ſanguine Chriſti, Ergo grauiſſimum flagitium eſt ea libidine contaminare.

Sextum ſumitur à fine noſtrorum animorum, & corporum. Glorificate, inquit Pau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Paulus, Deum in ſpiritu, & corpore veſtro, quæ ſunt Dei.

An contra hoc innatum vicium libidinis nulla ſunt remedia?

Imò ſunt potiſsimum quatuor, hoc diſticho comprehenſa:

Ores, caſta legas, ieiunes, ocia uites,
Si ſeruare uoles corpora caſta Deo.

DE SEPTIMO PRAECEPTO

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quodnam eſt Septimum præceptum?

Non furaberis.

Quid eſt furari?

Eſt quocunq; modo facultatibus proximi inſidiari, & eas ſibi vſurpare.

Quæ eſt ratio huius præcepti?

Cùm Deus iuſtiſsimus ſit, vult vt ad normam ſuæ iuſticiæ, ſuum cuiq; tribuamus.

Quis eſt finis huius præcepti?

Vt noſtra ſorte contenti, ſuum cuiq; tribuamus, ac communem ſocietatem communibus officijs foueamus, ac iuuemus.

Quæ opera prohibentur?

Cauſa, videlicet cupiditas habendi, & eius effectus: nimirum furtum.

Sed quotuplex eſt furtum?

Duplex.

Humanum, & Satanicum. Humanum rurſus duplex: Aliud enim in rebus committitur, aliud in iure.

Quæ furti genera committuntur in rebus?

1.Clan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Clancularia alienæ rei ſurreptio.
2. Violentia, cui rapina, & præda ſubijcitur.
3. Impoſtura, quæ committitur 1. in Pondere. 2. Menſura. 3. Numeratione. 4. Contractu. 5. Rerum permutatione. 6. Fucatis mercibus. 7. Rerum falſa prædicatione.
4. Prætextus iuris, videlicet cum ſpecie aliqua iuris, aliena ad nos transferimus.
5. Prætextus donationis, cum videlicet ſuperiores aliquid ab inferioribus petunt, quod ipſi negare non audent.

Quando furtum committitur in iure?

Quãdo alijs, quod ipſis vel ex pacto, vel ex officio debemus, non præſtamus, vt cùm negas operario mercedem, vel quandocũq; homines non reddunt ſibi mutuò Caritatis officia.

Age, poſtquam incidimus in mentionem debiti, explica nobis debitorum rationem.

Cùm Paulus inquit, nemini quicquam debeatis, niſi hoc, vt alij alios diligatis, Significat duo eſſe debitorum genera. Quorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

vnum omnino ſoluendum eſt, Ita vt amplius non debeas. Alterum ſoluendum quidē ſemper, ſed non ita ſolui poteſt, quin perpetuò debitor maneas: Res mutuò acceptas vbi ſolueris, non amplius debes, proximum nunquam ita dilexeris, quin adhuc debitor maneas.

Sed vnde huius duplicis debiti differentia petenda eſt?

Ex duplici obligatione: Quarum vna eſt ciuilis, Altera naturalis. Ciuilis obligatio, eſt cùm legibus magiſtratus ad ſoluendum debitum cogimur. Debita, quæ hac obligatione debentur, vult reddi Paulus, ſicuti & hoc præceptum: Non furtum facies. Naturalis obligatio, quæ & diuina dicitur, eſt, cùm lege naturæ & diuina cogimur ad ſoluendum debitum. Lex naturæ eſt, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Lex diuina, dilige proximum tuum ſicut teipſum. Iuxta hoc debiti genus, ſemper manemus debitores, & iuxta quod boni viri ſemper inueniunt, quod proximo debeant, quemadmodum Samaritanus, qui ſpoliatum Iudæum refocillauit.

Quodnam eſt diabolicum furtum?

Quod

Quod committitur ad imitationem Diaboli, qui animos primorum parentum auocauit à Deo, vt ſibi adhęrerent, Sic Abſolon dicitur furatus eſſe corda virorum Dauid, cuius furti rei peraguntur, qui animos diſcipulorum à præceptoribus auellunt, ſubditorum à magiſtratu, liberorum à parentibus, ſeruorum à dominis &c. 2. Samuel. 15.

Quæ opera mandantur?

1. αὐτάρκεια, qua quis ſua ſorte contentus viuit.
2. Labor probus in honeſta vocatione.
3. Commutatiua iuſticia ſeruans æqualitatem in contractibus.
4. Liberalitas, & miſericordia.
5. Vſus facultatum legitimè acquiſitarum pius et ſanctus. De hoc rerum vſu vide Enchiridion in loco diuitiarum.

Quæ ſunt præmia præſtitæ Legis?

Eadem quæ quarti præcepti, Iuxta illud: pondus habebis iuſtum & multo viues tempore: Item, qui fœneratur Domino, miſeretur pauperis: Item Pſalmus: Miſeretur, & commodat iuſtus, & ſemen eius in benedictione erit.

Quæ ſunt pœnæ violatæ legis?

Prout ſunt varia furtorum genera: ita & pœnæ ſunt variæ. Et quoniam fures non ſolùm politicam ſocietatem turbant, contra quartum præceptum, Verùm etiam Oeconomias euertunt, incurrũt in varias pœnas, vt ſunt Maledictio, mala conſcientia, infamia, damnum in rebus, iuxta illud: Væ qui prædaris, quoniam ſpoliaberis ipſe. Et Auguſt: Nemo habet iniuſtum lucrum ſine iuſto damno, furatur quis veſtem, & fidem amittit, In arca eſt lucrum iniuſtum, in conſcientia damnum.

Quis vſus?

Idem qui eſt ſuperiorum.

Docet'ne præter hæc aliud hoc præceptum?

Imò, duo docet: Primò, quòd lege diuina ſanciatur diſtinctio dominiorum.

Secundò, quòd pius poſsit iuſtè acquirere facultates, atq; eas rectè poſsidere, contra furores Anabaptiſticos.

DE OCTAVO PRÆCEPTO.

Quodnam eſt Octauum præceptum?

Non

Non reſpondebis falſum teſtimo-
ium aduerſus proximum tuum.

Quæ eſt ratio præcepti?

Quia Deus verax, vult ſuam creatu-
m amantem eſſe veritatis, & fugere quid-
uid eſt falſum & fictum.

Quis eſt Finis?

Vt veritatem ſine fuco colentes, placi-
us & tranquillius in humana ſocietate vi-
mus.

Quæ

Quæ opera hac lege prohibentur?

Quæcunq; ſub nomine falſi teſtimonij intelligi poſſunt.

Quot modis committitur falſum teſtimonium?

Duobus, ſcilicet:

In iudicio, & extra iudicium.

Quomodo in iudicio?

Cùm vel actor falſum teſtimonium intendit, vel defenſor inficiatur, quę verè obijciuntur, vel teſtis aut ignota aut falſa teſtatur, vel iudex aliquo affectu corruptus peruertit veram ſententiam. Prohibentur ergo hîc falſa accuſatio, mendax defenſio, vanum teſtimonium, & legis corruptio.

Quomodo committitur falſum teſtimonium extra iudicium?

Tribus modis. Animo, lingua & facto.

Quomodo Animo?

Cùm animus malam ſuſpicionem de proximo fouet, & non candidè, vt par eſt, de eo iudicat.

Quomodo Lingua?

Docendo praua, calumniando ea, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

vel benè dicta ſunt, vel mitigari interpreta-
one poſſunt, detrahendo alijs honorem &
xiſtimationem, criminando, & quouis mo-
o mentiendo.

Quomodo Facto?

Omni hypocriſi in vita & moribus item
icturis & ſignis non iuſtam anologiam ad
s ſignatas habentibus, qua in re peccant
aud raro pictores, qui dant rebus formam,
uam ipſi fingunt.

Quæ opera mandantur?

In iudicio, amor, & veritas in actore, de-
nſore, teſte & iudice: Extra iudicium, amor
eritatis, candor animi, rectum iudicium de
oximo, temperantia linguæ. Iacobus: Vt
is tardi ad loquendum.

Quæ ſunt præmia ſeruatæ legis?

Eadem quæ quartæ, iuxta illud Pſal. 33.
quis homo vult vitam, & diligit videre
onos dies, cohibe linguam tuam à malo,
labra tua loquantur dolum. Item Pro-
rb. 31. Qui cuſtodit os ſuum & linguam
am, à tribulatione animam ſuam cuſto-
t. Lucæ 8. Nolite iudicare, & non iudica-
mini.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quæ ſunt pœnæ violatæ legis?

Eædem quę primæ & quartæ legis, vt in exemplis apparet Doech, Senatorum falsó accuſantium Suſannam, Ananiæ, Hoſtium Danielis &c.

Quis vſus?

Vt agnito reatu noſtro deploremus tranſgreſsionem, ac confugiamus ad Chriſtum, cuius fide iuſtificati, conabimur hanc legem vita exprimere.

QVÆSTIO DE MENDACIO.

Eſt'ne omne mendacium prohibitum?

Triplex eſt mendacium: Pernicioſum, Iocoſum, & Officioſum.

Pernicioſum, quo vel gloria Dei obſcuratur, vel proximus læditur, idq; vel in perſona, vel in fama, vel in rebus: hoc mendacij genus cum fide ſtare nequit.

Iocoſum eſt duplex: Alterum ex petulantia ſeu libidine mentiendi naſcitur, abſq; tamen læſione alicuius, Sed tantùm hoc quæritur, vt auditores εὐτραπελίᾳ demulceantur: hoc quia non decet Chriſtianam grauitatem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tatem, fugiendum eſt. Aliud rebus deſcribendis ſeruit: vt Apologi, Dramata. Hoc genus, quia vtilem finem habet, & cum caritate non pugnat, nequaquam eſt damnandum.

Officioſum, quo vt nullus læditur: ita aliqua vtilitas ſemper ſpectatur.

Obſtetrices mentitæ ſunt Pharaoni, Raab meretrix ſuo magiſtratui, Dauid fugiens Saulem, Regi Achis. Hoc genus vmbra pietatis tegitur, Etſi pugnare cum ſimplicitate Chriſtiana videtur.

DE NONO ET DECIMO PRAECEPTO.

Non concupiſces rem proximi.

Antitheſis.

Toto corde ſis proximo carus & vtilis.

Quæ eſt ratio præcepti?

Quia Deus ſanctus & purus eſt, & ab omni mala concupiſcentia alienus, vult nos puritati & ſanctitati ſtudere.

Quis eſt Finis?

Vt nulla cupiditas cum caritate Dei & proximi pugnans humanos animos perturbet, & à recto auocet.

Quid

Quid eſt concupiſcentia in genere?

Eſt bonarum, malarum'ue rerum appetitus.

Quid eſt concupiſcentia mala, quæ hîc prohibetur?

Eſt innata ex propagatione corruptę naturæ corruptio, inclinatio ad res illicitas, & paruitas, qua exemplo noſtrorum parentum, qui diuinitatem appetiuerunt, æſtuamus, & ea, quæ non deberemus, appetimus.

Quæ opera prohibentur hac lege?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Damnatur hîc peccatum originis. 2. Appetitio alienarum rerum, omnium malorum fons, πάντων μὲν πρωτίστα κακῶν ἐπιθυμία ἐστί. hanc Plato θηρίον πολυκέφαλον nominauit. 3. Cupiditatum aſſenſus. 4. Cupiditatum geſtus.

Quæ opera mandantur?

1. Bona concupiſcentia legitima. 2. Humani cordis puritas perfectiſsima. 3. Vt non minori cura res proximi ſaluas cupiamus quam noſtras. 4. Perpetua mortificatio.

Eſt'ne concupiſcentia mala in prioribus præceptis prohibita?

Eſt quidem, Sed diſcernendum eſt inter fontem & riuulos, hîc fons intercludi præcipitur, illic riuuli, hîc paſsiua concupiſcentia, illic actiua, prohibetur.

Quæ præmia frenatæ concupiſcentiæ?

Omnes primæ & ſecundæ Tabulæ promiſsiones huc pertinent. Nam ex frenata concupiſcentia, Obedientia erga totam Legem naſcitur.

Quæ ſunt pœnæ laxatæ concupiſcentiæ?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Omnes quæ in ſuperioribus præceptis recitatæ ſunt.

Quis vſus?

Vt agnitum Originis malum deploremus, ac confugiamus ad communem medicum Chriſtum, rogantes vt ſuo Sanguine nos purificet, quo aliqua ei grata faciamus.

DE SECVNDA PARTE CATECHISMI.

Quæ eſt ſecunda pars Catechiſmi?

Symbo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Symbolum Apoſtolicum.

Quid eſt Symbolum Apoſtolicum?

Eſt ſummaria quædam comprehenſio articulorum ſeu capitum Chriſtianæ religionis, quæ totius doctrinæ Chriſtianæ veluti fundamentum eſt.

Quæ eſt ratio nominis?

Quia hæc fidei profeſsio, eſt veluti nota, & teſſera quædam militariss, quæ Symbolum appellatur. Quemadmodum enim milites mundani ſuo ſymbolo teſtantur, & cui ſeruiant, & cuius ſint hoſtes: Ita Chriſtiani hac fidei ſua profeſsione teſtantur, ſe et Chriſto Regi ſeruire, & eſſe hoſtes Diaboli, & membrorum eius.

Cur Apoſtolicum dicitur?

Quia vel ab Apoſtolis conſcriptum eſt, & quaſi per manus traditum Eccleſiæ, quēadmodum vetuſtas credidit: vel quia Apoſtolica doctrina nititur tanquam fundamento firmiſsimo.

Quid in ſumma docet hoc Symbolum?

Monſtrat nobis Deum & eius opera, ac

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

veram ſalutis viam per fidem in Deum indicat.

Quæ ſunt partes Symboli?

Quatuor ſunt partes.

1. De Deo Patre.
2. De Deo Filio homine facto.
3. De Deo Spiritu ſancto,
4. De Eccleſia, & Dei erga eam beneficijs.

De his partibus, & quid ſentiendum ſit, & quid credendum confitendumq́ꝫ, ipſum ſymbolum docet.

QVÆ EST PRIMA PARS SYMBOLI.

Credo

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

Declara hanc partem.

Id certa quadam methodo conabor facere. In ſingularum itaq; partium declaratione hæc membra conſiderentur ſparſim:

1. Quænam res cognoſcenda proponitur, vt eius perſpicua noticia habeatur.
2. Rei propoſitæ confirmatio per ſcripturæ ſententias.
3. Qualis fides requiratur.
4. Vſus noticiæ, & fidei.

Quæ res proponitur nobis in hac prima parte?

Quòd prima perſona vnius diuinitatis ſit verus & æternus Deus, pater omnipotens, creator cœli & terræ.

Cuius nos admonet appellatio Dei?

Primùm, quòd ſit vnus Deus æternus natura, qui trinus eſt in perſonis, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus.

2. Quòd hic vnus æternus Deus ſit fons, & autor omnis boni.
3. Quod ex hoc bonitatis fonte liceat haurire omnibus ijs, qui eum inuocant.
4. Quòd tametſi longanimis ſit, et tardus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ad iram, ſeueriſsimus tamen ſit oſor eorum, qui aduerſus ſe ſunt contumaces.

Cur Pater dicitur Deus?

Duplici reſpectu: 1. Reſpectu Filij vnigeniti, qua ratione ſola prima perſona trinitatis Pater dicitur.

2. Reſpectu hominum: Idq́ vel ratione creationis, quia hominem ad imaginem ſuam creauit, qua re ſuum paternum animum declarauit: Vel ratione gubernationis, Sap: 14. Omnia Pater tua prouidentia gubernas: Vel ratione adoptionis, iuxta illud: Adoptauit nos in filios in dilecto: Vel ratione donationis, vnde à Iacobo dicitur Pater luminum, id eſt, autor omnium bonarum rerum. Atq́ hoc ſecundo reſpectu, non vna aliqua perſona, ſed tota Trinitas Pater dicitur.

Quid hinc colligendum eſt?

1. Quòd Deus erga nos paternam curam gerat, iuxta illud: Pſal: Sicut Pater miſeretur filiorum ſuorum: Ita Dominus miſeretur timentium ſe.

2. Hinc concipienda fiducia erga illum, quòd nos nolit abijcere, iuxta illud Eſaiæ: Nunquid mater poteſt obliuiſci filij ſui, etſi illa oblita fuerit, ego non obliuiſcar.

3. Vt ei debitum officium præſtemus.

Quid ergo huic Patri tam clementi debemus?

Etſi omnia ei debeamus, tamen ea quatuor capitibus contineri poſſunt.

Primùm enim debemus illi honorem, iuxta illud Malachiæ 6. Si ego ſum Pater veſter, vbi eſt honor meus?

2. Debemus ei imitationem, Ieremiæ 3. Patrem me vocabis, & poſt me ingredi non ceſſabis. Imitatio autem hæc ſita eſt in tribus potiſsimum. 1 In dilectione, Epheſ. 5. Eſtote imitatores Dei, vt filij cariſsimi, & ambulate in dilectione. 2. In miſericordia, Lucæ 8. Eſtote miſericordes, ſicut Pater veſter miſericors eſt. 3. In perfectione, Matt. 5. Eſtote perfecti, ſicut Pater verſter cœleſtis perfectus eſt.

3. Debemus ei obedientiam, cùm quia pater eſt, idq; Filij vnigeniti exemplo, tùm ob beneficiorum cumulum, præterea ob fructum obedientiæ. Poſtremò propter vitandas pœnas.

4. Debemus ei patientiam in cruce & afflictonibus, his de cauſis, 1. Propter exemplum Filij vnigeniti. 2. Propter mandatum Dei, Prouerb. 3. Diſciplinam Domini fili mi ne abieceris. 3 Propter fructum patientiæ, in ſilentio & ſpe poſsidebitis animas veſtras.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Cur addit ſymbolū, Omnipotentem?

Hoc Epitethon proprium Dei eſt, vnde quinq; colligamus.

1. Quòd omnia poſsit quæ velit, vult autem & quæ promiſit paternè, & quæ comminatus eſt iuſtè. 2. Quod nulla potentia poſſit ei reſiſtere, aut eum impedire. 3. Quòd conſeruaturus ſit Eccleſiam ſuam, vel in medio hoſtium, Id enim promiſit paternè. 4. Quod ſit perditurus olim hoſtes Eccleſiæ, Id enim iuſtè comminatus eſt. 5. Admonentur cùm pij, tùm impij: Pij quidem, vt ſpem futuræ liberationis promiſſæ non abijciant, Impij verò iudicij & damnationis, niſi maturè reſipiſcant.

Cur addit creatorem cœli & terræ?

Vt hoc argumento eius Omnipotentiam conuincat.

Quid in creatione ſpectandum eſt.

Omnipotentia, ſapientia, iuſticia & bonitas. Omnipotentia, quòd ex nihilo condiderit omnia.

Sapientia, quod ordinè condiderit.

Iuſticia in gubernatione & prouidentia conſpicitur.

Bonitas, in communicatione ſuorum donorum.

Quis

Quis eſt Finis creationis?

Vt Deus laudetur, & celebretur, iuxta illud: Omnia propter ſeipſum creauit.

Quis vſus creationis?

Vt nos in timore Dei cum ſumma reuerentia vtamur creaturis Dei in Creatoris gloriam.

Quæ ſunt teſtimonia, quibus prima Symboli pars confirmatur?

Deut. 6. Audi Iſraël, Iehouah Deus noſter, Iehouah vnus eſt. Malach. 2. Nunquid non pater vnus omniũ noſtrûm, Nunquid non Deus vnus creauit nos. Pſal. 33. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Item Pſalm. 19. Cœli enarrant gloriam Dei.

Qualem fidem requirit hæc prima pars?

Id hiſce verbis ſignificatur: Credo in Deum. Eſt autem in Deum credere, certa fiducia ſtatuere, quòd velit noſter Deus eſſe, noſter Pater, ſuſtentator & defenſor, cui nemo reſiſtere poteſt.

Quis eſt vſus articuli?

Vt anima, lingua, & externa obedientia,

 hunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

hunc Deum noſtrum eſſe teſtemur, idq́ꝫ pro fiteamur coram toto mundo.

QVÆ EST SECVNDA
PARS DE REDEMTIONE.

Optimo ordine ad redemtionem tranſit, ſicut poſtea à gratia redemtionis tranſit ad immortalitatis gloriam.

Hæc pars quot habet articulos?

Sex. Recita quæſo illos.

1. Et in Ieſum Chriſtum filium eius

vnicum

vnicum Dominum noſtrum. 2. Qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto, & natus ex Maria virgine. 3. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, Deſcendit ad inferna. 4. Tertia die reſurrexit à mortuis. 5. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis. 6. Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

AGE EXPLICA PRIMVM ARTICVLVM DE REDEMTIONE, QVI EST,

Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum.

Hic articulus multa paucis complectitur: Primùm enim monſtrat, quæ ſit altera perſona in diuinitate. 2. Eius nomen exprimit, quòd filio Dei homini nato impoſitum eſt, quo ſignificantur eius beneficia. 3. Appellationem addit, qua modus ſaluandi ſignificatur. 4. Hunc Dei Filium Dominum & Monarcham Eccleſiæ pronunciat. 5. Qualis fides huius articuli requiratur, exponit.

Quæ eſt altera perſona in Diuinitate?

Eſt æterni Patris coæternus Filius, qui vt eſſentia idem eſt Deus cum Patre, & ſpiritu ſancto: ita proprietate diſtincta ab vtroq; perſona.

Quomodo hoc probas?

Quia ſcriptura dicit: Iehouah Deus noſter Iehouah vnus eſt, cogimur fateri vnum tantùm eſſe Deum eſſentia, & naturæ ſimplicitate: Verùm quia eadem ſcriptura filium alium à Patre teſtatur, vt Ioh. 1. In pricipio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, neceſſe eſt fateri,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

teri, Filium diſtinctam perſonam eſſe à Pa-
tre, Hac ſimplici confeſſone contenti ſimus.

Nomen quod Filio Dei impoſitum eſt?

In circumciſione inditum eſt illi nomen
IESVS, quemadmodũ Angelus præcepit,
ac rationẽ reddidit, quòd ſuum populum
à peccatis eius liberaturus eſſet.

Diſtinctius quæſo explana, quid doctrinæ & conſolationis ſub hoc dulciſſimo nomine IESV contineatur.

Quia IESVS dicitur ex eo, quòd ſit ſal-
uator mundi, ſignificatur quòd totus mun-
dus ſine eo perditus, & damnatus ſit.

Quòd filius Dei ſolus fons, & via ſalu
tis, vt qui ſolus iure IESVS appellatur.

Ex ſecundo ſequitur, quòd nulla ope-
ra, & nulla παθήματα ſint meritoria ſalutis.

Quòd hoc nomen IESVS monſtret
nobis Antidoton contra deſperationẽ, par-
ticularitatem, indignitatem, magnitudinem
peccati, atq; adeò aduerſus omnia mala.

Hoc nomine IESV, ſumma Euangelĳ
proponitur. Vt enim admonet nos peccati,
& dam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

& damnationis: ita monſtrat ſalutem & redemtionem, per remiſsionem peccatorum in nomine Ieſu. Hinc Dominus Lucæ 24. Oportet in nomine meo prędicari pœnitentiam & remiſsionem peccatorum. Et Ioannis 1. Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et idem in Epiſtola: Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ob omni peccato.

Quæ eſt appellatio, qua modus ſaluandi indicatur?

Chriſtus: nam vt nomen IESVS docet, quòd ſit ſaluator: Ita appellatio Chriſtus aperit quomodo ſit ſaluator.

Hoc dic apertius.

Chriſtus græcè, hebraicè Meſsias, latinè vnctus, Filius Dei dicitur triplici de cauſa. 1. Quia eſt Propheta. 2. Quia eſt Sacerdos ſeu Mediator. 3. Quia eſt Rex.

Quomodo Propheta?

Quia, vt olim ſuo ſpiritu Prophetis promiſsionem reconciliationis reuelauit: Ita hiſce poſtremis temporibus eandem ſua voce propoſuit & inculcauit, iuxta illud: Nemo vidit Deum vnquam, Sed filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe nobis reuelauit.

Quomodo Sacerdos ſeu Mediator?

Propter

Propter victimam, & interceſsionem: Nã vt victima ſua placauit Patrem: Ita ſua interceſsione interpellat Patrem, vt qui ſolus Mediator conſtitutus eſt Dei et hominum, 1. Timoth. 1.

Quomodo nobis Rex eſt?

1. Quia demolitus eſt poteſtates, & deſtruxit opera diaboli, uxta illud Pſalmi, & Pauli: Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem

2. Quia ſuo ſpiritu in animis fidelium regnat.

3. Quia defendit Eccleſiam aduerſus inferorum portas.

Quomodo Eccleſia filium Dei ſuum Dominum & Monarcham agnoſcit?

Cùm mente, & ore confitetur, & dicit: *Credo in Ieſum Chriſtum filium eius unicum Dominum noſtrum*, ipſum ſolum & non alium agnoſcit in Eccleſia Dominum, & Monarcham, iuxta Pſalm. 2. Ecce conſtitui regem meum ſuper Sion montẽ meum ſanctum.

Quomodo quæſo eſt Dominus & Monarcha?

1. Gubernatione vniuerſali, qua ipſe cum Patre, & Spiritu ſancto, vt omnium rerum: ita & Eccleſiæ Dominus eſt.

2. Eſt Eccleſiæ Dominus iure redemtionis, 1. Cor. 6. Eius enim ſumus iuris, à quo redemti.

3. Propter defenſionem, qua ſemper adeſt ſuæ Eccleſiæ, eamque tuetur.

4. Ratione poteſtatis. Is enim ſolus habet poteſtatem imperandi Eccleſiæ, quæ facienda ſunt.

Cur addit ſymbolum, Noſtrum?

Vt quemadmodum pius firmiter ſtatuit quòd filius Dei ſit SVVS IESVS & SVVS CHRISTVS: ita ſciat, quòd idem filius Dei perpetuam curam ſui gerat, arceat hoſtes, et tueatur Eccleſiam ſuam ab omnibus malis.

Qualem fidem requirit hic articulus?

Talem, qualem primus, nempe quod pius ita dicat, & profiteatur: Ego firmiter ſtatuo, quòd Dei filius ſit meus Saluator, verus Propheta, vnicus Sacerdos ſeu Mediator, et Rex omnipotēs, adeoque Dominus, qui me ſua prouidentia gubernat, me redemit, me aduerſus Diabolū defendit, & qui ſolus

poteſta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

poteſtatem habet imperandi mihi, quæ in ſuo regno ſpirituali vult fieri. Ex his etiam conſpicitur vſus.

DIC SECVNDVM ARTICVLVM DE REDEMTIONE.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, Natus ex Maria virgine.

Quot potiſsimum ſpectanda in hoc articulo? Quatuor.

I. Finis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Fines aſſumtæ humanæ naturę ab æterno Dei filio.
2. Cur oportuerit Mediatorem & Redemtorem, Deum & hominem eſſe.
3. Vtrum opus redemtionis naturę alicui ſeorſim, aut Perſonæ adſcribendum ſit.
4. Quæ potiſsimum circumſtantiæ in Hiſtoria conceptionis, & natiuitatis Chriſti ſint ſpectandæ.

Quinam ſunt fines aſſumtæ humanæ naturæ ab æterno Dei filio?

1. Quia in Geneſi ponitur, vt contereret caput ſerpentis, id eſt (interprete Iohanne) vt deſtrueret opera Diaboli, idq; ſua potentia.
2. Vt ſua victima & interceſsione placaret riam Dei, iuxta illud: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.
3. Vt hominem iniuſtum ſuæ obedienciæ imputatione iuſtificaret, & reparata in eo imagine Dei, ipſum vita donaret æterna, iuxta illud 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum pro nobis, vt fieremus iuſticia Dei in ipſo.

Cur oportuit mediatorem eſſe Deum & hominem?

Hoc requirebat iuſticia Dei, neceſsitas, Media-

Mediatoris conditio, & humana fragilitas.

Iuſticia Dei requirebat, vt aut totum genus humanum ſui reatus cauſa periret, aut aliquis in humano genere peccatum expiaret, Quemadmodum etenim vnus homo ſuo reatu fuit mortis & damnationis autor: Ita congruebat, vt vnus in humano genere ſua iuſticia, vitæ, reconciliationis, & ſalutis autor exiſteret: Proinde redemtor & mediator homo eſſe debuit. Neceſsitas hæc eſt: Nulla creatura ſola potuit aut iram Dei placare, aut gemitus cordium videre, aut mortem regnumq́ꝫ Diaboli deſtruere, quæ omnia à mediatore requiruntur, ergo neceſſe fuit eum Deum eſſe.

Conditionem Mediatoris hanc eſſe oportuit, vt natura coniungeretur partibus diſsidentibus. Fuerunt autē partes diſsidentes, Deus et homo: Oportuit igitur Mediatorem Deum & hominem eſſe. Hinc Irenæus: Oportuit mediatorem Dei & hominum, propter ſuam ad vtroſq́ꝫ domeſticitatem in amiciciam & concordiam vtroſq́ꝫ reducere, & facere, vt Deus reciperet hominē, & homo reſtitueretur Deo. Humana fragilitas requirebat talem Mediatorem, de cuius facultate & voluntate non dubitaret, & ad quem auderet accedere in ſuis anguſtijs multitudine

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

peccatorum obrutus. Hinc illud ad Hebr: Debuit per omnia ſimilis fratribus reddi, vt miſericors eſſet, et fidelis pontifex in ijs, quæ apud Deum agenda forent, ad expiandum vtiq; populi peccata.

Vtrum opus redemtionis alicui naturæ ſeorſim, aut perſonæ ſit adſcribendum?

Nec naturę diuinæ ſeorſim, nec humanæ competit, ſed perſonæ, id quod hiſce quinq; argumentis firmiſsimè colligitur.

Primum ſumitur ab vnione hypoſtatica: Si enim alterius naturę ſine altera eſſet redẽtionis beneficium, nunquam λόγος ęternus maſſam humanæ naturæ aſſumſiſſet. Nam ſi ſolius diuinæ naturæ eſt, cur aſſumta eſt humana natura? Si ſolius humanæ eſt, quæ fragilis & infirma eſt, vnde tantæ vires & facultates?

Secundũ ſumitur à collatione teſtimoniorum, qualia ſunt hæc: Semen mulieris conteret caput ſerpẽtis. Chriſtus apparuit ut deſtruat opera Diaboli. Hoc eſt nomen, quod vocabunt eũ, Iehouah iuſticia noſtra. Quod autem extrema duo teſtimonia non ad naturas ſeorſim ſint referenda, ſed ad perſonam per communicationem idiomatum, oſtendit

dit medium, in quo officium Mediatoris tribuitur perſonę, alioqui extrema implicationem contradictionis haberent.

Tertium ſumitur à prærogatiua ſacerdotis Chriſti, qua excelluit ſacerdotes Leuiticos, iuxta illud ad Heb: Lex conſtituit ſacerdotes habentes infirmitatem, Sermo autem iuramenti, qui poſt legem conſtitutus eſt, filium in æternum conſummatum. Hic, vt eadem Epiſtola teſtatur, aſſumſit humanam naturam, vt haberet quod offerret.

Quartum ſumitur ab officijs Mediatoris, quæ nec diuinitati ſeorſim, nec humanitati ſeorſim competunt, ſed toti perſonæ conueniunt: Non conuenit ſoli naturæ humanæ placare iram Dei, & deſtruere mortem, quia per ſe impotentior eſt, quàm vt id præſtare poſsit: Nec hæc naturæ diuinæ conueniunt ſeorſim, quia ea non obnoxia fuit per ſe ad ea officia præſtanda: debuit igitur Mediator Deus & homo eſſe.

Quintum ſumitur à confeſsione Eccleſię: Sic enim habet Nicenum Symbolum: Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit. Et Cyrillus: Mediator Dei & hominum eſt, quia in eo Deus & homo coniunguntur.

Quot circumſtantiæ conſiderandæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſunt in hiſtoria conceptionis & natiuitatis Chriſti? Sex

Quænam?

1. Quòd ab Angelo annunciata ſit.
2. Quòd Mediator conceptus ſit de Spiritu ſancto.
3. Quòd conceptus ſit in virgine, & natus ex virgine.
4. Quòd ea virgo fuerit deſponſata viro.
5. Quòd mater Redemtoris deſcenderit de proſapia Dauidis.
6. Quòd redemtor natus ſit regnante Augusto Imperatore. De his circumſtantijs vide Enchridion.

DIC TERTIVM ARTICVLVM DE REDEMTIONE.

Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferna.

Quot particulæ in hoc articulo ſunt ſpectandæ? Sex.

Quænam?

1. Quòd filius Dei ſit paſſus.

2. Quo tempore ſit paſſus.
3. Quodnam fuerit paſsionis genus.
4. Euentus paſsionis genus.
5. Sepultura.
6. Deſcenſus Domini ad Inferos.

Verùm priuſquam quæram explicationem propoſitarum particularum, proponam quinq; quæſtiones, quarum explicatio illuſtrabit hunc articulum.

1. Qualenam ſit opus Paſsio Domini coram Deo Patre.

2. Quænam concurrant in hoc opere.

3. Quomodo vnius hominis opus ſatis-ſacere potuerit pro peccatis totius mundi.

4. Vtrum paſsio ſit perſonę, aut humanę naturæ tantùm.

5. Quomodo fiat applicatio, vt virtute Paſsionis Chriſti noſtrum peccatum expietur.

Qualenam opus eſt paßio Domini coram Deo?

Eſt Sacrificium propiciatorium, in quo æternus filius homo factus, ſeipſum per æternum ſpiritum obtulit Patri æterno, vt iſta ſua victima & obedientia, & expiaret peccata mundi, & placeret iram Dei, quo omnes, qui in ipſum crediderunt, credunt & credituri ſunt, per eundem ſanctificentur ad vitam æternam, iuxta illud Iohan. 17. Ego pro ijs ſanctifico meipſum, vt & ipſi ſint ſanctificati in æternum.

Quænam concurrunt in hoc ſacrificio?

1. Occurrit Sacerdos ipſe filius Dei homo factus.
2. Res oblata idem filius Dei.
3. Modus oblationis: Obtulit enim ſe per æternum ſpiritum, quo ſignificatur vis huius Sacrificij.

4. Quòd Patri ſe obtulerit.

5. Effectus ſacrificij.

6. Pactum reſpectu hominum: credentibus enim ſolis hoc ſacrificium ſalutare eſt.

7. Eſt finis & ſcopus, nimirum vt credentes habeant vitam æternam merito huius ſacrificij.

Quomodo vnius hominis opus poteſt eſſe ſatisfactorium pro peccatis totius mundi?

Ex indiuidua, ineffabili, & adoranda vnione diuinæ naturæ & humanæ eſt dignitas, precium, æſtimatio, meritum infinitum omnium operum, & paſsionum Chriſti. Cùm ergo dicitur: Filius hominis redemit nos per meritum paſsionis ſuę, nominatur opus infiniti valoris, videlicet opus filij hominis, qui eſt Deus. Cùm dicitur, mors Chriſti eſt ſatisfactio, precium immenſum proponitur, nempe hominis, qui eſt Deus.

Similiter cùm dicitur, Filius hominis remittit peccatum, opus eſt diuinum, quia is hominis filius, Deus eſt.

Hinc caro Chriſti dicitur caro vitæ, quia eſt caro hominis, qui eſt Deus.

Vtrum paſsio eſt perſonæ, aut humanæ naturæ tantùm?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Paſsio eſt perſonæ, non in diuina, ſed in humana natura, iuxta illud Petri: Chriſtus paſſus eſt carne. Quidquid enim contumeliæ & iniuriæ irrogatum eſt humanitati Chriſti, ceſsit in contumeliam filij Dei æterni. Vnde Paulus dicit: Dominum gloriæ crucifixerunt.

Quomodo fit applicatio paſsionis Chriſti, vt eius virtute noſtra peccata expientur?

Hæc applicatio fit verbo, fide, & ſacramento: Verbo enim quaſi manu Dei offertur: Fide veluti manu hominis accipitur: Sacrameuto obſignatur, & eius vis, vſuſq; tanquam in tabula pingitur. De qua re in parte de Sacramentis agetur.

Dic iam tandem de particulis huius articuli?

De prima particula.

De prima particula, nempe de paſsione, in genere iam dictum eſt. Expoſitum eſt enim, qualenam opus ſit coram Deo paſsio Domini, quanti ſit præcij, & quomodo applicetur.

Dic de ſecunda parte, videlicet

cur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

cur Symbolum mentionem faciat Pontij Pilati?

Pontius Pilatus fuit preſes à Tiberio Ro-
anorum Cæſare conſtitutus in Iudæa. Fit
itur huius mentio in Symbolo, 1. Vt ſcia-
us quo tempore, quo loco, ſub quo Magi-
ratu & principe paſſus ſit Dominus. 2. Vt
uocemus in memoriam oracula Prophe-
rum, qui prędixerũt in quarta monarchia,
ſublato ſceptro de Iuda paſſurũ eſſe Do-
inum, quemadmodum & Iacob Patriar-
a, & poſt ipſum Daniel prædixit, qui ip-
m annum, quo paſſus eſt, quaſi digito de
onſtrauit: Poſt 62. ſeptimanas Chriſtus
cidetur. 3. Vt obfirmemus fidem noſtram
uerſus deliria Iudęorum, qui negant Chri
um adhuc veniſſe in carnem.

Dic de tertia parte: de ſupplicij genere, Cur videlicet ſit crucifixus?

Nullum ſupplicij genus apud Iudæos,
t vllas gentes fuit magis abominabile, aut
obroſum, quàm hominem in patibulum
ſpendere. Quare cùm Deus voluit ſuum
um hoc mortis ſupplicium ſubire, ſigni-
auit peccatum, propter quod expiandum

cruci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

crucifixus eſt Dominus, ſummè abominandum, maximè fœdum, & extremè deſtabile eſſe: teſtatusq; eſt iram ſuã maiorem, quàm vt potuerit vlla alia ſatisfactione expiari, quàm acerbiſsima & maximè probroſa morte filij vnigeniti ſui. 2. Hoc ſupplicij genus teſtatur, Chriſtum ſuſcepiſſe in ſe reatũ noſtrum, adeoq; pœnam reatus, ipſam maledictionem videlicet, iuxta illud Deut: 21. Maledictus omnis qui pendet in ligno. Hinc Paul: Gal. 3. Chriſtus redemit nos ab execratione legis, factus pro nobis execratio ſeu maledictum. Cruci igitur affixus Dominus ſuſtinuit reatum omnium peccatorum noſtrorum, vt nos à maledictione liberaret. Coloſ. 2. Chirographum quod contra nos erat per legem, è medio ſuſtulit, & cruci affixit. 3. Crucifixus eſt, vt veritas reſponderet figuris. Primum. n. vetera ſacrificia, quæ adumbrabant victimam Chriſti, lignis imponebantur, vt ſignificaretur, quod Chriſtus ligno affixus ſacrificium ſuum perageret, et ſe hoſtiam ſanctã offerret Patri. Diende Sacrificia eleuata in altum anteq; comburerentur, ſignificabãt exaltationẽ Chriſti in aram crucis. Præterea; idem adumbratum eſt in Iſaac, qui ſtrui lignorum impoſitus erat ſacrificandus à patre. Poſtremò omnium elegantiſsimè hoc ſupplicij genus depingit æneus

ſerpens,

rpens, quem Moſes palo affixum erexit in eſerto, quemadmodum & Dominus hunc ypum de ſe interpretatur, cùm ait Iohan. 3. Quemadmodum Moſes exaltauit Serpenm in deſerto: ita oportet exaltari filium hoinis, vt Omnis qui credit in illum, non peeat, ſed habeat vitam æternam.

Dic de quinta particula, cur mortuus ſit Dominus?

Mortuus eſt propter tria, ſcilicet: vaticia prophetarum, figuras, & fructum mors. Inter vaticinia hæc ſunt, Eſaiæ 53. Abſciſus eſt de terra viuẽtium, propter peccatum opuli mei percuſſi eum. Et in eodem capi, Cùm poſuerit animam ſuam pro pecca, videbit ſemen longæuum, & voluntas omini in manus eius dirigetur. Figuræ em adumbrabant: Quemadmodum enim ictimæ verè occidebantur offerendæ: ita portuit Chriſtum, vt veritas reſponderet guræ, verè mori.

Fructus idem requirebat, iuxta illud Pau Mortuus eſt propter peccata noſtra. Item, lortuus eſt ſemel, vt nos peccato perpetuò oriamur.

Dic de quinta particula, cur videlicet ſepultus ſit?

1. Id fa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Id factum eſt, vt conuinceret ipſum Dominum verè mortuum fuiſſe. 2. Vt veritas reſponderet figuræ. Quemadmodum Ionas fuit in Cete tribus diebus & noctibus: Ita oportuit Chriſtum in ſepulcro eſſe triduum, quemadmodum ipſe dominus hunc typum interpretatur. 3. Sepultus eſt, vt vnà ſecum in ſepulcro noſtra peccata ſepeliret, tegeret, & in æternum abſconderet à conſpectu Patris. 4. Vt nobis iter præbeat de ſepulcris noſtris ad vitam. 5. Vt nos ſpiritualiter mortui peccato, quieſcamus ab eo, & deſideria ipſius nō perficiamus, iuxta illud Rom. 6. Sepulti ſumus per baptiſma cum ipſo in mortem eius, vt quemadmodum ipſe exaltatus eſt per gloriam Patris: ita & nos in veritate vitæ ambulemus.

Dic de ſexta particula, videlicet de deſcenſu Domini ad Inferna.

Dominus ad inferna deſcendit. 1. Vt teſtaretur ſe victorem eſſe inferorum. 2. Vt quemadmodum morte ſua nos ab æterna liberauit morte: ita ſuo deſcenſu ad inferos effecit, ne nos, modò crediderimus in ipſum, poteſtati inferorum ſubijciamur.

Vtrum corpore, aut anima deſcendit ad Inferos?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Hoc, quia ſcriptura non exprimit, inqui-re noli: Sed Symbolum videtur innuere, uòd totus Chriſtus ad inferos deſcenderit, qua ſententia & Auguſtinus eſt.

uid ſentis de illorum ſententia, qui mbum patrum fingunt, & Chriſtum inde abduxiſſe Adam & Euam, Adeoq́; pios omnes, qui ante Chriſtũ mortui erant?

Habent iſta magnos autores, tamen mera nt nugamenta, vt quę nullis ſcripturę ful-antur teſtimonijs. Deinde non parum de-ahunt virtuti ſacrificij Chriſti, cuius preci n infinitum eſt, extendens ſe ad omnia mpora, iuxta illud in Apocalypſi: Agnus ciſus eſt ab origine mundi. Non ergo mi-is Abraham victimæ Chriſti virtute ab ernis ereptus eſt quàm Paulus, aut ali-uis alius pius, qui poſt exhibitum Chri-m mortuus eſt. Hæc ſententia eſt analoga lei.

trum deſcenſio Chriſti ad inferos, ad Chriſti humiliationem, aut exaltationem pertinet?

Cùm ſit pars triumphi Chriſti, non du-

bium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

bium eſt, quin ad eius glorioſam exaltationem pertineat.

Quæ fides, & quis vſus?

Fides & vſus reſpondebũt noticię. Quemadmodum fides ſtatuit ſua peccata victima Chriſti expiata eſſe: ita vſus conſiſtit in huius fidei meditatione, mortificatione carnis, viuificatione ſpiritus, & gratiarum actione.

DIC QVARTVM ARTICVLVM DE REDEMTIONE.

Reſur-

Reſurrexit à mortuis.

Quot ſunt ſpectanda in hoc articulo? Tria.

1. Certitudo reſurrectionis. 2. Fructus.
3. Fides & vſus huius articuli.

Vnde ſumitur certitudo?

Ex teſtimonijs.

Quotuplicia ſunt teſtimonia confirmantia hunc articulum?

Triplicia: Antecedentia, Coniuncta & Conſequentia.

Quæ ſunt antecedentia?

Sunt duplicia, ſcilicet: Figuræ & clara Prophetarum vaticinia.

Recita figuras aliquot.

Quemadmodum Adam dormiens fuit typus morituri Chriſti: Ita idem euigilans, ſumta coſta de latere ipſius, adumbrabat reſurrectionem Domini. Et quemadmodum Samſon obſeratis portis clauſus erat in ciuitate, & idem, fractis ſubductiſqꝫ portis, tutus euaſit: ita Chriſtus Dominus obſignato clauſus fuit ſepulcro, & idem victis inferis, è morte ad vitam liber egreditur. Et quemadmodũ Ionas tertio die eiectus eſt de ventre

piſcis: ita Dominus tertia die de ſepulcro prodijt viuus.

Recita aliquot clara Propheta-rum vaticinia.

Quia hæc infinita ſunt penè, paucis contentus ero. Moſes in victoria Chriſti ſuper ſerpente, & in benedictione æterna credentium in Chriſtum includit mortis & reſurrectionis myſterium. Dauid Pſal. 15. in perſona Chriſti clarè ait: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Item, Caro mea requieſcet in ſpe. Eſai. 53. Cùm poſuerit animam ſuam pro peccatis, videbit ſemen longæuum. Et Daniel Chriſtum occidendum dicit, cui tamen tribuit æternum regnum. Breuiter, Omnia teſtimonia, quę concionantur de regno Chriſti, etiam includunt eiuſdem reſurrectionem à mortuis.

Quæ ſunt teſtimonia coniuncta?

Ex multis hæc ſunt. 1. Vacuum ſepulcrum. 2. Teſtimonia Angelorum. 3. Teſtimonia cuſtodum. 4. Apparitiones multiplices, quibus ſe viuum exhibuit 40. diebus. 5. Aſcenſio eius in cœlum viſibilis. 6. Donatio Spiritus ſancti in die Pentecoſtes.

Quæ ſunt conſequentia teſtimonia?

1. Con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Concio Apoſtolorum omnium. 2. Conſeruatio Eccleſiæ perpetua in tantis hominũ & Diabolorum furoribus. 3. Spiritus ſanctus, qui hunc articulũ in cordibus fidelium obſignat 4. Erit ipſius glorioſus aduentus.

Quis fructus eſt Reſurrectionis Domini?

Fructus triplex ſtatui poteſt:

1. Ipſum Chriſtum concernit. 2. Reſpectu Satanæ, eiusq; regni intelligitur. 3. Ad nos homines pertinet. Nam ſi ipſum Chriſtum reſpicis:

Chriſtus ſua reſurrectione factus eſt victor peccati, mortis, inferni, adeoq; totius regni Satanæ. Et completum eſt teſtimonium: Semen mulieris conteret caput Serpentis, id eſt, Chriſtus deſtruet opera diaboli. Si Satanam reſpicis, conculcatus iacet ſub pedibus victoris, quantum quidem ad fideles attinet. Nam in reprobis & contumacibus plenum obtinet imperium. Si nos homines reſpicis, quibus datus eſt, pro quibus natus, mortuus & excitatus, Fructus ſunt plurimi & iucundiſsimi, Hi videlicet, 1. Remiſsio peccatorum, 1. Corinth. 15. Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris. 2. Iuſtificatio. Roman. Reſurrexit propter

iuſtificationē noſtri. 3. Donatio S. ſancti, Gal. 4. Emiſit ſpiritum Filij ſui in cordib. noſtris clamantem abba Pater. 4. Confirmatio fœderis gratiæ, ſeu ſtipulatio bonæ conſcientię apud Deum, 1. Pet. 3. 5. Innouatio noſtri, eaq́ue duplex, ſcilicet: Animarum & corporum. Animarum quidem, iuxta illud Rom. 6. Reſurrexit, vt nos in nouitate vitæ ambulemus. Corporum verò, iuxta illud 1. Corin. 15. Chriſtus reſurrexit primitiæ dormientium, quoniamquidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriūtur: Ita in Chriſto omnes viuificabuntur. 6. Reſurrectio Chriſti vinculum eſſe debet fraternitatis mutuæ. Ita enim Dominus excitatus dixit mulieribus: Aſcendo ad Deum meum & Deum veſtrum, ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum. 7. Eſt remedium catholicum aduerſus omnes calamitates animæ, corporis, & famæ Hinc. illud Pauli ad Timoth: Memento IESVM CHRISTVM reſurrexiſſe à mortuis. 8. Eſt indicium ſtatus gloriæ, & immortalitatis. Regenuit enim nos in ſpem viuam & immarceſsibilem per reſurrectionem Ieſu Chriſti, 1. Pet. 1.

Quæ fides, & quis vſus huius articuli?

Quem

Quemadmodum hic articulus primùm requirit firmam fiduciam in hunc mortis victorem, 2. Spem promiſſę immortalitatis, 3. Confeſsionem et profeſsionem huius fidei coram mundo, & portis inferorum: Ita vſus eius, cùm in tota vita, tùm in mortis articulo erit, vt nullis fracti calamitatibus perſeueremus in fide, & nouitate vitæ, donec ad finem omnium calamitatum huius mundi, & ſalutis portum peruenerimus.

DIC QVINTVM ARTICVLVM DE REDEMTIONE.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

Quæ ſunt potiſſimum ſpectanda in hoc articulo? Quatuor.

1. Mandatum aſcendentis.
2. Aſcenſionis qualitas.
3. Fructus aſcenſio nis.
4. Fides, & vſus eiuſdem.

Quod eſt mandatum aſcendentis?

Mandatum aſcendentis Marci vltimo hiſce verbis deſcrbitur: Euntes in Mundum vniuerſum, proclamate Euangelion omni creaturæ, Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit, Qui verò non crediderit, condemnabitur.

Quæ ſunt præcipuè in hoc mandato conſideranda?

1. In hoc mandato indicatur, quàm latè pateant beneficia Chriſti, cùm ait: Euntes in mundum Vniuerſum.

2. Significatur, quomodo eadem beneficia offerantur, cùm dicitur: Proclamate Euangelium.

3. Oſtenditur, quibus offerantur eadem beneficia, cùm inquit: Omni creaturæ, qua voce ſignificatur, quòd nemo mortalium ſit

à be-

à beneficijs Dei excluſus, ſi modò ſibi ipſi non defuerit. 4. Exprimitur quomodo oblata beneficia accipiantur, & quomodo reijciantur. Vt enim fide ſola recipiuntur: ita diffidentia reijciuntur.

Dic de Aſcenſionis qualitate.

Chriſtus aſcendit viſibiliter corporali & naturali modo ſurſum, & nube ſubuectus eſt in cœlum, è conſpectu diſcipulorum, Actor. 1. Et inde ſubuectus eſt ſupra omnes cœlos, & collocatus in cœleſtibus ad dexteram Dei Patris, Epheſ. 1. & 4. Articulus ergo hic debet intelligi de vero Chriſti corpore, & corporali ipſius locatione in cœlis, ne putemus vel humanam naturam in Chriſto abſorptam eſſe à diuina, vel diffuſam eſſe in totum vniuerſum cum diuinitate, vtrumque enim apertiſsimè humanitatem Chriſti negat.

An non Chriſtus eſt vbiq;?

Eſt ſanè communicatione idiomatum, iuxta illud Iohan. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, filius hominis, qui eſt in cœlo. Certum eſt autem, quòd cùm hæc loqueretur Dominus cum Nicodemo, corpus ipſius circumſcriptum fuerit in terra. Quare dictum Chriſti omnino per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

communicationem idiomatum intelligendum eſt. Vnde Cyprianus: Aſcendit in cœlos, non vbi verbum Deus antea non fuerat, ſed vbi verbum caro factum antea non ſedebat, ſcilicet corporali locatione.

Quotuplex fructus eſt?

Vnus ad ipſum Dominum Alter ad nos pertinet.

Quem fructum inde percepit Dominus?

Is verbis Symboli exprimitur: Sedet ad dextram Patris omnipotentis.

Quæ eſt dextera Patris, & quid ſedere ad dexteram Patris?

Vt dextera Patris eſt diuina eius potentia, maieſtas & imperium: Ita ſedere ad dexteram Patris, eſt eſſe æqualem Patri diuina potentia, maieſtate & imperio, Id quod ſanè perſonæ Chriſti conuenit. Deinde, quia dextera Patris, vt ex I. capite ad Epheſios colligi poteſt, eſt locus beatitudinis, & felicitatis, & requiei, quibus fruemur in æterna vita, corpus Chriſti in eo felicitatis loco collocatum eſt.

Dic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Dic de fructu Aſcenſionis, quem nos homines percipimus?

Is multiplex eſt.

Primùm enim aſcendit, vt nobis locum pararet, Ioh.14. Abeo parare vobis locum, & vos ad me aſſumam.

Secundò aſcendit, vt omnia ſubijciat ſub pedibus ſuis, vt ita emineat caput Eccleſiæ Epheſ.1.

Sed quomodo quæſo caput Eccleſiæ dicitur?

Quatuor modis:

1. Efficacia: Nam ſuam virtutem in membra diffundit. 2. Perfectione virtutum: Is enim ſolus in Eccleſia omnibus virtutibus perfectiſsimus eſt. 3. Merito: Is enim ſolus ſua obedientia meruit nobis cœlum. 4. Dignitate ſeu ordine, & autoritate: Nam is ſolus Eccleſiæ Monarcha eſt, & ſolus autoritatem mandandi Eccleſiæ habet.

3. Aſcendit in cœlum, vt radios ſuæ virtutis ſpargat in vniuerſum orbem, & præcipuè in Eccleſiæ membra, vbicunq; in mundo fuerint, ad Eph.4. Aſcēdit ſupra omnes cœlos, vt omnia impleret. Non enim aſcendit, vt abſit à nobis, ſed vt ſuam Eccleſiam

regat, & ei adſit vſq; ad conſummationem ſeculi.

4. Aſcendit, vt de cœlo dona det hominibus, & in miniſterio Eccleſiæ ſit efficax, Pſalm.38.

5. Aſcendit, vt in cœlo apud Patrem habeamus aduocatum, 1.Ioh. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & is eſt propiciatio pro peccatis noſtris.

6. Aſcendit, vt noſtra corda ad ſe trahat, quò abſtineamus à mundanis concupiſcentijs, Coloſ.3. Si reſurrexiſtis cū Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, vbi Chriſtus ſedet ad dexteram Patris. Nam cùm Chriſtus theſaurus ſit Eccleſiæ, debet eius cor apud theſaurum ſuum eſſe, Matth. 6. Vbi theſaurus tuus, ibi cor tuum. Philip. 3. Noſtrum πολίτευμα in cœlis eſt.

Quæ eſt fides, & quis vſus?

Quemadmodum fides huius articuli eſt, vt Chriſtum triumphatorem mortis, dominum omnis creaturę, et patronum noſtrum apud Patrem agnoſcamus, in eum firma fiducia recumbamus, atq; ipſum coram omnibus hominibus, & inferorum portis confiteamur: ita vſus in hoc ſitus eſt, vt abnegata omni impietate & humanis deſiderijs, leue-

mus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

nus corda noſtra in cœlum, petentes inde n omnibus noſtris calamitatibus auxilium, & expectantes, vt nos ad ſe iuxta eius promiſsionem aſſumat, ac donet promiſſam hęreditatem.

RECITA SEXTVM ARTICVLVM DE REDEMTIONE.

Inde venturus eſt, iudicare viuos & mortuos.

Quot ſunt potiſsimè ſpectanda in hoc articulo?

Qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Quis iudex, ſolus ne Chriſtus, an alij cum ipſo. 2. Quotuplex iudicium exerceatur à Domino. 3. Quid ſpectandum ſit in generali iudicio. 4. Quæ fides & quis vſus ſit huius articuli.

Quis Iudex?

Chriſtus Deus & homo, mediator Dei & hominum. Ioh. 5. Pater omne iudicium dedit filio. 2. Tim. 4. Ieſus Chriſtus iudicaturus eſt viuos & mortuos in apparitione, in regno ſuo.

An ſolus Chriſtus iudicaturus eſt, aut etiam Apoſtoli & Sancti cum ipſo?

Solus iudicabit, vt Dominus plena poteſtate, Apoſtoli autem iudicabunt vt teſtes: Chriſtus ſolus proferet ſententiam, Apoſtoli prolatam ſententiam approbabunt.

Quotuplex eſt iudicium?

Duplex, ſcilicet:

Particulare, & Generale, quorum illud præcedit, hoc ſequitur. Exercetur autē particulare primùm, cùm Dominus vel ſuos defendit, iuxta promiſsiones: Portæ inferorum non prꝙualebunt aduerſus eam: vel errantes

antes caſtigat, ne cum hoc mundo damnen-
ur. 1. Cor. 11. Iudicamur à Domino, ne cum
oc mundo damnemur. Huc illud Petri: Iu-
icium à domo Dei incipit. Secundò, cùm
npios reprimit, & punit in hoc mundo,
uorum ſupplicium præludium quoddam
ſt æternæ damnationis, niſi reſipiſcant.
. Cùm animas piorũ Angelis tradit depor-
andas in ſinum Abrahæ. 4. Cùm impio-
um animas tradit Satanæ puniendas, et cu-
odiendas vſq; ad reſurrectionem genera-
em. Generale iudicium eſt, quod fiet in ex-
remo die reſuſcitatis corporibus, de quo
olo hic articulus intelligendus eſt.

Quot ſunt ſpectanda potiſſimum in hoc generali iudicio?

Signa præcedentia iudicium. 2. Appa-
atus iudicij & notæ. 3. Quinam ſint iudi-
andi. 4. Ordo iudicij. 5. Sententiæ pronun-
iatio. 6. Executio ſentententiæ.

Quot ſunt ſigna prælucentia iudicium?

Multa quidem ſunt, ex quibus pauca, quę
odie in omnium oculos incurrunt, recen-
ebimus ex Euangeliſtis. 1. Erunt ſigna in
Sole,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Sole & luna & ſtellis, hoc eſt, vt Marcus interpretatur, ſol obſcurabitur, luna non dabit lumen ſuum, ſtellæ de cœlo decident, id eſt, erunt crebæ eclipſes ſolis & lunæ, & adeò horrenda conſpicientur meteora, ac ſi ſtellæ de cœlo caderent. 2. Quod Lucas etiam refert, erit anxietas hominum præ deſperatione: cauſam exprimit Matth: & Marcus: Surget gens contra gentem, et erunt bella in omnibus locis mundi. 3. Erunt horrendi ſonitus, & tumultus maris & fluctuū, adeo tempeſtates contingent horrendæ & terribiles, quales hæc noſtra ætas plurimas vidit. 4. Virtutes cœlorum commouebuntur, id eſt, in cœlo apparebunt horrendi aſpectus, vt militum concurrentium haſtis, & aliarum rerum comminantium hominib. iram Dei. 5. Et in terra terræmotus, vt Anno 56. terræmotu multæ ciuitates in Germania euerſæ ſunt. Et ante 20. annos aliquot vrbes in Italia ſunt abſorptæ. Breuiter, cœlū & terra adeoque omnia elementa faciem irati iudicis quodammodo referēt, vt peccatores admoniti agant pœnitentiam, niſi malint perire. Hæc & huiuſmodi alia ſigna, vt gemmæ arborum (ſicuti Dominus ipſe teſtatur) in propinquo æſtatem eſſe ſignificant: ita aduentum iudicis in foribus eſſe prænunciant.

Præter

Prętet hęc ſigna, eſt prophetia domus He-
æ, de ſex millibus annorũ, Prophetia Da-
elis, de aduentu Domini ad iudicium, defi
ēte Monarchia Romana. Et prophetia Pau
1. Theſ. 2. de reuelatione filij perditionis, id
t, Antichriſti, quem Dominus ante aduen-
m ſuum conficiet ſpiritu oris ſui, & adue-
ens abolebit manifeſtatione gloriæ ſuæ.

Quis apparatus, & quæ notæ iudicij extremi?

Dominus ipſe emittet Angelos ſuos, qui
angore tubæ excitabunt mortuos, & con-
egabunt homines à quatuor angulis mun
, vt ferantur obuiam Domino venienti in
ıbibus, & ſimul conſpicietur in cœlo ſi-
num filij hominis, hoc eſt, iudicis maieſtas
gloria apparebit in conſpectu omnis cre-
uræ.

Notas ſiue proprietates iudicij tres ponit
aulus ad Roman. 2. vbi diem iudicij vocat
em iræ, reuelationis, & iuſticiæ. Iræ qui-
em, id eſt, vltionis. Tunc enim ſumetur
indicta de omnibus, qui in hac vita Eu-
ıgelio credere noluerunt. Reuelationis,
uia tum nihil erit occultum, ſed omnium
ominum facta patebunt oculis omnium
eaturarum, imò in ſingulorum conſcien-

tijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tijs ſentietur iudicium proprium, iuxta illud Bernardi: In extremo die, qualem vnuſquiſq; habuerit conſcientiam, talem & habebit iudicem. Iuſticiæ, ne putetur iudex ita vlciſci, quin iudicium iuſticia temperet, reddatq; vnicuiq; ſecundum opera ſua, non quidem vt merentur, ſed vt de cuiuſq; fide & timore Dei teſtantur.

Qui iudicandi ſunt?

Viui & mortui: Viui hîc vocantur, qui adueniente iudice viuunt, mox in ictu oculi transformandi. Mortui dicuntur, qui inde vſq; ab Adam ad diem iudicij fatis conceſſerunt, et quieuerunt in ſepulcris. Hi omnes tum viui congregabuntur coram iudice.

Quis ordo iudicij?

Is ſignatur Matth. 25. his verbis: Cùm venerit Filius hominis in maieſtate ſua, ſedebit ſuper thronum maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes terræ, & ſegregabit eos, ſicut Paſtor ſegregat oues ab hœdis: Et ſtatuet oues quidem à dextris, hœdos verò à ſiniſtris.

Dic quæ ſit ratio, cur pios quidem oues impios verò hœdos appellet?

Pios

Pios appellat oues, quia veluti oues ſuum paſtorem agnoſcunt, vocem eius audiunt & eum ſequuntur: ita Chriſtiani Chriſtũ agnoſcunt redemtorem, audiunt vocem eius, & eum ſequuntur in vero timore Dei. Impios nominat hœdos: Nam quemadmodũ hœdi ſuam petulantiam, & libidinem ſequuntur ſpreto paſtore: ita impij ſuis affectibus & voluptatibus indulgentes Chriſtum contemnunt.

Quid ergo de Manaſſe ſentis, qui toto vitæ tempore, vt hircus potius quàm ouis vixit?

Reſpondet Ezechiel Cap. 33. Si egerit impius pœnitentiam, et receſſerit à via ſua peſſima, & fecerit iudicium & iuſticiam, viuet. Rectè proinde ait Gregorius: Qualis hinc quiſquis egreditur, talis in iudicio æſtimabitur. Huc et illud ſapient: pertinet: In quamcunq; partem ceciderit arbor, illic iacebit.

Quæ eſt ſententia Iudicis?

Ouibus dicet, hoc eſt, ijs qui ſtant à dextris: Venite benedicti Patris mei, & poſsidete regnum vobis paratum à conſtitutione mundi. Hœdis autem dicet, hoc eſt, ijs qui à ſiniſtris ſtabunt: Ite vos maledicti in ignem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

æternum, qui Diabolo, & eius angelis paratus eſt.

Quæ eſt ſententiæ executio?

Pij mox cum Chriſto beata immortalitate in ęternum fruentur. Impij verò tradentur Diabolis cruciandi æternis pœnis.

Quæ fides & quis vſus huius articuli?

Quemadmodum fides ſummam conſolationem capit ex eo, quòd credat aliquando fore finem calamitatũ huius mundi: Ita ſupra modum lætatur, quòd Ieſus Chriſtus filius Dei ſit iudex cõſtitutus, quia antea in ſe credentibus addito iureiurando promiſerat vitam æternam, & quod in iudiciũ condemnationis non venirent. Hanc fidem ſequitur confeſsio coram omnibus hominibus & Diabolis, & cura ſolicitè ambulandi coram Deo, iuxta conſilium Micheæ prophetæ cap. 6. Indicabo tibi ô homo, quid ſit bonũ, & quid Iehouah requirat abs te, vtique facere iudicium, id eſt, neminem lædere, & diligere miſericordiam, id eſt, benignum eſſe erga omnes, & humiliare ſe ad ambulandum coram Deo tuo. Huc ſpectat admonitio Domini: Cùm hæc videritis, leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio ve-

ſo veſtra. Item, Vigilate & orate, quia neſci-
is horam, qua filius hominis ſit venturus.
Hactenus de ſecunda parte Symboli.

QVÆ EST TERTIA PARS SYMBOLI.

Credo in Spiritum Sanctum.

Age retexe, & ſigillatim expone, quid in ſe contineat hic articulus?

Quatuor in hoc articulo continentur.

Primum, quòd Spiritus ſanctus ſit verus Deus.

2. Quòd Spiritus ſanctus ſit diſtincta perſona à Patre & Filio.

3. Quodnam ſit opus Spiritus ſancti.

4. Qualis fides in hoc articulo requiratur.

DE PRIMO.

Quomodo probatur ex Symbolo, quòd Spiritus ſanctus ſit Deus?

Ex cultu quem ei Symbolum tribuit. Soli enim Deo tribuendus eſt cultus fidei, iuxta illud: Maledictus qui confidit in hominem, & ponit carnẽ brachium ſuum. Cùm ergo iubemur in Spiritum ſanctum credere, iubemur agnoſcere, & confiteri eum verum Deum eſſe.

Dic alia teſtimonia, quibis probatur diuinitas Spiritus ſancti.

Teſtimonia, quibus probatur diuinitas Spiritus ſancti, quatuor capitibus ſubijcio, quæ memoriæ gratia hoc diſticho comprehendo:

Dictum, cultus, opus, confeßio, quatuor iſta
Diuinum numen pneumatis eſſe docent.

Recita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Recita dicta.

Iohan. 4. Spiritus eſt Deus. Actor. 5. Non mentitus es hominibus, ſed Deo. Loquitur enim de Spiritu ſancto.

Quis cultus?

Vnà cum Patre & Filio inuocatur & adoratur.

Dic de opere.

Iob 33. Spiritus Domini creauit me. Item Spiritus Domini repleuit orbem vniuerſum. Eſt autem diuinæ naturæ vbiqꝫ eſſe. Cùm igitur omnia impleat ſpiritus ſanctus, neceſſe eſt fateri ipſum Deum eſſe.

Quæ eſt Eccleſiæ confeſsio?

Ea in Symbolis, Apoſtolico, Niceno, Ambroſiano, & alijs explicatur. In quibus Eccleſia confitetur, Spiritum ſanctum verum Deum eſſe.

DE SECVNDO.

Quomodo probatur ex Symbolo, quòd Spiritus ſanctus ſit tertia perſona à Patre & Filio diſtincta?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Id docetur ordine & appellatione. Cùm enim ſymbolum dicat: credo in vnum Deum, & ſubingit primum Patrem, deindè Filium, tertio loco Spiritum ſanctum, vt fatetur Spiritum S. Deum eſſe: ita eundem agnoſcit tertiam in diuinitate perſonam. Appellatione idem docetur: Nam cùm Spiritus dicitur, ſignificatur, quòd ſit Spiritus ab æterno de Patre & Filio procedens. Ad hæc Chriſtus apud Iohannem diſtinguit Spiritum à ſe & Patre, cùm inquit: Ego mittam vobis Spiritum pareclетum à Patre.

Quid eſt igitur Spiritus ſanctus?

Eſt verus, æternus Deus, ὁμοούσιος Patri & filio, non gignens, nec genitus, ſed à Patre & filio procedens, ſimul cùm Patre & Filio creans, conſeruans, ſaluans, ſanctificans, qui mittitur in corda electorum, vt ea ſanctificet, cum Patre & Filio ſimul adorandus.

DE TERTIA.

Quodnam eſt opus Spiritus ſancti?

Opus Spiritus ſancti indicat & appellatio Spiritus, & Epitheton, Sanctus. Non enim dicitur tantùm ſpiritus reſpectu patris & filij, verumetiã reſpectu creaturarum, & præcipuè Eccleſiæ, cuius membra viuificat

quemad-

quemadmodum Spiritus animalis corpori vitam miniſtrat. Quomodo autem viuificet hic Spiritus, Epitheto Sanctus ſignificatur: viuificat enim ſanctificando.

An non Pater, ſimiliter & Filius ſanctificat?

Ita.

Sanctificat Pater, ſanctificat Filius, ſanctificat Spiritus ſanctus. Quemadmodum Patri creatio, & Filio redemtio: ita Spiritui ſanctificatio tribuitur: Verùm Pater creat per Filium, & res creatas conſeruat per Spiritũ ſanctum. Similiter vt filius patri obediens, offerens ſe per Spiritum æternum, redemit: ita Spiritus ſanctus miſſus à Patre & filio ſanctificat. Proindè vt opus creationis tribuitur toti trinitati: Ita & opus redemtionis, ſed ſeruata cuiusq; perſonę proprietate.

Age dic apertius, quid ſibi velit ſanctificationis opus?

Etſi huius ſanctificationis multæ ſunt partes, præcipuas tamen hoc diſticho complector:

Spiritus ecce docet, renouat, iuuat, atq; renatis
Promiſſa obſignat, arra ſalutifera.

Proba quòd doceat.

Iohan. 16. Cùm Paracletus ille Spiritus veritatis venerit, ducet vos in omnem veritatem. Item, Spiritus arguet mundum de peccato, id eſt, docendo conuincet mundum eſſe reum peccati.

Proba quod renouet.

Ad Tit. 3. Benignitas & φιλανθρωπία apparauit ſaluatoris noſtri Dei, & domini noſtri Ieſu Chriſti, qui non ex operibus iuſtitię, quę fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, purgans nos per lauacrum aquæ & renouationem Spiritus ſancti, quē effudit in nos opulenter, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt iuſtificati ipſius gratia, hęredes fiamus ſperatæ vitæ æternæ.

Proba quòd iuuet.

1. Iuuat teſtando de Chriſto, iuxta illud: Cùm paracletus venerit, teſtimoniū perhibebit de me. 2. Donando, iuxta illud 1. Corinth. 12. Nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi per Spiritum ſanctum. Item diuiſiones donorū ſunt, ſed idem ſpiritus. 3. Conſolando, vnde Paracletus toties à Chriſto dicitur, qui vt aduocatus nobis adeſt, & nos conſolatur. 4. Precando, Rom. 8. Accepiſtis

ſpiritum adoptionis, in quo clamamus, abba Pater. Item, quid precabimur, quemadmodum oportet, neſcimus, ſed Spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Proba quòd obſignet promiſſiones.

Epheſ.1. Obſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto.

Proba quòd ſit arra ſalutis.

Epheſ.1. Qui eſt arrabo hæreditatis noſtræ.

Qualis fides requiritur?

Vt quemadmodum credimus in Deum Patrem creatorem, & in Filium redemtorem: ita etiam credamus in Spiritum ſanctificatorem, cuius cùm templum ſumus, vſus huius articuli erit, vt renunciata omni impuritate, ſimus ſancti ſpiritu & corpore, caveamusq́; ne vllis factis contriſtemus Spiritum Dei in nobis habitantem.

Cùm hactenus de tribus perſonis in diuinitate dictum ſit, Dic ſummam dictorum breuiſſimè.

Credo in vnum Deum, in Patrem qui me creauit, in Filium, qui me redemit, & in Spiritum ſanctum, qui me ſanctificauit: hanc fidem palam proteſtor, & confiteor coram toto mundo & portis Inferorum.

QVÆ EST QVARTA PARS SYMBOLI.

De Eccleſia, & beneficijs Dei erga ipſam. Hactenus enim de cauſa efficiente, & materia no-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ria noſtræ ſalutis actum eſt, nempe de miſe-ricordia paterna, victima filij, & ſanctificatione Spiritus: Nunc in ſequentibus articulis oſtendetur, quò iſta omnia pertineant, & quomodo applicentur.

Quot ſunt articuli huius partes?

Quatuor, iuxta Symboli verba: credo

1. Sanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum Communionem.
2. Remiſsionem peccatorum.
3. Carnis reſurrectionem.
4. Et vitam æternam.

Dic de primo, nempe de Eccleſia, quæ & quot præcipuè in hoc articulo ſunt ſpectanda?

Multa ſanè requiruntur ad huius articuli explicationem, ſed nos pręcipua capita Sex quæſtionibus complectemur, quæ ſunt: 1. Quid ſit Eccleſia, qualiaque ſint eius membra. 2. Appellationes, quibus Eccleſia pingitur, & veluti oculis ſubijcitur. 3. Quæ ſint interiores verę Eccleſię proprietates. 4. Quę ſint viſibiles notæ ſeu externa ſigna Eccleſiæ. 5. Quibus rebus fulciatur & conſeruetu Eccleſia. 6. Qualis fides huius articuli à fidelibus requiratur.

De pri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

DE PRIMA.

Quid eſt ergo Eccleſia?

Breuiter & rotundè verbis ſymboli definitur, cùm dicitur ἁγίων κοινωνία, id eſt, Sanctorum ſocietas, hoc eſt, hominum qui ſanctificati ſunt in Chriſto Ieſu per Spiritum ſanctum.

Dic aliam, qua hæc breuis definitio illuſtrari poteſt.

Eccleſia eſt cœtus hominum, de turba & colluuione totius generis humani euocatus in regnum Chriſti, & ſegregatus ab omnibus aliis cœtibus hominum: Euocatus quidem voce Euangelii, ſegregatus verò, & diſtinctus ab aliis cœtibus totius mundi, fide, ſacramentis, vitæ ſanctimonia, & profeſsione.

Quomodo confirmatur hæc definitio?

Pulcerrimo Abrahami patris noſtri exemplo, qui cum ſua familia, vera Eccleſia Dei fuit: Is enim de Hur Chadæorum & de medio Idololatrarum vocatus, voci Dei obediuit, & ſe à prophano mundo, fide, obe-

dientia erga Deum, & externa profeſsione ſegregauit.

Cum hac definitione congruit illa, quæ colligitur ex verbis Pauli: 1. Cor. 1. Eccleſia eſt multitudo hominum vbiuis terrarum degentium, qui vt ſanctificati ſunt in Ieſu Chriſto, & vocati ad ſanctitatem: Ita inuocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti.

An non Eccleſia in Euangelio comparatur Sagenæ miſſæ in mare, in qua comprehenduntur & boni & mali piſces?

Nam in externa Eccleſiæ ſocietate ſunt & boni & mali, hoc eſt, & viua membra, & mortua membra. Viua autem membra ſunt homines, qui non ſolùm profitentur doctrinam Chriſtianiſmi, ſed ſunt verè ſanctificati Spiritu, ac retinent fidem, & bonam conſcientiam. Mortua autem ſunt, qui profitentur quidem ore doctrinam Chriſtianiſmi, ſed vt Spiritu non ſunt ſanctificati: ita nec fidem habere, nec bonam conſcientiam retinere ſtudent. A mortuis membris non erat petenda definitio.

DE SECVNDA.

Dic ap-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Dic appellationes, quibus Eccleſia Dei pingitur, & velut oculis ſubijcitur?

Multæ ſanè ſunt huiuſmodi appellationes, ſed nos præcipuas hoc hexaſticho complexi ſumus:

Corpus, ouile, domus, cum templo, uinea, ſponſa,
Virgo, Ieruſalem, mater, regina, & amica.
Mons, roſa, fons, hortus, lapis, urbs, fortiſsima rupes
Et genus electum, ſemen, columna, columba.
Sors, ager, & meſsis, regnum cœleſte uocatur,
Cœtus ſanctorum, qui Eccleſia dicitur eſſe.

Quomodo his appellationibus pingitur Eccleſia?

Si has metaphoricas appellationes retexueris in integras ſimilitudines, habebis elegantiſsimas Eccleſiæ Dei picturas et imagines, vt exempli gratia. Cum Eccleſia corpus dicitur, conſiderabis analogiam corporis animalis ad caput ipſius. Quemadmodum enim de capite animalis deſcendunt nerui, et Spiritus in corpus animalis, quib. viuifi-

iuificatur,fouetur,& conſeruatur: ita Spiri
us Chriſti eſt,quo Eccleſia corpus Chriſti
iuificatur,fouetur,& conſeruatur,ita vt &
exu ſuo adhæreat capiti corpus,& corpo-
is membra inter ſeſe coaleſcant,eiuſdem ſpi
itus virtute. Reliquas appellationes vnuſ-
uiſq; accommodet pro ſuo ingenio ſerua-
a analogia fidei.

Quæ ſunt veræ & æternæ Ec-cleſiæ proprietates?

Inter multas hę ſunt præcipuę. 1. Sola Ec-
leſia eſt deſcripta hæres vitę æternę, vt quę
ſt peculium filij Dei, Pſal. 2. 2. Sola Eccle-
a eſt familia Dei dilectiſsima, quam pater-
a cura & ſingulari Storga complectitur. 3.
ola Eccleſia poteſt verè gloriari de DEO
atre, de Filio redemtore, de Spiritu ſancto
duocato. 4. Sola Eccleſia Chriſto æterni
piritus vinculo ita ſociata eſt, vt ab eo nun-
uam diuelli poſsit, & ita ſuis membris coa-
eſcit per eundē Spiritum, vt æterno fœde-
e eius membra conſociata ſint. 5. Sola Ec-
leſia, vt quæ verè Sancta & Catholica eſt,
æc bona habet communia, vnum Deum,
num Dominum, vnam fidem, vnam ſpem
ocationis. 6. Sola Eccleſia DEI habet
vnum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

verum cultum, veram doctrinam, & efficacem Sacramentorum vſum. 7. Sola Eccleſia particeps eſt orationis Chriſti in horto, & in cruce, atq; adeò omnium piorum inde vſq; ab exordio mundi. Omnes enim vnum & eundem Patrẽ pro toto corpore inuocant. 8. Sola Eccleſia vera ſtorga afficitur, gaudet cum gaudentibus, flet cum flentibus, atq; adeò aliorum commoda ſua exiſtimat, & de alienis incommodis non minus dolet, quàm de ſuis.

DE QVARTA.

Quæ ſunt viſibiles notæ ſeu externa ſigna Eccleſiæ?

Inter multa ſigna externa Eccleſiæ viſibilis, hæc ſunt præcipua.

1. Vox incorrupta Euangelij, ſine qua Eccleſia vera nullo modo, vel exiſtere, vel agnoſci poteſt.
2. Verus vſus baptiſmi, qui eſt veluti ianua, per quam homines introducuntur in familiam Dei.
3. Legitimus vſus Cœnæ Domini, iuxta inſtitutionem Chriſti.
4. Vſus clauium, iuxta ordinationem Chriſti, per quem Eccleſia ſuam exerit poteſtatem, cùm vel prædicatione Euangelij creden-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

credentes in regnum cœlorum recipit, vel diſciplina immorigeros filios caſtigat, aut reſipiſcentes in gratiam recipit.

5. Ius vocandi miniſtros, & conſecrandi per impoſitionem manuum, qui nobis, vt miniſtri, impertiunt verbum, Baptiſmum, Cœnam, & Abſolutionem.

6. Publica oratio, gratiarum actio, & celebratio Dei in cœtu Chriſtiano. 7. Crux: hac enim nota tanquam teſſera quadam ſuos ideò vult Dominus notari, vt fiant conformes imagini filij eius. Nam quos decreuit olim glorificare, eos cruce præparat, iuxta illud Rom. 8. Si cum eo patimur, cum eo quoque glorificabimur. 8. Multa officia caritatis inter Chriſtianos, quibus declarant ſeſe eodem Spiritu Chriſti duci. Hæc ſigna ſi breuius complecti velis, ita numerentur: Vt 1. ſit vox incorrupta Euangelij. 2. Legitimus vſus Sacramentorum. 3. Obedientia erga miniſterium. Prior enumeratio Lutheri, poſterior Philippi eſt.

DE QVINTA.

Quibus rebus fulcitur et ſeruatur Eccleſia?

Quatuor.

Doctrina, Sacramentis, Ceremonijs, &

diſciplina, de quibus vide Enchiridion.

DE SEXTA.

Qualis fides huius articuli requiritur?

Quemadmodum fides ſtatuit, Chriſtum ęternum pontificem eſſe; ita eum habere perpetuam Eccleſiam credet, iuxta illud: Tu es Sacerdos in æternum. Deinde ſtatuet fidelis ſe verè ciuem eſſe huius Eccleſiæ, & participem omnium promiſſionum diuinarum. Huius fidei hic erit vſus, vt cum vera Eccleſia Dei matre noſtra, Deum perpetuo cultu colamus, ac nos coram mundo, & Diabolis profiteamur eſſe ciues huius Eccleſiæ, & ſeparemus nos ab Eccleſia Antichriſtiana, quę ſuperbè gloriatur de hiſce ſuis notis, quæ ſunt:

1. Primatus Papæ, ordo clericalis Cardinalium, Archiepiſcoporum, Abbatum, Priorum &c. 2. Succeſſio ordinaria. 3. Similitudo rituũ in Eccleſia: Quas notas nunquam habuit vera Eccleſia, ſed ea ſolùm, quam Dauid Eccleſiam malignantium vocat.

DIC SECVNDVM ARTICVLVM QVARTAE PARTIS.

Credo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Credo remiſſionem peccatorum.

Quæ ſunt præcipuè in hoc articulo ſpectanda?

Quatuor:

1. Ratio peccati.
2. Remiſsio peccati.
3. Fides Remiſsionis.
4. Fidei remiſsionis coniuncta.

DE PRIMO.

Quæ eſt ratio peccati?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Peccatum eſt ἀνομία, id eſt, legis violatio, ſeu quidquid in homine eſt, aut ab homine fit non congruens cum lege & voluntate Dei, damnatum à Deo, & reum æternæ iræ. Seu, peccatum eſt defectus à lege & voluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortem, & damnationem.

Quotuplex eſt peccatum?

Duplex, ſcilicet:

Originale & Actuale.

Quid eſt Originale?

Eſt cùm corruptio naturæ humanæ propagata ab Adam, tùm reatus, quo naſcentes propter lapſum Adæ rei ſunt iræ Dei & damnationis, niſi fiat remiſsio.

Quomodo propagatur hoc peccatum?

Hoc peccatum propagari ab Adam in totum humanum genus ipſe Paulus Ro. 5. diſertè docet: Verùm cùm modus, & ratio propagationis verbo Dei non exprimitur, non eſt ſcrupuloſè de eo quærendum.

Quid eſt Actuale?

Eſt per quod peccatum originis actuo-

ſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſum eſt, id eſt, omnis cogitatio, affectus, conſenſus, dictum, factum, omiſſum contra legem Dei, quo homo nouo reatu obſtringitur ad pœnas æternas, niſi fiat remiſsio. Si breuius placet: Peccatum actuale, eſt quæuis commiſsio, aut omiſsio pugnans cum Lege Dei.

Qui ſunt peccatorum ordines?

Tres ſunt, in quorum ſingulis quatuor ſunt gradus. Nam in primo ſunt cogitatio, affectus, conſenſus, actio prohibita.

In ſecundo: Mala conſcientia, contentus Dei, idololatria, vniuerſalis iniuſticia.

In tertio: Mens reproba, ἀναισθησία, id eſt, non ſentire peccati molem, finalis impœnitentia & deſperatio.

Ad quid prodeſt hoſce ordines peccatorum ſcire?

Prodeſt vtiq; mirum in modum:

1. Vt cognito periculo, quòd cum peccandi cõſuetudine coniunctum eſt, maturè peccatorum illecebris renunciemus. Sancti luctantur quidẽ in primo ordine, ſed fiunt ſuperiores Spiritus ſancti beneficio: verùm hypocritæ, & prophani homines feruntur per omnes ordines in præcipitium damnationis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Vnde quæſo grauitas peccati æſtimanda eſt?

Ex his quatuor: 1. Ex pœna ſecuta lapſum Adæ. 2. Ex calamitatibus & ærumnis, quib. hodiè inuoluimur. 3. Ex dignitate precij, quo redemti ſumus à iure peccati. 4. Ex comminationibus æternarum pœnarum, quas Deus ſeriò minatur ijs, qui non conuertuntur.

DE SECVNDO.

Quid eſt remiſſio peccatorum?

Eſt obligationis ad æternam mortem, & damnationum ſolutio, & pœnæ debitæ condonatio.

Quomodo fit hæc remiſſio?

Quemadmodum materia, & meritum remiſsionis eſt victima filij Dei: Ita pater mera miſericordia recipit homines gratiam condonatis peccatis.

An non aboletur peccatum dum remittitur?

Duo ſunt in peccato, nimirum defectus, & reatus: Ipſa defectio indies in ſanctis minuitur per mortificationem veteris hominis, Sed dum hanc maſſam circumferimus,

non in vniuerſum aboletur. Manet enim perpetuò in hac vita Spiritus & carnis lucta in ſanctis, Gal. 5. Verùm reatus adeò aboletur in pijs, vt Deus dicat, ſe non recordaturum peccatorum eorum, Eſai. 45. Ego Ego qui deleo iniquitates tuas coram me, & peccatorum tuorum non recordabor.

An ſancti ſæpè puniuntur propter ſua peccata?

Sancti non tàm caſtigantur, quia peccarunt, quàm coërcentur ne amplius peccent. Deus enim ſanctos ſuos paterna diſciplina caſtigat, ne cū hoc mundo damnentur, non autem punit vindicta iudiciaria vt pereant.

DE TERTIO.

Quæ eſt Fides remiſſionis peccatorum?

Eſt firma fiducia Miſericordiæ Dei ex promiſſione ipſius per Spiritum ſanctum concepta, qua ſtatuit homo, quòd Deus velit ſe verè in gratiam recipere propter victimam filij, & non amplius ſibi peccata imputare.

Quod hæc ſit vera fidei ratio, quomodo probatur?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Hoc probatur tribus modis. 1. Claris & perſpicuis ſcripturæ pronunciatis. 2. Parabolis. 3. Illuſtribus exemplis.

Dic ſcripturæ pronunciata.

Paulus poſt Dauidem ait: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Et Chriſtus dixit leproſo: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et Archiſynagogo: tantùm crede, Et mulieri Cananeæ: Fides tua te ſaluauit.

Dic parabolas.

Inter multas inſigniores ſunt: illa de debitore, qui debuit decem millia talentorum Matt. 18. Item illa Luc. 7. de duobus debitoribus, & quæ eſt Lucæ 17. de Acolaſto.

Da exempla.

Omnium clariſſimum eſt exemplum latronis in cruce, Item Dauidis poſt commiſſum adulterium, Manaſsis, Magdalenæ &c.

DE QVARTO.

Quæ ſunt cum fide remiſſionis peccatorum coniuncta?

Duo: Nempe gratia & donum.

Quid eſt gratia?

Ipſa iuſtificatio. Gratia enim, vt Paulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

inquit, Rom. 5. ex multis delictis in iuſtificationem.

Quid eſt iuſtificatio?

Eſt credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Chriſtum.

Quid donum vocas?

Donum eſt ipſa donatio Spiritus ſancti, qua homo ſola fide iuſtificatus regeneratur, id eſt, mortificatur, & viuificatur, vt iam noua creatura fiat, viuatꝗ iuxta voluntatem Dei, quantum quidem id fieri poteſt per humanam imbecillitatem, idꝗ exemplo ſanctorum patriarcharum, aliorumꝗ piorum, quorum ſummum ſtudium fuit obedientiã erga Deum omnibus rebus mundi anteponere: Quemadmodum in Abrahamo videmus, qui ad mandatum Dei paratus erat vnicum filium ſuum mactare, quo nihil in mundo habuit precioſius, iucundius, dulcius. Atꝗ ideò Paulus monet, Vt honeſtam militiam militantes, fidem & bonam conſcientiam retineamus. Quàm parum de hoc dono habeant illi, qui ne minium ſuum affectum propter mandatum Dei iugulari volunt, manifeſtum eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

DIC TERTIVM ARTICVLVM QVARTAE PARTIS.

Credo carnis reſurrectionem.

Quot ſunt in hoc articulo præcipuè ſpectanda?

Quatuor.

1. Probatio reſurrectionis.
2. Definitio reſurrectionis, & conditiones eiuſdem.
3. Finis reſurrectionis.
4. Fides & vſus.

DE PRIMO.

Cùm hic articulus omnino excedat captum rationis, quæſo vt eum firmis rationibus munias.

Multæ ſunt probationes huius articuli in Propheticis et Apoſtolicis ſcriptis: Verùm, vt memoriæ conſulamus, omnes ſub ſex generalibus capitibus complectar, quæ hoc diſticho continentur:

Dictum, promiſſum, factum, uis, ſigna, lauacrum,
Surgere poſt mortem corpora noſtra docent.

Quid per dictum intelligis?

Omnia aperta Prophetarum, Chriſti, & Apoſtolorum vaticinia de carnis reſurrectione.

Recita aliquot ex illuſtrioribus?

Eſa: 26. Viuēt mortui tui, & interfecti tui reſurgent. Ezech. 37. Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam de ſepulcris vos, populus mi, & dabo vobis Spiritum, vt viuatis. Iob 19. Scio quòd redemtor meus viuit, & in nouiſsimo die reſurrecturus ſum, & rurſus circundabor pelle mea. Daniel: 12. Multi qui dormiunt, de puluere terræ euigilabunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

labunt alij ad vitam æternam, alij ad oppro
bria, & contemtum ſempiternum. Chriſtus
Matth. 22. ex Moſe probat reſurrectionem
mortuorum contra Sadducæos, quibus ob-
ijcit ignorantiam ſcripturarum, & potentiæ
Dei, 1. Theſſ. 5. Mortui reſurgent.

Quid per promiſſum intelligis?

Omnes promiſſiones filij Dei de reſurre-
ctione, quibus conſolatus eſt ſuos diſcipu-
los, ne aduerſis fracti abijcerent confeſſio-
nem. Ioh. 5. Omne quod dedit mihi Pater,
non perdam ex eo quicquam, ſed ſuſcitabo
ipſum in nouiſsimo die: Item, Hæc eſt volun
tas eius, qui miſit me, vt qui videt filium, &
credit in eum, habeat vitam ęternam, & ego
ſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Ioh. 11. Ego
ſum reſurrectio & vita. Ioh. 14. Ego viuo, &
vos viuetis. Huiuſmodi ſunt multæ aliæ,
quibus hic articulus confirmatur.

Quid per factum intelligis?

Omnia, quæ olim tanquam pręludia re-
ſurrectionis contigerunt, vt Enoch & Eliæ
ſublatio in cœlum, excitatio mortuæ puellæ
Mat. 9. Filij viduæ, Luc. 7. Lazari Ioh. 11. Imò
ipſe Chriſtus excitatus tertio die apertiſsi-
mum teſtimonium futuræ reſurrectionis, &
ſanctorum corpora excitata reſurgente Do-

mino

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

mino ſignificabant, vt olim omnium hominum corpora virtute reſurgentis Chriſti viuificentur.

Quid per vim intelligis?

Ipſam cauſam efficientem reſurrectionis. Hic Primùm cogitandum eſt de Decreto Dei Omnipotentis immutabili, qui ſtatuit, ſe excitaturum mortuos.2.Cogitetur virtus reſurrectionis Chriſti. Nam Chriſtus reſurrexit non tantùm vt exemplum, ſed multò magis, vt virtute ſuæ reſurrectionis nos in extremo die excitet. 1. Cor,15. Si Chriſtus reſurrexit,et nos reſurgemus,Chriſtus reſur rexit primitiæ dormientium. 3. Cogitetur potentia Chriſti,qua poteſt ſibi omnia ſubijcere, vnde Paulus Philip.3.Transfigurabit noſtra abiecta corpora, vt fiant conformia ſuo glorioſo corpori,idq; ea virtute,qua po teſt ſibi omnia ſubijcere. 4. Cogitetur inhabitatio Spiritus ſancti in pijs, Rom.8.Si ſpiritus eius,qui excitauit Ieſum à mortuis,habitat in nobis, Is qui excitauit Ieſum, per eundem Spiritum viuificabit etiam veſtra mortua corpora.

Quid per ſigna intelligis?

Omnia reſurrectionis indicia naturæ impreſſa. Ambroſius, Auguſtinus, Hierony-

mus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

mus expreſſam eſſe aiunt reſurrectionis notam quandam in Phœnice aue, quæ cùm in cineres redacta fuerit, mox poſt irrigationem noua prodit. Multæ auiculæ hiberno tempore in profundis paludibus deliteſcũt tanquam mortuæ, quæ verno tempore rurſus viuę produnt Paulus 1. Cor. 15. granum coniectum in terram mortuum, & poſtea renatum, ſymbolum reſurrectionis facit. Luna deficiens, & veluti mortua apparens, mox rurſus vt noua prodiens, mortis & reſurrectionis argumentum eſt.

Quid per lauacrum?

Ipſum ſacrum baptiſma, quod Symbolum eſt, 1. mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis Chriſti. 2. mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis noſtræ Spiritualis. 3. mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis corporalis. Debet igitur baptiſmus nobis in memoriam reuocare articulum reſurrectionis.

DE SECVNDO.

Quid eſt reſurrectio?

Eſt iterata vnio, & inſolubilis copulatio corporum & animarum, quę prius per mortem à ſe inuicē ſeparata erant, vt morte victa homines immortales facti perpetuò viuant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

uant, alij in gloria, alij in pœnis. Pij quidem n gloria, impij verò in pœnis. Verùm præ-er hanc definitionem ſciendum eſt, quòd piorum reſurrectio ſit etiam perfecta quædam regeneratio. Nam regeneratio incoata n hac vita multum habet impuritatis, & mmunditiæ adiunctum, quod totum abolebitur in perfecta illa regeneratione, in qua non ſolùm animi, uerùm etiam corpora ad plenum reformabuntur, & induent nouas qualitates.

Age dic de qualitatibus Corporum.

Paulus 1. Cor. 15. inſtituens collationem nter corpora noſtra, quæ hîc circumferimus, & eadem olim excitanda ex mortuis, quinq; ponit differentias his verbis: Seminatur corpus obnoxium corruptioni, reſurget corpus incorruptum. Seminatur ignominioſum, reſurget corpus glorioſum: Seminatur corpus infirmum, reſurget corpus potens: Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpirituale. Et paulò pòſt: Quemadmodum geſtauimus imaginemē terreni, ſic etiam geſtabimus imaginem cœleſtis. Ex his colligitur, quòd ſanctorum corpora ſint futura incorruptibilia, glorioſa, potentia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſpiritualia, vt quæ ſpiritus imperio ſe in totum dedant: Breuiter, totus homo imaginem Chriſti primogeniti ex mortuis refert. Hæc omnia Paulus coniungit ad Philip.3. vbi dicit, ſanctorum corpora σύμμορφα fore glorioſo corpori Chriſti, & 1. Ioh.3. Cùm apparuerit, ſimilis ei erimus. Atq; in his ſita eſt regeneratio corporum.

Dic quomodo animæ ſanctorum regenerabuntur.

1. Lucebit in animabus imago Dei glorioſa, quæ quàm ſit futura auguſta, & excellens, nemo mortalium in hac vita cogitare poteſt. Deinde mentes erunt plenę ſapientia Dei: Affectus puriſsimi: Voluntates in omni æternitate promtiſsimæ ad obſequium Deo præſtandum: Atq; ita erit plena & perfecta obedientia legis Dei in ſanctis, plena dilectio Dei & proximi.

DE TERTIO.

Quis eſt finis reſurrectionis?

Vt Chriſtus in omni æternitate cum ſua ſponſa Eccleſia lætus triumphet: Vt hoſtes Chriſti iaceant perpetuò ſub pedibus eius proſtrati & victi: Vt bonis præmia obedientiæ, & malis ſupplicia reddantur. 2. Corinth.5.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

rinth. 5. Oportet nos omnes ſiſti ante tribunal Chriſti, vt vnuſquiſq; reportet prout in corpore geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Huc illud Chriſti: Prodibunt qui bona fecerunt in reſurrectionem vitę, qui verò mala, in reſurrectionem iudicij.

DE QVARTO.

Qualis fides requiritur?

Firmiſsima ſanè, quæ ſua virtute iudicium rationis & ſenſus premat ſub pedibus ſuis, quæ verè ſtatuit, firmiſſimum eſſe decretum Dei de reſuſcitandis mortuis, & hoc palàm confitetur coram omnibus hominibus & Diabolis.

Quis eſt vſus fidei reſurrectionis?

1. Cogitatio reſurrectionis erit commune remedium aduerſus omnes calamitates, ærumnas & morbos, cũ quibus conflictantur corpora noſtra in hac vita. Hinc enim plenus vermibus & vlceribus Iob, occiſis filijs, & abactis pecoribus, conſolationem petit, cùm inquit: Scio quòd redemtor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra ſurrecturus ſum. 2. Cogitatio reſurrectionis mitigabit dolorem noſtrum in morte amicorum, iuxta illud 1. The: 4. Nolo vos ignorare Fre

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tres de dormientibus, ne triſtemini, ſicut & reliqui non habentes ſpem: Nam ſi credimus, quòd Deus Chriſtum excitauerit à mortuis, nos etiam ſimul cum eo adducet. 3. Cogitatio reſurrectionis & noſtrum terrorem imminente morte mitigabit, cùm ſcimus hanc mortem eſſe veluti tranſitũ quendam ad immortalitatis gloriam, iuxta illud: Beati qui in Domino moriuntur. 4. Cogitatio reſurrectionis erit veluti frenum, quo à peccando retrahamur, & veluti ſtimulus, quo ad pergendum in vera pietate & ſanctitate excitemur.

DIC QVARTVM ARTICVLVM QVARTAE PARTIS.

Credo vitam æternam.

Quot ſunt potiſsimùm ſpectanda in hoc articulo?

Quatuor:

1. Vitæ & mortis genera.
2. Definitio vitæ æternæ.
3. Bona promiſſa hæredibus vitæ æternę.
4. Fides & vſus huius articuli.

DE PRIMO.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quot ſunt vitæ & mortis genera?

Quatuor.

1. Vita naturæ, & mors naturæ.
2. Vita peccati, & mors peccati.
3. Vita gratiæ, & mors gratiæ.
4. Vita æterna, & mors æterna.

Quæ eſt vita naturæ?

Eſt qua in hac vita naturaliter viuimus, donec animæ et corpora fuerunt coniuncta: Hæc bona per ſe eſt, quia Dei donum eſt, & quia promittitur obedientibus DEO tan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

quam præmium obedientiæ, Exod. 20. Verùm variat hæc vita pro conditione hominum. Nam Abrahamo bona fuit, quia eam tranſegit in pietate & propagatione gloriæ Dei: At Neroni mala fuit, quia ea abuſus eſt in contumeliam autoris, & in ſuam propriam perniciem. Huic vitę naturę opponitur mors naturæ, quæ eſt receſſus animarum à corporibus. Hæc per ſe mala eſt, ſed variat pro conditione hominum. Vt enim Abrahamo fuit bona: Nam erat illi tranſitus ab huius mundi calamitatibus ad æternam felicitatem: Ita Neroni mala fuit: Nam illi erat tranſitus ab huius mundi voluptatibus, potentia, & tyrannide, ad perpetuum opprobrium & contemtum ſempiternum.

Quæ eſt vita peccati?

Eſt qua peccatū viuit in homine, et regnat per ſuas cōcupiſcentias. Hæc ſemper eſt mala, quia & Deo inuiſa eſt, & via eſt ad ęternā mortem & damnationem. Huic opponitur mors peccati, & eſt, cùm peccatum virtute Chriſti in homine mortificatur. Hæc mors bona eſt, vt quæ tranſitus eſt à commerita damnatione ad gratuitam beatitudinem.

Quæ eſt vita gratiæ?

Eſt qua Chriſtus in nobis viuit per fidem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

& ſuum Spiritum, ad Gal.2. Hæc ſemper bona eſt, quia eſt vis Spiritus Dei in nobis, & eſt via ad gloriam. Huic opponitur mors gratiæ, quæ eſt priuatio gratiæ, videlicet cũ fidem abijcimus, & relabimur in peccata, ita vt peccatum in nobis denuò regnet per concupiſcentias ſuas, eiq; ſcientes & volentes obediamus. Hæc mors mala eſt, quia à Deo damnatur, & ad æterna ſupplicia dux eſt.

Quæ eſt vita æterna?

Eſt cùm ipſe Chriſtus 1.Ioh.1.5. tùm felicitas beata, qua electi fruentur in omni æternitate reſuſcitatis corporibus: Hæc vita finis bonorum eſt, atq; adeò omnium bonorum ſummum, quod Dominus promiſerat diligentibus ſe. Huic opponitur mors æterna, quæ eſt ſeparatio hominis à Chriſto, vt ipſius conſpectu non fruatur: Hæc mors omnium malorum extremum eſt, nunquam finiendum. Huc illud Auguſtini: Sicut vita corporis, anima eſt: Ita vita animæ, Deus eſt. Sicut corpus expirat, dum amittit animam: Sic anima expirat, dum amittit Deum. Deus amiſſus mors animæ: Anima amiſſa, mors corporis.

Ad quid prodeſt hæc diſcrimina vitæ & mortis tenere?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Vt diſcamus rectè mori, & rectè viuere: Mori quidem peccato, viuere verò gratiæ, quò poſt hanc vitam in vera pietate ad finem vſq; traductam, perueniamus ad æternam vitam per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum.

DE SECVNDO.

Quid eſt vita æterna?

Eſt cùm via ad cœleſtem hæreditatem, tùm ſtatus beatorũ poſt hanc vitam, in quo fruentur conſpectu Dei in omni æternitate.

Quòd æterna vita ſit via ad hæreditatem cœleſtem proba.

Ioh. 3. Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Nam in credente vita æterna incoata eſt. Cur ſic?

Quia qui credit, Chriſtum poſſidet, qui ſolus via eſt ad vitam æternam, Ioh. 3. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit, filius hominis, qui eſt in cœlo.

Quid monſtrat hanc viam?

Verbum Dei, quod filium Dei nobis viam eſſe in cœlum, & ianuam teſtatur, ſicuti ipſe Dominus de ſe dicit: Ego ſum oſtium, Ego ſum via, veritas & vita: Quo dicto ſignifi-

gnificat ſe principium, medium, & vltimum eſſe, per quod venitur ad vitam æternam.

Quis ingreditur in hac via?

Qui credit in filium, iuxta dictum: Qui credit in Filium, habet vitam æternam.

Quomodo ſecuri ab hoſtibus conſeruamur in hac vita?

Potentia Dei per fidem, iuxta illud 1. Petri 1. Potentia Dei cuſtodimini ad ſalutem per fidem.

Quomodo pergendum eſt in hac via?

Recte in hac via pergimus, ſi magis magisq́ in omni cognitione, & ſenſu rerum ſpiritualium proficiamus, iuxta illud Philip.3. Caritas veſtra magis magisq́ abundet in omni cognitione & ſenſu, vt probetis ea, quæ potiora ſunt, vt ſitis ſinceri, & ſine offenſa in diem Ieſu Chriſti.

Sed quid eſt vita æterna propriè?

Eſt, vt dixi, ſtatus beatorum poſt hanc vitam, & fruitio contemplationis diuinæ in omni æternitate, iuxta illud Iohan.3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnige-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

nitum daret, vt Omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam, Et ad Titum 3. Hæredes ſumus iuxta ſpem vitæ æternæ.

DE TERTIO.

Quæ ſunt illa bona, quæ Dominus promiſerat hæredibus vitæ æternæ?

Etſi Paulus poſt Eſaiam dicit: Oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ Deus præparauit diligentibus ſe: tamen, cùm ſcriptura particulas quaſdam iſtorum bonorum recenſet, breuiter nonnihil de illis dicendum eſt.

Quibus modis ſcriptura iſta bona nobis commendat?

Duobus:

Scilicet, Appellationibus & deſcriptionibus.

Dic appellationes.

Multæ ſunt appellationes, quibus felicitas æternæ vitæ obſcurè pingitur: Nos ex multis paucas recenſebimus, quarum hæc Prima: Matth. 7. dicitur regnum cœlorum:

Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum. Hac appellatione monemur, nihil in vita æterna terrenum fore, nihil caducum, nihil fortunæ & mutationibus obnoxium. Secundò dicitur regnum æternum, 2. Pe. 1. Introitus in regnum æternum. Hac appellatione ſignificatur, quàm ſtabilia & firma ſint futura bona, quibus abundabimus in vita æterna. Tertiò dicitur regnum Dei Actor: 14. Poſt multas tribulationes oportet nos ingredi in regnum Dei. Hac appellatione monemur, quod hæredes vitæ æternæ ſint futuri liberi à regno peccaii, mortis, & Diaboli, adeò vt nihil vnquam mali pertimeſcant. 4. Dicitur nouum cœlum & noua terra, 2. Pet. 3. Qua appellatione monemur, quòd nulla ſentiatur vetuſtas, ſenectus & corruptio in æterna vita. 5. Dicitur Paradiſus, iuxta illud: Hodie eris mecum in Paradiſo, Qua appellatione ſignificatur, quòd nihil triſtitiæ, nihil aduerſi ſit futurum in æterna vita, ſed omnia ſint plena ſummis delicijs. 6. Vocatur gloria Dei. 1. Pet. 5. Vocauit nos ad ſuam gloriam. Qua appellatione ſignificatur, quòd in ęterna vita nullus ſit futurus locus ignominiæ, infamiæ, contentus, ſed omnia ſint maieſtatis diuinæ contemplatione glorioſa.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Recita aliquot deſcriptiones, in quibus bona promiſſa hæredibus vitæ æternæ proponũtur.

Mulæ ſanè ſunt, ſed hac vice vnam tantũ adducam ex Pſal. 16. Dauidis, ibi ita Chriſtus loquitur: Notam facies mihi ſemitam vitæ, abundantiam deliciarum, vultum tuũ & iucunditates in dextera tua in æternum. His verbis proponit Dominus tria genera bonorum, quibus abundabunt electi in vita æterna. 1. Nominat abundantiam deliciarum, qua voce ſignificatur plenitudo & ſaturitas omniũ rerum expetendarum, & ſtatus omnium bonorum copia perfectus. Deinde vultus Dei meminit, quo perpetuò fruentur electi, qui cũ perpetuò adſuturus ſit vt ſummum bonum, non poteſt aliud fieri, quàm vt ſit ſumma lætitia, ob præſentiam iſtius ſummi boni quo fruemur. 3. Ponit iucũditates in dextera Dei, id eſt, ſummas delicias et ſpirituales voluptates ex contemplatione maieſtatis diuinæ. Horum bonorum guſtum perexiguum ſentiunt, qui verè credunt, & aguntur Spiritu Dei.

DE QVARTO.

Quæ eſt fides & quis vſus?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Fides & vſus petantur ex ſuperiori articulo.

Contrahe breuiter hanc quartam Symboli partem.

Credo in Spiritum ſanctum verum & æternum Deum, conſubſtantialem Patri & Filio, ſanctificatorem Eccleſiæ, quæ donata remiſsione peccatorum olim ad vocem Dei excitabitur ad vitam æternam per Chriſtum Ieſum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum Amen.

DE TERTIA PARTE.

Quæ eſt Tertia pars Catechiſmi?

Oratio.

Quæ ſunt cognitu neceſſaria piè precantibus?

Tria.

1. Quid oratio, & Quotuplex.
2. Circumſtantiæ orationis perpetuæ.
3. Precandi forma.

DE PRIMO.

Quid

Quid eſt Oratio?

Eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, vel aliquid ab eo petentis, vel ei gratias pro collatis beneficijs agentis. Hanc definitionẽ ex multis dictis Pſalmorum confirmari manifeſtum eſt. Nam cùm dicit Dauid: Ad te leuaui animam meam: Item, Ad te Domine leuaui oculos meos, ſignificat piam orationem eſſe animæ ſupplicem eleuationem ad Deum, petentis aliquid ab ipſo, vel gratias agentis. Geſtus prȩterea leuantium manus, & oculos inter precandum cœ-

lum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

lum verſus, hanc etiam confirmant definitionem. Huc accedit antiquiſsima Eccleſiæ precatio: Surſum corda habeamus ad Dominum. Cum hac noſtra definitione conuenit etiam græca illa antiquiſsimi cuiuſdam Theologi: προσευχὴ ἐστὶ ἀνάβασις τοῦ νοῦ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ αἴτησις τῶν προσηκόντων παρ' αὐτοῦ, hoc eſt, oratio eſt aſcenſio mentis ad Deum, & petitio rerum vtilium ab ipſo.

Quotuplex eſt oratio?

Paulus, 1. Tim. 2. quatuor genera numerat, quorum primum eſt deprecatio, 2. Adoratio. 3. poſtulatio. 4. gratiarum actio.

Quid eſt deprecatio?

Eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ nobis moleſtiam adferunt: vt cum pij petunt ſibi remiſsionem peccatorum, & liberationem à malis.

Quid eſt adoratio?

Eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur aliquod beneficium: vt cùm pij petunt regnum Chriſti in ſe confirmari, & panem quotidianum ſibi dari.

Quid eſt poſtulatio?

Eſt

Eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua vel vnus pro alio, vel omnes pro ſe inuicem præces fundunt. Vt cùm Eccleſia Dei petit ſanctificari nomen Dei per orbem vniuerſum, Aduenire regnum Dei, fieri voluntatem ipſius in terra, quemadmodum in cœlo fit.

Quid eſt gratiarum actio?

Eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua gratiæ Deo aguntur, vel pro beneficijs nobis alijs'ue collatis, vel pro malis à nobis alijs'ue ſublatis.

DE SECVNDO.

Quæ ſunt perpetuæ piæ orationis circumſtantiæ?

Quinque ſunt, quæ continentur hoc verſiculo:

Affectus, cauſæ, quis, per quem, quidq́; petendum.

Qualis ergo affectus precantis eſſe debet?

Precaturus 1. Exuat omnes opiniones propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. 2. Sen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tiat verè ſuam inopiam. 3. Proſternat ſe coram Deo in vera pœnitentia. 4. Adferat firmam fiduciam, & quod velit liberaliter, & gratuitò opem ferre petentibus.

Quæ cauſæ nos ad precandum mouebunt?

Septem, quas hoc diſticho complector:

Mandatum, promiſſio, crux, uictoria, Satan,
Conſuetudo precum, factum, facient ut adores.

Prima ergo cauſa eſt mandatum Dei, quo requirit à nobis Deus cultum inuocationis, qui eſt præcipuus in Eccleſia. Hic enim cultus requiritur in ſecundo præcepto, et mandatũ ſępè repetitur in Prophetis, Pſalmis & Euangelicis ſcriptis, Inuoca me, inquit. Et in Deut: Dominum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Secunda cauſa eſt promiſſio, quòd Deus velit inuocantes exaudire: Inuoca me, inquit, in die tribulationis, & ego exaudiam te. Et Chriſtus: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Tertia cauſa eſt ſenſus inopiæ noſtræ atq; adeò totius Eccleſiæ, œconomiarum, & politiarum. Quarta cauſa eſt victoria in tentationibus, iuxta illud Chriſti: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quinta cauſa

perpe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

perpetuę inſidię diaboli, aduerſus quas nullum eſt tutius refugium quàm pia Oratio. Vnde Salomon, Turris fortiſsima nomen Domini, ad eã transfugiet iuſtus, & ſaluabitur: & Paulus Eph. 6. Accipite gladiũ ſpiritus, qui eſt verbum Dei per omnem orationẽ & poſtulationem. Sexta cauſa eſt, quòd conſuetudo orandi conſeruet hominem in pietate, et cauſa eſt aliorum multorum exercitiorum pietatis. Septima cauſa, Exempla Patriarcharum, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, atq; adeò omnium piorum, quorum præcipuum & ſummum ſtudium fuit crebras ad Deum preces fundere.

Quis eſt inuocandus?

Is qui ſolus καρδιογνώστης eſt: Nam cùm oratio ſit potius explicatio cordis, quàm clamor vocis, & nemo poteſt gemitus cordiũ videre præter ſolum Deum, erit ſolus inuocandus, vnus & æternus Deus, Pater, Filius & Spiritus ſanctus. Et Dauid in ſuis precibus vocat Deum ſcrutatorem cordiũ & renum, hoc eſt, ſecretiſsimorum affectuum. Et Apoſtoli in oratione Act. 1. dicunt: Et tu Domine καρδιογνῶστα omnium. Deinde, cùm Dei mandatum ſit, vt non confidamus in carnem, id eſt, in vllam creaturam, ſequitur

ſacri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſacrilegium eſſe vllam creaturam inuocare. Nam quod creaturæ tribuitur, illud impiè Deo adimitur. Nec vlli ſancti, Prophetæ, Patriarchæ, & Apoſtoli, aliiq́; qui habuerunt verum pietatis teſtimonium, inuocarunt niſi ſolum Deum.

Quomodo inuocabimus, cùm ſcriptura dicat, Deum peccatores non exaudire?

Quia peccatores ſumus, eſt datus nobis à Deo Patre mediator & ſacerdos, Deus & homo Ieſus Chriſtus. Quare ipſe ait: Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Neq; tamen promiſcuè Deus omnes peccatores exaudit, nominantes in ſuis precibus filium Dei, Sed tantùm eos, qui pœnitentiam agunt, & peccare deſinunt, qui non vt peccatores, ſed vt iuſti iam apparent in conſpectu Dei.

Quid eſt petendum?

Duplicia ſunt bona, ſimiliter etiam duplicia mala. Sunt bona, ſine quibus ſalus contingere non poteſt, & ſunt bona quorũ vſus eſt tantùm in præſenti vita. Sunt mala impedientia ſalutem, & ſunt mala, quæ nobis moleſta ſunt tãtùm in hac vita. Vt ergo

bona, ſine quibus ſalus contingere nequit, petenda ſunt ſine conditione, & bona conducentia in hac vita petenda ſunt cum conditione: Ita mala per ſe impedientia ſalutem deprecanda ſunt ſine conditione, quæ verò alioqui moleſta ſunt, cum conditione deprecabimur.

Quomodo ergo præcipitur, vt petamus ſine hæſitatione. Nam qui cum conditione petit, non certò ſibi perſuadet, quòd ſit accepturus quæ petit?

Fides ſibi certiſsimè perſuadeat, quòd Deus velit exaudire preces ſuas veras. Verùm quia homines aut petunt quæ utilia eſſe putant, aut deprecantur, quæ ſibi nociua eſſe exiſtimant, & ſæpè falluntur iudicio (neſcimus enim quid oraturi ſimus, quemadmodum oportet) Spiritus intercedit pro nobis, dando quæ ſuo iudicio iudicat nobis vtilia eſſe, & auferendo ea à nobis mala, quæ ſuo iudicio iudicat nobis nociua eſſe: Is enim rectiſsimè iudicat & quid expediat nobis, & quid non expediat. Non igitur dubitat fides, quin Deus ſuas preces exaudiat. Nam ſi id non dat quod petitur, certè id quod multò me-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tò melius eſt, largitur, Lucæ vndecimo cap.

DE TERTIO.

Quæ eſt forma precandi?

Multæ extant precandi formæ, præcipuè in Pſalmis: Verùm Chriſtus vnam certam ſuis diſcipulis commendauit, Matth. 6. Luc.

Quænam eſt illa?

Pater noſter qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Quia tuum eſt regnum, potentia, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Quæ ſunt potiſsimùm in hac Oratione conſideranda?

Tria.

1. Commendatio huius orationis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

2. Partitio eiuſdem.
3. Partium declaratio.

DE PRIMO.

Recita locos commendationis huius Orationis.

1. Commendatio ſumitur ab autoris maieſtate, vnde Auguſtinus: Maxima ab omnibus Dominicę orationi exhibenda eſt reuerentia, quia à ſummo doctore facta eſt.

2. Commendatio ſumitur ab autoris ſapientia, qui vt Deus eſt ſapientiſſimus, omnia expetenda & fugienda digeſsit optimo ordine, Vnde Chryſoſtomus: O quàm beata eſt hęc oratio, cuius ordinem doctor vitæ, & magiſter cœleſtis inſtituit.

3. Sumitur ab autoris affectu erga homines. Is enim natura æternus æterni Dei filius deſcendit de cœlo, & aſſumta humna natura, factus eſt pro nobis natura filijs iræ λύτρον, vt nos per adoptionis gratiam filij Dei fieremus.

4. Commendatio ſumitur ab orationis vtilitate. Nam & quid ab optimo Deo petere liceat, & quid nobis clementer largiri velit, edocet.

5. Commendatio ſumitur ab orationis breui-

breuitate. Nam breuiſſimo compendio res expetendas & fugiendas in Eccleſia, in œconomia, & politia continet.

6. Commendatio ſumitur ab orationis claritate: Nihil enim obſcuris obuoluitur inuolucris ænigmatum, ſed omnia clarè & perſpicuè panduntur.

7. Commendatio ſumitur ab orantis inſtructione: Nam & quis inuocandus, & qua fiducia, & quid petendum ſit, & per quem, in ea indicatur.

8. Sumitur ab orantis neceſsitate: Nam cùm & multis neceſſariјs egemus, & multis malis premimur, in hac oratione monſtratur via impetrandi neceſſaria, & euitandi ea quæ moleſta ſunt.

9. Sumitur ab orantis dignitate: Nam illos ſolos orare poſſe, qui filiј Dei ſunt, monemur huius orationis forma.

DE SECVNDO.

Quæ eſt partitio orationis Dominicæ?

Orationis Dominicæ partitio trimembris eſt. Secatur enim in compellationem, in Septem petitiones, & in Confirmationẽ: Compellatio ſeruit fidei orantis excitandæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

& confeſſioni: Septem petitiones ſunt rerum expetendarum & fugiendarum propoſitiones: Confirmatio ſpem auget,& confirmat precantis fiduciam, vt certò ſe conſecuturum ſperet, quæ in nomine Mediatoris petit.

DE TERTIO.

De declaratione.

Declara compellationem, quæ eſt: *Pater noſter, qui es in cœlis.* In hac Compellatione ſunt tria perpendenda. 1. Quis ſit inuocandus, & quo ſit erga nos animo. 2. Qua fiducia ſit orandum. 3. Quales deceat eſſe eos, qui efficaciter orare volunt.

DE PRIMO.

Quis eſt inuocandus?

Deus ſolus, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Hic æternus Deus Patris nomine eſt inuocandus.

Cur Pater dicitur?

Hoc etſi ſuprà in Symbolo explicatum eſt: hîc tamen breuiter eſt repetendum: Dicitur autem Pater creatione & adoptione. Quòd autem dicitur Pater creatione, probatur

batur

batur illo dicto Deut: cap.32. Non'ne Deus eſt pater tuus, qui poſſidet te, creauit & fecit. Hæc paternitas monet nos, quòd, etſi peccatores ſumus à nobis: tamẽ ab ipſo ſumus, vtpote eius creatura quam amat, & cuius miſeretur, iuxta illud Sap: Miſereris omnium, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Hac dilectione motus Pater, peccato nos perditos redimere ſtatuit, & vt ſatisfieret ſuæ iuſticiæ, dedit filium, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum &c. Quòd autem adoptione ſimus filij, modò in Chriſtum credimus, probatur illo dicto Rom. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timorem, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis, per quem clamamus, abba Pater. Et Galat. 4. Quando venit plenitudo temporis, emiſit Deus Filium ſuum, natum ex muliere, factum ſub Lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptaremur in filios. Hac adoptione, tametſi peccatum nobiſcum perpetuò circumferimus, placemus Deo, & ipſe nos paterna ſtorga complectitur.

Cur additur, Qui es in cœlis?

1. Vt precaturus ſciat, ſe inuocare eũ, qui eſt omnipotens, Dominus dominantium, Rex regum, iuxta illud, 1. Timoth: 1. Solus

potens Dominus dominantium, Rex regum.
2. Vt precaturus ſciat hunc Deum, qui in alto habitat, implere omnia & contemplari, atq; adeò omnium cordiū receſſus videre.
3. Vt precaturus ſciat diuinum numen non eſſe alligatum creaturis, idolis, ſtatuis, ſimulacris, vt in ijs adoretur.
4. Vt precaturus ſciat ſe inter orandum debere cor & mentem in cœlum leuare, vbi in maieſtatis gloria aſtat Mediator noſter Patri, & intercedit pro nobis.

An non Deus vbiq; eſt? Cur igitur non dicitur in Oratione, Pater noſter qui es vbique?

Quidam ex ſanctis Patribus dicit, hoc additum eſſe propter tria. 1. Vt feruore ſpiritus adoretur. 2. Vt mens orantis ad cœleſtia eleuetur. 3. Vt cœleſtia petantur. Ego quartum addo, videlicet vt occurratur errori Ethnicorum, qui ſe Deum adorare in creaturis coram certis ſtatuis dicere ſolebant.

DE SECVNDO.

Qua Fiducia eſt orandum?

Hoc colligendum eſt ex ijs quę dicta ſunt. Nam

Nam cùm pater ſit qui inuocatur, debent precantes ſtatuere, & quòd ſe propter Chriſtum in filios adoptauerit, & quod clementer velit largiri ea, quæ nobis neceſſaria eſſe nouerit, modò ea ſeriò ab eo petamus. Ac cùm additur: Qui es in cœlis, fides duo colligit, nempe, quòd & poſſit dare quæ petimus, & quòd nemo dantis manum cohibere valeat.

DE TERTIO.

Quales nam eſſe oportet eos, qui efficaciter cum fructu orare volunt?

1. Quod ex dictis patet, debent eſſe filij Dei, qui petunt, non portiones ſeruorum cum Iſmaële, ſed hæreditatem filiorum cum Iſaac. 2. Debent eſſe imitatores paternarum virtutum, ne nothi eſſe deprehendantur, vnde illud: Eſtote imitatores Dei. Item: Eſtote miſericordes ſicut pater ueſter 2c. Eſtote ſancti, quia ego ſanctus ſum. 3. Debent ſuum patrem honorare, mente, voce, & vita, iuxta illud Malach. 1. Si ego pater ſum, vbi honor meus. 4. Debent qui communem patrem inuocant, fraternitatem piam colere inter ſeſe; Nam qui odit fratrem ſuum, & dicit ſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Deum diligere, mendax eſt. 5. Quod omnes inuocantes verè ſint vnum in Chriſto, adeò vt in Chriſto ſpirituali regno non ſit diſcrimen regis & ſtabularij, diuitis & pauperis, nobilis & ignobilis. Nam hæ perſonæ omnes exuendę ſunt in ſpirituali Chriſti regno, quæ tamen ſuum locum in externa Eccleſię ſocietate, in œconomijs & politijs retinerę debent.

De ordine ſeptem petitionum. Expone rationem ordinis harum ſeptem petitionum.

Diſcipulorum Chriſti atq; adeò omniũ hominum primum votum eſſe debet, vt firmum & immotum cultus Dei fundamentum iaciatur, quod eſt ſolida eius noticia, idq; in eum finem, vt regnum Dei erigatur, ſtabiliatur, & propagetur. & ciues in eodem debitam obedientiam regi cœleſti præſtent. Ideo Chriſtus iubet Primùm peti noticiam Dei. Deinde aduentum regni. Tum obedientiam ciuiũ in eodem regno. Deinde, quia in hac mortali vita regnum Dei incoatur & erigitur, vbi varijs opus habet præſidijs, iubet quarto loco, vt petamus quicquid ad huius vitæ ſuſtentationem & conſeruationẽ facit. Verùm quia ea corruptio eſt naturæ huma-

humanæ, quòd facilis ſit lapſus in errata & mutuas offenſiones, 5. loco docet petendam eſſe condonationem iſtorum lapſuum & erratorum, ne propter ea à regno Dei excludamur. Poſtremò, quia ſunt duo acerrimi hoſtes, qui conſpirauerunt aduerſus regnum Dei, caro & diabolus, docet petendam eſſe defenſionem aduerſus eos, idq; in ſexta & ſeptima petitione. Hic ordo eſt orationis Dominicæ, in qua nihil omiſſum eſt, quod vel ad gloriam Dei pertinet, vel ad noſtram ſalutem ſpectat, vel ad ſuſtentationem noſtri in hac mortali vita requiritur.

DE PRIMA PETITIONE.

Quid eſt prima petitio?

Sanctificetur Nomen tuum.

Quid eſt nomen Dei?

Eſt noticia, & fama Dei, iuxta eius virtutes, facta & merita.

Quid eſt ſanctificari?

Eſt ſacroſanctum haberi, ſumma cum veneratione coli & vſurpari.

Quid eſt ſanctificari nomen Dei?

Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Eſt noticiam Dei, & famam eius ſecundum facta, virtutes, & merita ſacroſanctam haberi, ſumma cum veneratione coli, & vſurpari.

Quid? an non Dei nomen ſanctum eſt ſine noſtra precatione?

Imò in omni æternitate in ſe ſanctum eſt: Sed nos precamur, ut tale nobis habeatur, quemadmodum ex definitione poſita patet.

Quid petimus ſummatim in hac prima petitione?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Vt precamur ſanctificationem nominis Dei: Ita prophanationem eiuſdem deprecamur.

Age, cùm hoc obſcurius ſit in genere dictum, explicatius per ſpecies expone: Et cum in hac petione ſit precatio expreſſa, & deprecatio implicita, dic primum de precatione.

Cùm petimus ſanctificari nomen Dei, quinq; precamur.

Primùm enim precamur, vt ſecundum opus Dei ſit eius nomen. Opus autem Dei triplex eſt: Creationis, gubernationis, & redemtionis. In his virtutes ſummæ relucent: Omnipotentia, Sapientia, Iuſticia, miſericordia, paterna ſtorga, veritas &c. Cùm ergo petimus ſanctificari Nomen Dei, petimus agnoſci opera Dei, celebrari Deum propter potentiam, ſapientiam, iuſticiam, miſericordiam.

2. Precamur, ut ſecundum nomen Dei ſit eius inter omnes noticia. Ad hanc noticiam requiritur, vt noſter triumphator Chriſtus mittat nobis dona, conſeruet miniſterium, verum ſacramentorum vſum, & diſciplinã

Eccle-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Eccleſiæ. Cùm ergo petimus ſanctificari nomen Dei, petimus dari fideles doctores in Eccleſia, conſeruationem miniſterij, ſalutarem diſciplinam.

3. Precamu r, vt ſecundum eius noticiam ſit hominum in eum fiducia, & omnia bona ab ipſo expectent, tanquam à patre clementiſsimo.

4. Vt ſecundum debitam fiduciam ſit eius laus & celebratio inter homines, iuxta illud Pſalm. 48. Secundum nomen tuum laus tua in omnes fines terræ, iuſticia plena eſt dextera tua, lætetur Zion, & exultet filia Iuda propter iudicia tua.

5. Vt ſecundum debitam eius laudem fiat ſancta nominis Dei vſurpatio inter homines per inuocationem, prædicationem, confeſſionem, quæ cultum iuriſiurandi, & alia opera, quæ in ſecundo præcepto requiruntur.

Quid deprecamur in hac petitione?

Etſi hoc intelligi poteſt ex Antitheſi, tamen breuiter indicabo, quæ præcipuè hîc deprecemur.

1. Deprecamur omnium hominum & Diabolorum technas, qui vel opera Dei, vel virtutes obſcurare volunt, vel tribuere hominibus, aut Diabolo quod eſt Dei, vel tribuere

buere Deo, quod eſt Diabolorum & malorum hominum, vt ſunt mala facta pugnantia cum primo & ſecundo præcepto.

2. Deprecamur corruptelas doctrinæ cœleſtis, & ſacramentorum, tyrannidem impedientium curſum Euangelij, hæreſes & alia, quibus vera Dei noticia, vel corrumpitur, vel omnino aboletur.

3. Deprecamur Epicureum contemtum Dei, barbaram negligentiam, academicam dubitationem, ſtoicam aſtorgiam.

4. Deprecamur ingratitudinem omnium hominum, qui Deum vel non agnoſcunt, vel agnitum non prædicant.

5. Deprecamur prophanam vſurpationem nominis Dei, quæ cum in moribus malis, tum in linguat abutente nomine Dei, conſpicitur.

Hoc eſt, deprecamur impuritatem morum, & nominis Dei ſacrilegam vſurpationem.

Neceſsitas huius petitionis petatur, quē-admodum & ſequentium, ex ijs quæ ſuprà dicta ſunt.

DE SECVNDA.

Quæ eſt ſecunda petitio?

Adueniat Regnum tuum.

Quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quid eſt regnum Dei?

Eſt gubernatio cœleſtis, qua Deus omnia certis legibus adminiſtrat & moderatur.

Quid eſt aduenire regnum Dei?

Eſt per continuos progreſſus augeri, & ſemper noua acceſſione dilatari, & multiplicari.

Quid petimus in hac petitione?

Vt precamur Dei regnum aduenire: Ita depre-

deprecamur Satanæ regnum, & omnia quæ regnum Dei impediunt.

Habet'ne aliud hæc petitio quàm precationem & deprecationem?

Habet & confeſsionem: Nam cùm precamur regnum Dei aduenire, confitemur corde & ore, quòd regnum Dei ſit nobis inacceſſum, ita vt ad illud pedibus noſtrorum meritorum & operum, ire nequaquam valeamus, agnoſcamus ergo gratuitum donum eſſe, albo ciuium regni cœleſtis adſcribi.

Explica diſtinctius, quid in hac petitione precamur & deprecamur?

Vt id fieri poſſit cõmodius, dicam quotuplex ſit regnum Dei, & quæ ſint eius proprietates, quò eius maieſtas et eminẽtia pręcunctis alijs regnis appareat, exciteturq́ in nobis ardentius regni Dei deſiderium.

Quotuplex eſt ergo diſciplina?

Triplex. 1. Potentiæ. 2. Gratiæ. 3. Gloriæ.

Quodnam eſt regnum potentiæ?

Eſt gubernatio cœleſtis, qua omnia po-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tenter moderatur Deus, diſponit. De hoc regno loquitur Pſal.144. Regnum tuum regnum omnium ſeculorum.

Cur dicitur potentiæ?

Quia hæc eius quædam proprietas eſt, qua diſtinguitur ab alijs regnis. Regno enim potentiæ ſuæ, vt omnia moderatur: ita dæmones ſibi ſubijcit, contumaces punit, & ſuos conſeruat potenter.

Quod vocas regnum gratiæ?

In quo Pater cœleſtes viuit & regnat per gratiam, colligit Eccleſiam, quam dirigit verbo & Spiritu, diſciplina regit: Verbo enim ſuam voluntatem docet. Spiritu impellit & mouet corda, vt promiſsionibus credant homines & faciant imperata: Diſciplina regit externos mores.

Quotupliciter ſpectatur hoc regnum gratiæ?

Dupliciter: Vt eſt priuatum et publicum, vt ſpectatur in ſingulis membris ſeorſum, & in toto corpore ſimul.

Priuatum regnum gratiæ quod?

Eſt per quod Chriſtus in cuiuſq; conſcientia regnat, & viuit. Conſcientia enim libe-

bera

bera eſt, & regnat libertate donata à liberatore Chriſto, iuxta illud: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. De hoc Paulus loquitur Rom. 14. Regnum Dei non eſt cibus & potus, ſed iuſticia, pax & gaudium in Spiritu ſancto. Hoc regnum gratiæ in conſcientia cuiuſq;, vt opera carnis euertunt: Ita opera Spiritus eius teſtimonia ſunt et illud conſeruant.

Quodnam eſt publicum gratiæ regnum?

Eſt per quod Chriſtus in toto corpore Eccleſiæ viuit & regnat, in quo membra eccleſiæ inter ſeſe coaptat & coagmentat, vt vno ſpiritu Chriſti omnia vigeant & viuāt. Hoc regnum publicū Eccleſia Catholica appellatur. De hoc loquitur Dominus cùm ait: Regnum Dei inter vos eſt. Itē Matt. 6. Quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius. Huc & illud Matt. 11. A diebus Iohannis Baptiſtæ regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud, id eſt, homines abruptis mundi & carnis vinculis, & firma in Chriſtum fiducia concepta inuadunt regnum Dei.

Cur hoc dicitur Gratiæ?

Quia eſt regnum gratuitæ remiſsionis peccatorum, gratuitæ imputationis iuſticiæ,

gratuitæ acceptationis ad vitam æternam, gratuitæ donationis Spiritus ſancti: Breuiter, quia nos in album ciuium huius regni ex mera gratia cœleſti adſcribimur. Atq; hæc eſt huius regni proprietas.

Quonam eſt regnum gloriæ?

Eſt per quod reſuſcitatis corporibus in omni æternitate electi cum Chriſto regnabunt. De hoc loquitur Dominus cùm ait: Venite benedicti Patris mei, & poſſidete regnum vobis à conſtitutione mundi paratū. Item, Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Item in Pſalmo: Satiabor, cùm apparuerit gloria tua. Et illud Matth. 12. Noli timere puſille grex, quia complacitum eſt Patri veſtro dare vobis regnum. In hoc dicto obſeruetur, quod Dominus vocet regnum Dei donationem ex paternæ miſericordiæ fonte promanantem, ita vt ſit merum Dei donum, quemadmodum & Paulus teſtatur cùm ait: Donum Dei eſt vita æterna per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

Cur gloriæ dicitur regnum?

Potiſsimum propter quatuor, 1. Propter ſummam iuſticiam Eſaiæ 1. Populus tuus omnes ſancti erūt. 1. Propter perfectiſſimam libe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

libertatem, quam expectant ſolicitè creaturæ Dei, Rom. 8. Tunc enim libertas filiorum Dei nullis impedimentis turbabitur. 3. Propter admirabilem omnium rerum abundantiam, cùm Deus erit omnia in omnibus. 4. Propter glorioſam Maieſtatis diuinæ præſentiam & contemplationem, quæ nullis temporum interuallis obſcurabitur.

Teneo quotuplex ſit regnum, & quæ eius proprietas. Iam breuiter quid petamus in hac ſecunda petitione expone.

1. Precamur vt regnum Dei, quod gratiæ dicitur, quotidie pijs incrementis augeatur, vt multi ciues in eius catalogum referantur.
2. Precamur vt Chriſtus huius regni Monarcha ſuam eccleſiam ſceptro ſuo regio administret, id eſt, verbo & Spiritu dirigat.
3. Vt imperium Spiritus in ſingulis Eccleſię membris aduerſus carnem magis magiſq; augeatur.
4. Vt ciues huius regni ſancta quadam diſciplina regantur, quò multi illorum exemplo ad hoc gratiæ regnum inuitentur.
5. Vt eodem Spiritu in hoc gratiæ regno coniuncti ad beatum illud gloriæ regnum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tandem peruenerimus duce Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Quæ deprecamur?

1. Deprecamur regnum Satanę, qui per homicidium & mendacium, variaq́ꝫ ſcelera & flagitia regnat in filijs diffidentiæ.

2. Tyrannidem ſatellitum Satanę, quales ſunt, Turca, Papa, & Tyranni perſecutores Euangelij, & deuaſtatores regni gratiæ.

3. Tyrannidem carnis propriæ, militantis aduerſus ſpiritum, & conantis nos captiuare denuò ſub regno Diaboli.

4. Deprecamur ſcandala, quibus deformatur regnum gratię, & diſſenſiones ciuium huius regni inter ſeſe.

5. Deprecamur omnem ἀταξίαν & confuſionem, quibus impeditur, quò minus hoc regnum gratiæ propagetur & dilatetur. Breuiter, omnia impedimenta regni gratiæ deprecamur.

DE TERTIO.

Quæ eſt Tertia petitio?

Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra.

Quid? an non ſcriptum eſt Rom. 9.

Volun-

Voluntati eius quis reſiſtere poteſt? Item in Pſalmo: Omnia quæ voluit fecit in cœlo & in terra?

Huic quæſtioni Cyprianus eleganter & breuiter in hunc modum reſpondet: Non petimus, vt Deus faciat quod vult, Sed vt nos poſſimus facere quod ipſe vult.

An quicquam fieri poteſt contra Dei voluntatem?

Certè multa fiunt, quæ Deus non vult: Nam de peccato ſcriptum eſt in Pſalmo: Non volens iniquitatem tu es. Hîc manifeſtum eſt fieri aliqua contra, et præter voluntatem Dei.

Hoc abſurdum eſt, nihil reſiſtere voluntati Dei dicere, & multa tamen fieri contra Dei voluntatem, Dic ergo quomodo hoc intelligam?

Vt commoditè intelligi poſſit, ſciendum eſt, quòd duplex voluntas Dei ex ſcripturis ſtatuatur. Eſt enim voluntas antecedens, & voluntas cõſequens: Prȩter vtramqꝫ eſt permiſsio, qua Deus ea quȩ non vult permittit.

Quæ eſt voluntas antecedens?

Huius ratio duplex eſt: Alia eſt enim voluntas Omnipotentiæ, alia εὐδοκίας ſeu approbationis. Voluntas Omnipotentiæ, eſt qua Deus vult rés à ſe conditas gubernare & moderari, & in ſuum obſequium adducere. Huic voluntati reſiſtere nemo poteſt. Quare petitio hæc de ea intelligenda non eſt. Voluntas εὐδοκίας ſeu approbationis eſt duplex: ſcilicet voluntas finis, & volun-

tas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tas ad finem. Voluntas finis, qua Deus vult homines aſſequi finem, cuius gratia creati ſunt, iuxta illud 1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Voluntas ad finem eſt, qua Deus vult ea ab hominibus fieri, quæ ad finem conſequendum pertinent, quæ ſunt: vt homines veniant in cognitionem veritatis Dei: vt cognitæ veritati credant: vt credentes iuſtificentur & regenerentur: vt regenerati verã ex fide obedientiam præſtent, & in pietate perſeuerent vſque ad finem, iuxta illud: Beatus qui perſeuerauerit vſq; ad finem. 1. Theſſal. 4. Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra. Hanc voluntatem in hac tertia petitione petimus.

Quæ eſt voluntas conſequens?

Eſt quæ conſequitur hominum facta ſecundũ iuſticiam Dei, qua impijs ſupplicia, & pijs promiſſa bona reddit, iuxta ſententiam illam ſæpiſſimè in ſcriptura inculcatam: Reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua.

Quæ eſt permiſſio?

Eſt qua Deus permittit, vt bonis & malis propoſitis, voluntas eligat quæ vult. Hæc permiſſio confirmatur Deut. 30. his verbis: Teſtes inuoco cœlum & terram, quòd pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

poſuerim tibi vitam et mortem, benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, vt & tu viuas & ſemen tuum, & diligas Dominum Deum tuum, voci illius obedias, eiq; adhæreas. Hoc teſtimonio manifeſtiſsimè probatur, quòd ſit voluntatis quædam προαίρεσις. Deinde quòd Deus non velit mala, ſed permittat, quòd ſi non faceret, deſtrueret opus ſuum Deus, nempe libertatem voluntatis. Adhæc, qui per violentiã cogitur, vt aliquid faciat vel non faciat, eius opus voluntarium dici non poteſt, atq; ideò nec ſupplicia, nec præmia mereri.

Eſt'ne voluntas ipſa vel bona vel mala?

Si ſubſtantiam ſpectas, id eſt, ipſam naturalem volendi facultatem, ſemper bona eſt, vt quæ ab optimo Deo eſt. Verùm ſi habitum ſpectas, pro ſtatu hominum variat: Adam enim ante lapſum habuit voluntatem bonam, & ſubſtantia & habitu. Verùm poſt lapſum in corrupta natura quidem manſit voluntas quantũ ad ſubſtantiam bona, ſed mala effecta eſt ex corruptione, quia vult mala. Cùm ergo petimus, fieri voluntatem Dei, precamur vt noſtrum velle, quod eſt per naturam malum, fiat per gratiam bonũ, vnde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

vnde quidam antiquus Theologus perelegantер ait: Si voluntas eſt bona ex homine ſine regeneratione, dicat Chriſtianus in oratione, fiat voluntas mea. Cùm erga precamur fiat voluntas tua, confitemur noſtram voluntatem natura malam eſſe, quam precamur, bonam fieri per gratiam, quam cum adepti ſimus, verè bona dici poteſt.

Intelligo quæ ſit ratio voluntatis Dei, & permiſsionis, iam explana petitionem.

Quemadmodum precamur fieri voluntatem Dei: ita deprecamur fieri voluntatem noſtram, quatenus adhuc corrupta eſt, & non reformata manu Dei. Auguſtinus eleganter ſummam huius petitionis explicat, cùm inquit: Fiat voluntas tua, vt quæ odis, odiamus, & quæ diligis, diligamus, & quod præcipis, perficiamus.

Hoc quidem rotundè dictum eſt, ſed cupio explicationem magis diſtinctam.

Eam dabo, vbi prius breuiter regulam, ad quam vult Deus voluntatem noſtram exigi, declarauero.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quæ eſt illa regula?

Hęc ſignatur, cùm additur in precatione: *Sicut in cœlo.* Nam cùm vult Dominus nos aſpirare ad cœleſtem conſuetudinem angelorum, præcipit vt noſtra voluntas cum illorum congruat. Cùm ergo illi caſtè & ſanctè voluntati diuinæ obtemperant, iubet petere, vt nos illorum exemplum imitantes, ſanctè caſteq́ꝫ hanc vitã tranſigamus. Qualis autem ſit obedientia & voluntas angelorum, ſignificatur in Pſalmo 102. his verbis: Benedicite Domino omnes Angeli eius potentes virtute, qui facitis verba eius, & ad audiendum vocem ſermonis eius.

Iam dic per partes, quid precemur in hac tertia petitione.

1. Precamur voluntatis Dei certam & claram noticiam, idq́ꝫ ex ipſius verbo, Lege & Euangelio, & Propheticis & Apoſtolicis enarrationibus.

2. Cor mundum crea in nobis, & Spiritum rectum in viſceribus noſtris, Pſalm. 51.

3. Vt offeramus corpora noſtra hoſtiam ſanctam, rationalem cultũ noſtrum, ut probemus, quę ſit voluntas Dei bona, beneplacẽs, & perfecta. 4. Reformationem imaginis Dei in nobis, in vera iuſticia & ſanctitate,

Ad

Ad Hebr. 4. 1. Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra. 5. Vt in totius Eccleſię corpore in Oeconomijs et politijs ſinguli faciant ſuum opus ſincerè & in timore Dei; Vt Magiſtratus benè regat; Patresfamilias piè adminiſtrent familiam ſuam: Doctores in templis & ſcholis fideliter doceant; Et auditores & diſcipuli ſuum quiſque officium faciant, & ſic de alijs: Breuiter, in hac petitione precamur, vt omnes homines ſuam vitam componant ad normam Legis diuinæ.

Quid deprecamur?

1 Deprecamur ignorantiam voluntatis Dei, et corruptelas doctrinę, quę fiũt partim per traditiones hominum, partim per docentium inſcitiam, interdum etiam maliciam.

2. Deprecamur cordis noſtri contumacem rebellionem aduerſus voluntatẽ Dei.

3. Deprecamur corporum noſtrorum effrenem licentiam, qua ſe ſubijciunt impuris affectibus.

4. Deprecamur deformitatem illam, qua Satan deformauit hominem, & aboleuit imaginem Dei in homine.

5. Deprecamur ignorantiam, & inertiam ſingulorum hominũ in ſuis officijs, qui vel frau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

fraudulenter, vel negligenter in Eccleſia ſuo munere perfunguntur.

Habet'ne aliud hæc tertia petitio?

Habet correctionem omnium eorum, quæ filij Dei, vel imprudenter vel malè petunt à Deo. Nam dum precantur voluntatem Dei fieri, poſtulant vt Dei voluntas noſtræ voluntati, & errori, & imprudentiæ in precando prębeferatur: Et vt, ſi quid nociuum petimus, non illud donet, ſed potius id, quod ſua paterna clementia ſcit nobis vtile, & ſalutare fore.

DE QVARTA.

Quæ eſt quarta petitio?

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

Quid nomine panis ſignificatur?

Quicquid ad huius corporalis vitæ ſuſtentationem pertinet.

Quid eſt epitheton ἐπιούσιος?

Hoc Epitheton ſignificat nos petere nobis panem dari, qui nobis in hac vita alendis ſufficiat, id eſt, quo in hac vita ſupereſſe, & viuere poſſimus.

Cur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Cur additur noſter?

1. Vt iuſto labore nobis panem noſtrum quæramus.
2. Vt abſtineamus ab alieno.

Cur additur hodie?

Quia non vult nos eſſe ſollicitos in craſtinum cura Ethnica & prophana.

Cur petimus nobis panem dari?

Hac petitione primùm fatemur, modò ex corde precamur, nos coram Deo merè mendicos eſſe. Deinde nos omnia ab ipſius libe-

rali

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

rali manu accipere, iuxta illud Pſal: 103. Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore, dante te illi colligent, aperiente te manum, implebuntur omni bonitate. Oculi omnium in te ſperant Domine.

At qui habet, quomodo ille petit?

Habet vt œconomus, non vt Dominus. Deinde habet panem, ſed non virtutem panis. Luc. 12. Non in abundantia hominis vita eius. Et in Deut: Non in ſolo pane viuit homo. Sępè. n. panis, cùm non adſit benedictio Domini, ſua deſtituitur virtute. Vnde Iſaias ca. 3. Ecce Dominus Deus exercituum Hieroſolymæ & Iudæ vigorem & vim ademit, omnem vigorem panis, & omnẽ vigorem aquæ. Pijs igitur obſeruandũ eſt, quod duobus modis adimantur nobis alimenta. Primò dum omnino panis & cibaria, aut ſterilitate terræ, aut penuria tolluntur. Deinde cùm illorum quidem ſuppetit copia, ſed vis educandi, & ſuſtentandi eis adimitur: Nullũ enim fulcimentũ per ſe panis adferre poteſt, niſi Dominus ſua benedictione robur addiderit. Vnde Dominus Leuit. 27. minatur, ſe baculum panis fracturũ. Hac ſimilitudine tria docemur. 1. Nos pane vt bacillo ſuſtentari. 2. Ipſum panem nullam

alendi ex ſe facultatem habere, ſed eam totam ex benedictione Dei proficiſci. 3. Vitam noſtram concidere, vbi Dominus panem nobis vitæ fulcimentum non præbuerit.

Ad quęſtionem igitur ſic reſpondendum eſt. Diues petit vt œconomus à patrefamilias, & quia panis per ſe non nutrit ſine benedictione Domini, petit à Deo, vt virtutem nutriendi pani ſuppeditet.

Explicata vocabulorum virtute, Dic primùm quid in genere precamur, & deprecamur.

Vt precamur nobis quotidianum panem dari, id eſt, nos in hac vita ſuſtentari: Ita deprecamur famem, & quæ nobis in huius vitæ curriculo moleſta ſunt.

Hæc quid ſint in genere intelligo, Sed dic ſigillatim ea quæ ſub hoc genere continentur?

1. Cùm panis haberi non poteſt ſine defenſione magiſtratus, legibus, & benè conſtituta republica, precamur vt Deus omnes ſtatus tueatur, adſit Imperijs, tueatur œconomias, & politias.

2. Precamur bonam valetudinem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

3. Fœcunditatem terræ, commodas tempeſtas, pluuiam, & ſerenitatem pro rerum naſcentium commoditate.

4. Precamur vt Deus fructibus natis virtutem per ſuam benedictionem largiri dignetur.

5. Sanctam quandam curam in patribusfamilias, gubernatoribus, & aliјs, vt ſinguli ſuum officium in timore Dei faciant.

6. Vt noſtra ſorte contenti ſimus, iuxta illud Tim. 6. Habentes alimenta, his contenti ſumus.

7. Vt noſtris bonis, cum in noſtrum bonum, tum in aliorum commodum rectè vtamur.

8. Vt ſimus grati, ne vnquam ipſius donis vtamur ſine ipſius benedictione, inuocatione, gratiarum actione, & prædicatione.

Quid deprecamur?

1. Bella, turbationem legum, & iudiciorum, ἀταξίαν in ordinibus & ſtatibus hominum.

2. Morbos cum publicè graſſantes: qualis eſt peſtis, & aliј contagioſi morbi, tum eos qui ſingulos inuadunt, quibus impediuntur homines, quò minus ſuis officiјs rectè perfungi poſſint.

3. Steri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

3. Sterilitatem terræ, tempeſtates nociuas, Item beſtiolas, à quibus fructus terrę in pœnam ingratorum hominum abſumi ſolent.

4. Deprecamur vtrunq́, & Ethnicam ſolicitudinem, & aſininam ignauiam.

5. Tentationes & laqueos diaboli, in quos illi incidunt, qui volunt diteſcere, 1. Tim, 6.

6. Cyclopicam hominũ ingratitudinem, qui creaturis Dei vtuntur ſine omni gratitudine.

7. Deprecamur abuſum rerum, ne donis Dei in luxum, voluptatem, ebrietatem, & ſuperbiam, & contemtum pauperum abutamur.

Breuiter, omnem iniuriam creaturarum Dei, quas nobis Dominus dedit, vt illis vtamur ſibi in gloriam, & nobis in vtilitatem, in vero timore Dei, & gratiarum actione.

DE QVINTA.

Quæ eſt quinta precatio?

Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris.

Quid vocas debita?

Debita ſunt peccata, quibus Deum offendi-

ſendimus: Et quælibet legis tranſgreſſio debitum dicitur.

Cur peccata vocantur debita?

Propter ſimilitudinem: Vt nim debita ciuiliter obligant ad ſolutionem: Ita peccata ſpiritualiter obligant ad ſatisfactionem pœnæ, niſi fiat remiſſio.

Quî fit, quòd, cùm filij Dei iuſti ſint, iubeantur peccatores ſe agnoſcere?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Filij Dei ſunt iuſti imputatione & incoatione: non perfectione. Deinde peccatores ſunt natura, et varijs lapſibus obnoxij, iuxta illud: 1. Ioh. 1. Si dixerimus quòd peccata non habemus, nos ipſos ſeducimus.

Cùm vtriq; ſint peccatores, Renati & non Renati, ſunt'ne aliqua diſcrimina peccatorum in illis?

Imò ſunt multa diſcrimina, quorum hæc ſunt præcipua. 1. In impijs eſt peccatum, & reatus ſimul: In Pijs verò ſeu Renatis, eſt quidem peccatum, ſed non reatus. Abſoluti enim ſunt à reatu virtute victimæ Mediatoris Ieſu Chriſti. 2. In impijs regnat peccatum per concupiſcentias ſuas Rom. 6. In pijs verò peccatum premitur & domatur ſub imperio ſpiritus luctantis aduerſus peccatum. 3. Non Renati ſcientes & volentes in peccata ruunt, & oblectantur cùm mala fecerint: Renati verò tantùm infirmitate & ignorantia labuntur, lapſi gemunt & petunt remiſſionem. 4. Impiorum peccatum eſt in memoria apud Deum: Renatorum verò in profunda obliuione, iuxta illud: Peccatorum tuorum non recordabor.

Quæ ſunt cauſæ lapſuum in Renatis?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Tres ſunt præcipuæ. Prima: Inhabitans peccatũ, quod perpetuò moleſtat ſanctos, & ad aſſentiendum impellere conatur. Huic opponitur feruor Spiritus, quo reprimitur Tyrannis peccati inhabitantis Secunda: Inſidiæ Diaboli. Nam vt primis parentibus, deinde capiti Chriſto inſidiatus eſt: Ita omnes alios inuadit, contra quem pugnandum eſt precibus. Tertia: Improbitas mundi, cuius exemplo Renati ſępè labuntur, quod, ne fiat, cogitanda ſunt ſanctorum exempla, qui ſe huic ſeculo nequaquam accommodauerunt.

Quid eſt remittere peccatum?

Eſt delere, condonare, & abluere peccatum, Item peccatorum obliuiſci, & hominem à reatu abſoluere.

Quæ eſt cauſſa remiſsionis?

Niſi remiſſio eſſet gratuita, non poſſet dici remiſsio, ſed compenſatio potius. Ergo nulla cauſa eſt in nobis meritoria remiſsionis: Verùm ſi Chriſtum ſpectas, plena eſt pro peccatis ſatisfactio.

Pluráne docet vox remiſsionis?

Imò multa plura: 1. Deſtruit dogma Monachorum de ſatisfactionibus, 2. Omnia humana merita euertit, 3. Refellit Nouatianorum

rum errorem, qui lapſis negarunt reditum ad gratiam. 4. Teſtatur omnes renatos peccatum circumferre ſecum, donec in hac vita verſantur. 5. Aperit ianuam ſalutis miſeris & afflictis conſcientijs. 6. In agone mortis conſolationis fons eſt. 7. Perpetuò teſtatur de precio victimæ, cuius beneficio recipimur in gratiam ſeriò petentes condonationem.

Quid ſibi vult appendix iſta:

Sicut remittimus debitoribus noſtris.

An non licet à proximis debitum exigere, an oportet ſinere contumaces & delinquentes impunitos abire?

Diſcernendum eſt inter debitum ex contractu, & debitum ex læſione ſeu iniuria. Debitum ex contractu, quia iuſtè ſoluitur, iuſtè & exigitur: ſeruata tamen Caritatis regula. Debitum ex lęſione & iniuria condonandum eſt, de quo ſolo hæc appendix intelligi debet. Deinde diſcernendum eſt inter officium et perſonam. Officium Magiſtratus eſt, tranſgreſſores ſuę legis punire: Munus docentis eſt, deſides et negligentes caſtigare:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

parentum pietas requirit, vt peccantes filios diſciplina inviam reuocent. Hi enim ſi hæc non facerent, Deum offenderent, cuius vice funguntur. Interea tamen ipſe magiſtratus, parentes, & alij condonare debent delinquentibus in ſe, vt non oderint eos, ſed tantùm illorum errata corrigant.

Quid? eſt'ne noſtra condonatio cauſa remiſſionis peccati coram Deo?

Nequaquam: Nam parabola de Debitore decies mille talentotum, oſtendit noſtram condonationem effectum debere eſſe impetratæ remiſſionis à Deo.

Quarum ergo rerum nos admonet hæc appendix?

Multarum. 1. Collationis debiti quod nos Deo debemus, & eius quod nobis proximus debet, vt, cùm viderimus magnitudinem noſtri debiti, faciliores reddamur ad aliorum debita condonanda. 2. Imitationis paternę, vt dictũ eſt: Vt. n. ipſe remiſit nobis gratis: ita & nos viciſſim affecti ſimus erga fratres. 3. Obligationis ad condonandum fratribus læſiones, quibus nos offenderunt. 4. Admonet nos pœnæ, in quã incurremus, niſi ex animo condonauerimus proximis ſua debita.

Iam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Iam dicito in genere quid precamur & deprecamur in hac petitione?

Quemadmodum deprecamur peccata & offenſas Dei, quibus obligati ſumus ipſi ad pœnam, niſi remittat: Ita precamur regenerationis & ſanctitatis quotidiana incrementa.

Quid precamur ſpeciatim?

1. Precamur perfectionem, iuxta mandatum Dei: Ambula coram me, & eſto perfectus, quò poſſimus vero corde obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre.
2. Quotidianorum lapſuum, qui infiniti ſunt, occulti & manifeſti, condonationem.
3. Gratiam, vt poſſimus aliorum errata boni conſulere, & in meliorem partem interpretari.
4. Precamur nobis mitiores affectus, quò faciles ſimus ad remittendum eis, qui nos læſerunt.
5. Pacem & concordiam inter membra Eccleſiæ

Quid deprecamur?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Ignorantiam, qua ſæpè labimur, & imbecillitatem, quæ plerunq; lapſus cauſa eſt.
2. Rigorem, cùm in nobis, tùm in alijs nimis exactè inquirendi de alienis erratis.
3. Moroſitatem & difficultatem in moribus, vnde ſæpè oriuntur offenſæ.
4. Diſcordias & diſſenſiones in Eccleſijs, vnde nō tantùm oriuntur ſcandala, quibus alij alienantur à vera doctrina, verùm etiam piorum ſpiritus exacerbantur.
5. Pertinaciam iræ, odij, liuoris &c.

DE SEXTA.

Quæ eſt ſexta petitio?

Et ne nos inducas in tentationem.

Quid eſt tentatio?

Eſt ſolicitatio hominis ad aliquid, vnde probat qualis ſit.

Quid eſt inducere in tentationem?

Eſt ſinere hominem tentationibus ſuperari, et ad peccandum impelli. Cùm ergo dicitur: Ne inducas, ſenſus eſt, ne ſinas nos induci.

Quotuplex eſt tentio?

Etſi variè à multis diſtinguitur: hæc tamen vetus diſtinctio nobis placet: vt alia ſit tentatio ſeductionis, Alia præſumtionis, Alia probationis.

Quæ eſt tentatio ſeductionis?

Eſt ſolicitatio hominis ad aliquid perpetrandum aduerſus legem Dei, quo facto ſeductus à familia Dei excluditur.

Eſt'ne ſimplex huius tentationis ratio?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Non: Nam eius duæ ſunt formæ, quarum vna intrinſeca, altera extrinſeca dicitur.

Quæ eſt tentatio intrinſeca?

Eſt cuius principium & cauſa in ipſo homine eſt: quales ſunt omnes tentationes, quę proueniunt ex concupiſcentia mala.

Quæ eſt tentatio extrinſeca?

Eſt cuius principium & cauſa extra hominem, & hæc diuerſitate cauſarum eſt diſtinguenda: vt Alia ſit mundi, alia Diaboli, alia rerum nos circumſtantium.

Quomodo nos tentat mundus?

Cùm ſua vanitate & improbitate hominem ad peccandum ſolicitat. Et hoc genere tentationis multi ſuccumbunt.

Quomodo nos tentat Diabolus?

Varijs modis: Vt per corruptelas doctrinæ, per ſcandala, & per occaſiones variorum ſcelerum, quas hominibus obijcit, vt eos ſubuertat. Hinc Petrus dicit, eum circumire tanquam leonem rugientem, et quęrere quem deuoret. Atq; hac de cauſa in Euangelio dicitur Tentator.

Quomodo nos res circumſtantes tentant?

Ante

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Ante nos: mors, iudicium Dei, infernus. Poſt nos: peccata præterita, commiſſiones, & omiſsiones. A dextris: potentia, diuitiæ, honor. A ſiniſtris: pericula, perſecutiones, ſcandala, externa Eccleſiæ forma.

Quæ eſt tentatio præſumtionis?

Eſt ſolicitatio hominis, per quam eò inducitur, vt Deum tentet, abutendo eius longanimittate, iuſticia, miſericordia, liberalitate, alijsq; pluribus beneficijs. Periculoſè igitur peccant, qui propterea peccant ſecurius, quia Dei miſericordia magna eſſe prædicatur, & ita de alijs. Atq; hæc duo tentationum genera mala & nociua ſunt, vt quæ in peccatum & à peccato in damnationem inducunt.

Quæ eſt tentatio probationis?

Eſt ſolicitatio hominis ad aliquid agendum vel ferendum, quo eius fides & obedientia erga Deum exploratur: Vt Abraham propoſito mandato de mactando filio, ſuam fidem & obedientiam erga Deum teſtatus eſt, quando potius voluit amittere vnicum filiũ, quàm Deo non obedire. Sic & Iob cruce multiplici probatus eſt, & in eius cruce fides, & obedientia tanquam aurum in igne proba-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

probatior eſt facta. De hoc tentationis genere loquitur Moſes Deut. 5. Tẽtauit te Deus, vt ſciretur quid eſſet in corde tuo, an ambulares in mandatis eius, nec'ne.

Dic iam ſummatim quid precamur & deprecamur?

Vt deprecamur tentationum violentos impetus: ita precamur ſpiritum Chriſti, quo confirmati poterimus omnium tentationum generibus reſiſtere.

Quid ſpeciatim precamur?

Primùm precamur mentis ſanctitatem, vt ea cogitemus, quæ Deo probantur, & nobis ſalutaria ſunt.

2. Affectuum puritatem, vt ipſi pijs & ſanctis cogitationibus reſpondeant.

3. Voluntatis conſenſum in eis, quę mens piè cogitat, & ad quæ purgati affectus feruntur.

4. Piarum rerum memoriam & aſſiduam meditationem.

5. Precamur victoriam plenam ſuper carne, mundo, & Diabolo.

Quid deprecamur?

1 Impuras mentis cogitationes, quibus irritantur praui affectus.

2. Pra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

2. Prauos & vicioſos motus ex impuris cogitationibus ortos.

3. Conſenſum voluntatis in mentis & affectuum impuritatem.

4. Mala ſodalitia, praua colloquia, aliaſq́; peccandi occaſiones.

5. Varias technas Satanæ, quibus ipſe conatur nos à Deo abducere, & in ſuos laqueos pertrahere. Breuiter, deprecamur quicquid nos vllo pacto ad peccandum ſolicitare poteſt.

DE SEPTIMA.

Quæ aſt ſeptima petitio?

Sed libera nos à malo.

Quid hîc ſignificat malum.

Malum eſt duplex: Malum culæ, & malum pœnæ. Malum culpæ deprecati ſumus in proximis petitionibus: Malum pœnæ hîc deprecamur.

Quid eſt malum pœnæ?

Eſt cùm ipſa Satanę tyrannis, tùm omnis calamitas, qua vel Eccleſia, vel eius membra in hac vita premuntur, Et eſt duplex, Priuatum & Publicum.

Quod-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quodnam eſt priuatum?

Eſt quicquid ſingulorum in Eccleſia, vel animæ, vel corpori, vel famæ, vel fortunis aduerſatur.

Quod eſt publicum?

Eſt quicquid ſocietati Eccleſiæ noxium eſt: vt ſunt bella, ſcandala, hæreſes, ſeditiones, ſophiſtica, hypocriſis, & quicquid vinculum Eccleſiæ vllo pacto diſſoluit.

Eſt'ne diſcrimen inter malum quo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

premitur Eccleſia, & malum quo impij afficiuntur.

Eſt ſanè, quod ex his locis ſumitur. 1. A cauſis efficientibus. 2. A. cauſis finalibus. 3. Ab affectibus. 4. A tempore. 5. A loco. Sed de his conſule Enchiridion in loco de cruce.

Quomodo Deus liberat à malo?

Dupliciter: Aſſiſtendo ſcilicet, & plenè liberando.

Quomodo liberat aſſiſtendo?

Dum vel mitigat malum præſens, vel robur dat patienter ferendi onus impoſitũ, vt cùm Paulo dicit: Sufficit tibi gratia mea: vel ſpiritualibus bonis præſentis crucis acerbitatem compenſat, vt cum Lazarum Spiritu ſuo erexit, ne in iſta miſeria, in qua fuit, abijceret confeſsionem.

Quomodo plenè liberat?

Liberabit nos plenè, quando in extremo die excitatos donabit immortalitate, & gloria beatitudinis æternæ. Nam tùm non ſolùm liberati erimus à malo: verùm etiam à periculo omnis mali. Nihil enim mali ijs poteſt accidere, qui præſenti bono optimo & æterno Deo ipſo fruentur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quid petimus generatim in hac precatione?

Vt deprecamur detentionem & captiuitatem in malo: Ita precamur felicitatem & tranquillitatem, ne vllis turbemur malis.

Quid precamur ſpeciatim?

1. Pacem totius Eccleſię cùm ſpiritualem, tùm externam.
2. Tranquillitatem & quietem ſingulorum membrorum Eccleſiæ, vt, iuxta Pauli dictum, poſſimus in hac vita piè, & modeſtè in omni pietate & modeſtia viuere.
3. Incolumitatem et bonam valetudinem ſingulorum membrorum in Eccleſia.
4. Plenam liberationem à toto regno Satanæ, omnibus malis, & calamitatibus.
5. Aeternam vitam & felicitatem.

Quid deprecamur?

1. Bella, ſcandala, ſeditiones, hæreſes & ſchiſmata in Eccleſia.
2. Omnia quæ ſunt noxia ſingulis Eccleſiæ membris, idq́ vel in animo, vel in corpore, vel in fama, vel in fortunis.
3. Morbos, quibus noſtrum corpus in hac vita ſæpè fatigatur.
4. Totũ Satanę regnum peccati et mortis.
5. Aeternam mortem.

DE CONFIRMATIONE.

Quæ eſt confirmatio?

Quia tuum eſt regnum, potentia, & gloria, in ſecula ſeculorum, Amen.

Age explica mihi hanc rationem?

Ratio hæc trimembris eſt. Prima.n.eius pars ſumitur à Regis offcio: Nam cùm ipſe Rex eſt in Eccleſia, & nos eius ſubditi, fieri aliud nõ poteſt, quàm vt optimus & clementiſsimus Rex ſuis ſubditis, quos omnes in filios adoptauit, velit adeſſe, & eos tueri & conſeruare, ac ſimul etiam eis largiri ea, quæ ipſis ſalutaria eſſe nouit. Hinc igitur fides ſtatuat, quòd clementiſsimus Pater velit nos exaudire. Agitur enim regnum ipſius.

Secunda pars ſumitur à potentia Dei: Huius enim cogitatione accenditur fides, vt omnino ſibi perſuadeat, quòd Deus poſsit nobis largiri omnia, quæ ex paterna beneuolentia promiſit. Non ergo quicquã in rerum natura poterit impedire manum Dei, quin liberaliter in nos effundat omnia bona, modò eũ ex fide inuocauerimus. Tertia pars ſumitur à cauſa finali: Gloriæ enim Dei intereſt, vt nos filios clementiſsimus Pater

exaudiat. Nam dum nos inuocantes exaudit, eum prædicare debemus, atq; alios noſtra confeſſione et exemplo ad eum laudandum & prædicandum inuitare, vt ipſius gloria perpetuò in Eccleſia perſonet.

AMEN.

Quid ſibi hæc vox Amen vult?

Hæc vox fidei eſt, & perſuadentis ſibi, preces ſuas exauditas eſſe, & reuocantis in memoriam promiſſionem Chriſti iureiurando confirmatam: Amen Amen dico vobis, quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Quotieſcunq; igitur ſub fine noſtrarum precum nominamus hanc vocem, reuocemus in memoriam hoc Chriſti iuramentum, quo confirmata eſt promiſſio ipſius maximè paterna. Eſt quoq; hæc vox obſignatio quædam fidei certiſſimè impetrantis ea, quæ ſibi ſalutaria eſſe poſſunt. Proinde qui hanc fidem inter orandum non adhibebit, operam ludit, & nullo pacto precari ritè putandus eſt.

GENERALIS DOCTRINA DE SACRAMENTIS.

Age priuſquam deſcendamus ad quartam Catechiſmi partem, generalem doctrinam de Sacramentis mihi expone.

Id faciam perlibenter: Ita enim rectius intelligetur doctrina de Baptiſmo & Cœna Domini.

Quia Sacramenta ſunt ſub genere ſigni, dic quæſo quotuplicia ſigna conſideranda ſunt in ſcriptura.

Triplicia: quædam enim doctrinæ, quædam iræ, & quædam gratiæ ſunt teſtimonia.

Quæ ſunt ſigna doctrinæ?

Quæ doctrinæ addita, de eius immota veritate teſtantur: qualia ſunt extraordinaria opera Dei, quæ miracula vocamus. Hæc enim Eccleſiæ data fuerunt, vt cœleſtem doctrinam tanquam firmiſſima ſigilla obſignarent: qualia fuerunt in veteri teſtamento Rubus ardens, Columna nubis per diẽ, & Columna ignis per noctem, Exiccatio maris rubri, Aqua fluens de petra, & huiuſmodi multa alia: In nouo teſtamento, Multæ ſanationes infirmorum, Excitationes mortuo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

rum, Reſurrectio Chriſti, Aſcenſio viſibilis, Donatio Spiritus ſancti, de quibus vide Enchiridion.

Quis eſt vſus horum ſignorum?

Vt homines his firmiſſimis teſtimonijs conuicti de veritate Dei non fluctuent opinionibus, ſed certò ſibi perſuadeant firmiſſima eſſe, quæ verbum Dei proponit, Adeò vt nullæ demonſtrationes philoſophicę maiorem certitudinem in ſe habeant.

Quæ ſunt ſigna iræ?

Quę teſtantur de ira Dei aduerſus homines, & ſunt duplicia: Comminantia & punientia.

Quæ ſunt ſigna comminantia?

Quæ prænunciant pœnas hominib. imminere propter ſua peccata: qualia ſunt, quę conſpiciuntur interdum in aëre, concurſus hoſtiles, cometæ, Item tempeſtates & aliæ multę apparitiones, de quibus ſuprà dictum eſt in tertia parte Symboli.

Quis horum vſus?

Vt cõmonefacti de ira Dei reſipiſcamus & præueniamus vindictam ſeria pœnitẽtia. Hunc eſſe vſum comminantium ſignorum teſtantur multæ conciones propheticæ.

Quæ

Quæ ſunt ſigna punientia?

Hæc ſunt duplicia: ſcilicet corporalia & ſpiritualia. Corporalia quidem: vt fames, peſtilentiæ, gladius, malæ beſtiæ. Spiritualia: vt ſunt, hæreſis, doctrinæ deprauatio, prophanatio Sacramentorum, cultus idolatrici, à tyrannis defenſio, ſchiſmata.

Quis horum vſus?

Vt his ferulis Dei caſtigati clamemus ad ipſum, & conuertamur à vijs noſtris peſſimis per veram pœnitentiam.

Quæ ſunt ſigna gratiæ?

Sunt quæ adijciuntur promiſsionibus diuinis, & teſtantur de gratia Dei erga homines: Et hęc ſigna Eccleſię dicuntur ſacramentia, & græcè μυϛήρια, quia ſunt externa quædam ſigna ſeu externæ actiones, quæ habent coniunctam ſpiritualem contemplationem. De hoc genere ſignorum in Catecheſi puerorum ſolummodo tractari ſolet.

Age dic quæ in genere ſpectanda ſunt in ſacramentis ſeu ſignis gratiæ?

Quatuor ſpectantur. Primùm quæ ſit ratio ſacramentorum. 2. Quot genera. 3. Differentia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

rentia inter ſacramenta veteris & noui teſtamenti. Quæ, & quot ſint ſacramenta noui Teſtamenti.

Quæ eſt ergo ratio ſacramenti?

Deus perpetuò inde vſq; ab initio mundi hunc ritum ſeruauit, quod promiſſionibus ſuis vel recens propoſitis, vel ſolenniter repetitis, adiecerit externa ſigna tanquam aſpectabiles conciones ſuarum promiſſionum. Quare veriſsimè ait Auguſtinus, Sacramentũ eſſe viſibile, id eſt, ſpectabile, verbum. Nam quod Dominus verbo offert, id Sacramento tanquam viſibili teſtimonio obſignat. Ex quo facilè inielligi poteſt, ad ſubſtantiam cuiuſq; Sacramenti quatuor requiri. 1. Mandatum & inſtitutionem diuinam. 2. Externum ſignum. 3. Promiſſionem gratiæ. 4. Fidem promiſſionis, ſine qua Sacramenta inefficacia ſunt. Hoc ita eſſe facilè oſtendi poteſt propoſitis exemplis. In Circumciſione apertum eſt mandatum: Cuſtodies pactum meum. Eſt & promiſſio expreſſa: Ero Deus tuus, & ſeminis tui. Huic promiſſioni additur ſignum, Circumciſio præputij. Verùm, quia promiſſio inefficax eſt, niſi acceſſerit fides: Quarto loco requiritur & ipſa neceſſariò. Hoc Rom. 4, breuiſsimo apho-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

aphoriſmo oſtēditur, vbi ita ait Apoſtolus: Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſticiæ fidei. Cùm dicitur Accepiſſe, notatur mandatum: Cùm additur Circumciſio, exprimitur externum ſignum: Cùm ſubiungitur Signaculum iuſticiæ, ſignificat illud externum ſignum promiſsionis, gratuitæ iuſticiæ eſſe ſignaculum: Verùm cùm quarto loco addit, Fidei, ſignificat promiſſam iuſticiam fide accipi. Hinc colligamus definitionem Sacramenti generalem: Sacramentum eſt viſibile ſignum, mandatum & inſtitutum à Deo, quo vt Deus ſuam gratiam teſtatur & obſignat: ita homines viciſſim ſuam in Deum fidem profitentur. Hinc & illud ſequitur, quod principalis finis Sacramentorum ſit, vt ſint ſignacula promiſſionis diuinæ fide accipiendæ: Ex quo fit, quòd fides augeatur & confirmetur Sacramentorum vſu. Eſt quoq; obſeruanda analogia ſigni ad rem ſignatam, quæ nihil aliud eſt, quam ſymbolica comparatio rei viſibilis, & inuiſibilis, qualis in Baptiſmo clarè cernitur. Nam vt aqua abluuntur ſordes corporis: ita ſanguine Chriſti abluuntur ſordes animi. Et vt carnis præputium præſcindebatur in Circumciſione: Ita vetus natura in regeneratione abſcindenda eſt. Hanc com

paratíonem neceſſariò requiri in ſacramentis teſtatur Auguſtinus, cùm inquit: Si ſacramenta comparationem ad eam rem, quam ſignificant, non haberent, ſacramenta non eſſent. Et propter hanc comparationem ſacramenta dicuntur Symbola, id eſt, ſigna quæ comparatioe docent.

Quot ſunt genera ſacramentorum?

Duo ſunt. Alia enim ſunt ſacramenta veteris Teſtamenti, alia noui.

Quæ ſunt differentiæ inter ſacramentum veteris & noui Teſtamenti?

Auguſtinus tres ponit, quarum Prima eſt: Sacramenta veteris Teſtamenti prǫnunciarunt rem futuram, quam ſacramenta noui exhibitam eſſe declarant.

Secunda ſumitur à diuerſitate ſignorum. Vt illis ſacramentum initiationis fuit Circumciſio: Ita nobis initiale ſacramentum eſt Baptiſmus: Et vt illis ſacramentum fuit confirmationis Agnus phaſe: Ita nobis Cœna Domini confirmationis ſacramentum eſt.

Tertia ſumitur à numero, ſignificatione, & virtute ſacramentorum. Noſtra enim, vt inquit Auguſtinus, Sacramenta numero

ſunt

ſunt pauciora, ſignificatione auguſtiora, & virtute præſtantiora.

Quæ & quot ſunt ſacramenta noui Teſtamenti?

Sacramenta noui Teſtamenti ſunt ritus promiſsioni additi, vt ſint pignora & teſtimonia gratiæ exhibitæ & applicatæ. Et ſunt numero tantùm duo: ſcilicet Baptiſmus & Cœna Domini. Nam in his duobus ſignis noui teſtamenti ſunt iſta quatuor, quæ ad ſubſtantiam ſacramentorum pertinent.

DE QVARTA PARTE CATECHISMI.

Quæ eſt Quarta pars Catechiſmi?

Doctrina de Baptiſmo.

Cùm Sacramenta ſint altera pars miniſterij Dei in Eccleſia, Age explicatè dicito de Sacramentis noui Teſtamenti, vt quid de illis ſentiendum ſit, ſine ambiguitate intelligam.

Id faciam, ac primùm de Baptiſmo. Verùm vt methodica ſit noſtra de hoc Sacramento

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

mento tractatio, tria capita proponam, quæ ordine explicabo, Quorum primùm eſſe debet de definitione Baptiſmi, et eius Analyſi. 2. De ſignificationibus Baptiſmi. 3. De verò vſu ſeu praxi baptiſmi per totam vitam.

DE PRIMO.

Quid eſt Baptiſmus?

Eſt ſacramentum noui Teſtamenti, conſtans tinctione hominis in aquam, & pronunciatione verborum: Ego baptizo te in nomi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti, Amen, & habet annexam promiſſionem ſalutis fide recipiendam.

Retexe hanc definitionem in ſua membra.

Illa quatuor, quæ dixi in omni ſacramento eſſe debere, in hac definitione conſpiciuntur, uidelicet, diuina inſtitutio, externum ſignum, promiſſio gratiæ, & fides promiſſionis.

Dic de inſtitutione?

Baptiſmus autoritate diuina inſtitutus eſt miniſterio Iohannis Baptiſtæ. Sic enim ſcriptum eſt Lucæ 3. Et factum eſt verbum Domini ad Iohannem filium Zachariæ. Venit igitur ad Iordanem &c. prędicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Deinde autoritas Baptiſmi Matth. 3. confirmatur inſigni illa trinitatis apparitione, vbi filius à Iohanne baptizatur, Spiritus ſanctus in ſpecie Columbæ apparet, Vox Dei Patris de cœlo ſonat: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo complacui. Poſtremò, Saluator poſt reſurrectionem in cœlum conſcenſurus, cõmendat diſcipulis ſuis hoc ſacramentum, cùm inquit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra, profecti igitur præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tur prædicate Euangelium omni creaturæ, baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Hinc apparet & vnde ſit Baptiſmus, & quę ſit eius dignitas, et quanta cum reuerentia tractari debeat.

Quodnam eſt ſignum externum?

Aqua, tinctio, & verborum pronunciatio.

Cur aqua adhibetur?

Propter analogiam. Quemadmodum enim aqua corporis ſordes abluuntur: Ita ſpiritualiter & arcano quodam modo conſcientię hominum ſanguine Ieſu Chriſti abluuntur à mortuis operibus.

Quid ſibi vult tinctio?

Hæc adhibetur propter ſpiritualem ſignificationem, de qua in ſecundo capite dicetur.

Quæ eſt pronunciatio verborum?

Ego baptizo te &c. hoc eſt: Ego miniſter Dei hac merſione teſtor te recipi ab æterno Patre, & ablui ſanguine Filij eius æterni, & ſanctificari, regenerariq́ꝫ uirtute Spiritus ſancti in nouam creaturam, vt hunc vnum & æter-

æternum Deum, qui eſt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, agnoſcas, in hunc firma fiducia recumbas, eum inuoces & colas, expectans æternam vitam, in quam in hoc lauacro regeneratus es.

Tanta'ne vis ineſt aquæ?

Nequaquam: Salutis enim beneficium gratuitum Dei donum eſt, quod Deus impertit virtute Spiritus ſui, verbi & Sacramentorum miniſterio, quibus tanquam internuncijs vtitur, & ſuæ voluntatis interpretibus.

Quid ſentis de illorum ſententia, qui dicunt ſacramenta noui Teſtamenti conferre gratiam?

Verbo & ſacramentis confertur gratia, ſed miniſterialiter: Solus enim Deus gratiam confert per verbi ſui & ſacramentorum diſpenſationem, dum fide accipiuntur.

Quæ eſt promiſsio annexa Baptiſmo?

Eſt gratuitæ ſalutis, iuxta illud: Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic ſaluus erit. Nam Deus per Baptiſmum tanquam authenticum ſuæ voluntatis ſigillum, nobis ſalutem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

utem gratuitam, & remiſsionem peccatorum obſignat.

Qualis fides requiritur?

Talis fides requiritur, qualis eſt promiſſio: Eſt autem promiſſio, vt dictum eſt, quòd Deus hominem condonatis peccatis propter meritum Chriſti recipiat in gratiam, vt ſit hæres vitæ æternæ. Proinde fides erit firma fiducia, qua homo ſtatuat ſibi Deum talem eſſe, qualis in promiſsione ſua gratuita deſcribitur. Hac fide homo iuſtificatus virtute Spiritus regeneratur, vt iam nouam in vera ſanctitate vitam meditetur.

DE SECVNDO.

Dic de ſignificationibus Baptiſmi.

Significationes Baptiſmi ſunt hæ tres.

1. Eſt teſtimonium gratiæ.
2. Eſt ſymbolum rerum arcanarum & ſpiritualium.
3. Eſt nota externę profeſsionis ſeu Chriſtianiſmi.

Quomodo Baptiſmus eſt teſtimonium gratiæ?

Bapti-

Baptiſmus eſt teſtimonium gratiæ cùm exhibitæ, tùm applicatæ. Exhibitę quidem, quia, vt Circumciſio figurabat Chriſtum gratię fontem venturum: ita Baptiſmus eundem veniſſe teſtatur. Cùm igitur Chriſtus ſit fons gratiæ, iuxta illud: Lex per Moſen data eſt, Gratia & Veritas per Ieſum Chriſtum: & Baptiſmus hunc veniſſe teſtatur, meritò teſtimonium gratiæ exhibitæ dicitur baptiſmus. Applicatæ verò, quia baptiſmus eſt veluti authenticum ſigillum, quod teſtatur, eum in gratiam recipi, qui iuxta Chriſti inſtitutionem baptiſmatis leuacro abluitur, iuxta hæc teſtimonia: Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis. Item: Quotquot baptizati ſunt, Chriſtum induerunt. Applicatæ igitur gratiæ teſtimonium iure cenſetur baptiſmus.

Quare Baptiſmus Symbolum dicitur?

Baptiſmus eſt Symbolum hiſtoriæ, gratiæ, doni & conformitatis.

Quomodo Baptiſmus eſt Symbolum hiſtoriæ?

Quia concionatur Baptiſmus de morte, ſepultura & reſurrectione Domini: Merſio enim in aquam mortem figurat: mora ſub

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

aqua ſepulturam adumbrat: extractio de aqua reſurrectionem repræſentat, Rom. 6. Continet igitur Baptiſmus hiſtoriam trium dierum, nempe mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis Domini.

Quomodo baptiſmus eſt Symbolum Gratiæ?

Quia baptiſmus teſtatur eos qui baptizantur, virtute mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis Domini ablui à peccato, inſeri Chriſto, regenerari, & in communionem corporis Chriſti recipi. Nam quod per baptiſmũ mundamur à peccatis, inſerimur Chriſto, regeneramur & recipimur in communionem Chriſti, id eſt, Eccleſiam, fit beneficio corporis Chriſti quo induimur, & ſanguinis quo abluimur. Nam Chriſtus in baptiſmo fit baptizatis emundatio, tegumentum & caput. Quam ob cauſam ipſe baptiſmum recepit, vt baptizati illo inſeremur, ſanguine eius ablueremur, & omnes baptizati vnum corpus myſticum vnius capitis Chriſti fieremus, iuxta illud, 1. Cor. 12. Per vnũ ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue ſerui, ſiue liberi. Eſt itaq; Eccleſia tota nihil aliud quàm vnus Chriſtus, quemadmodum idem Apoſtolus teſtatur.

Quo-

Quomodo baptiſmus eſt Symbolum Doni?

Quia teſtatur de virtute mortis, ſepulræ & reſurrectionis Domni in nobis. Nam quòd morimur peccato, beneficio mortis Chriſti fit: quòd reluctamur peccato, vt quieſcat, et non ſpiritus imperium excutiat, virtute ſepulturæ Chriſti efficitur: Et quòd de peccati ſepulcro in nouam vitam reſurgimus, id quoque fit efficacia reſurrectionis Chriſti in nobis, iuxta illud Rom. 6. An neſcitis, quòd quicunque baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ſumus, per baptiſma in mortem, vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam ſi inſiti ſumus ſimilitudini mortis eius, etiam reſurrectionis erimus &c.

Quomodo Baptiſmus Symbolum eſt conformitatis?

Quia teſtatur nos conformes fieri debere imagini filij Dei, cùm in morte & ſepultura, tùm etiam in reſurrectione. Admonebit igitur nos Baptiſmus crucis ferendæ in hac vi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ta cum Chriſto, mortis corporalis, & reſurrectionis. Nam ſi Chriſtus, qui caput eſt, per mortem introiuit in gloriam, nos, qui eius membra ſumus, non poterimus alia via ad gloriã beatitudinis peruenire. Quotieſcunq; ergo premimur cruce, reuocemus in memoriam baptiſmũ noſtrum, qui nos cruci ſubiectos fore ſignificat, non ita tamen, vt cruce perpetuò proſtrati iaceamus, ſed ut cũ Chriſto tandem ad gloriam beatitudinis perueniamus, iuxta illud Rom. 8. Compatimur, vt etiam vnà cum eo regnemus.

Quomodo baptiſmus eſt externa teſſera?

Eò quòd profeſsionis Chriſtianiſmi quędam nota eſt, & veluti militarre quoddam σύνθημα, quo Chriſti milites à ſatanę mancipijs diſcernuntur, modò baptiſmus hominum culpa, non deſtituatur ſua ſpirituali virtute. Verùm hæc ſignificatio minus principalis eſt, quam cùm Anabaptiſtæ ſolam & vnicam agnoſcant, meritò repudiandi ſunt, qui non ſolùm hoc impiũ dogma malignè defendunt: Verumetiam pueros baptizandos negant contra manifeſtum mandatum Chriſti, & ſacramenti huius rationem, quòd in locum Circumciſionis ſucceſſit. Et impiè

ſtatu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſtatuunt, iterandum eſſe baptiſmum, cùm ſit initale ſacramentum & perpetuum in corpore baptizati fœderis Dei teſtimonium, non ſecus atq; Circumciſio olim perpetui valoris erat, cui, vt dixi, baptiſmus ſucceſſit.

Quis eſt verus vſus & ſalutaris meditatio Baptiſmi?

Cùm Petrus prioris tertio dicit: Baptiſma eſt bonæ conſcientiæ ſtipulatio cũ Deo per reſurrectionem Chriſti, ſignificat, baptiſmũ eſſe mutuam pactionem Dei & conſcientiæ hominis: Dei quidem offerentis & promittentis gratuitam ſalutem propter filiũ: Conſcientię verò reſpondentis, id eſt, accipientis fide promiſſam gratiam. Hinc primùm colligatur vniuerſalis doctrina, quod omnes ſine regenerationis gratia, hæreamus in peccatis & damnatione, iuxta illud Ioh. 3. Niſi quis renatis fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Item Epheſ. 2. Omnes ſumus naturæ filij iræ. Deinde quia baptiſmus eſt mutua pactio ſeu ſtipulatio inter Deum & hominem, debet conſcientia, vt ex pacto Dei, doctrinam: Ita ex pacto reſpondente, admonitionem capere.

Quam doctrinam ex pacto Dei capit fides?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Quod Deus æternus ſit placatus propter Filium, iuxta illud: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo complacui, id eſt, per quem reconciliatus ſum omnibus, qui meo Filio inſeruntur, ac eius membra fiunt per regenerationis gratiam.

2. Quod Chriſti beneficia & merita baptizatis donentur. Qui enim Chriſtum induit, eius merita & beneficia induit, atq; eius efficaci præſentia defenditur.

3. Quod Pater æternus baptizatos in filios adoptet, quos iam caros habet in dilecto, Epheſ. 1.

4. Quòd Pater æternus velit nos regere ſuo ſancto ſpiritu, ad Gal. 4.

5. Quod velit nos eripere à morte æterna & vinculis Diaboli, & donare nos æterna vita.

Quæ admonitio ex pacto reſpondente in nobis capienda eſt?

1. Admonemur conſtantis fidei in hunc Deum, qui nobis Filium dedit.

2. Admonemur obligationis: Nam dum baptizamur in eius nomen, obligamus nos ad ipſum inuocandum & colendum.

3. Admonemur ſpei, qua omnia promiſſa certiſſimè ab eo expectamus.

4. Glo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

4. Glorificationis, vt ipſum corde, ore & confeſſione glorificemus, ac noſtram fidem coram toto mundo teſtatam faciamus.

5. Pœnitentiæ, mortificationis & crucis.

6. Admonemur reſurrectionis ad æternam vitam, & plenæ liberationis ab omnibus ærumnis, quibus in hac præſenti vita obruimur. Hęc omnia confirmantur ſignificationibus baptiſmi, dę quibus ſupra dictum eſt, nimirum quòd ſit immotum gratiæ teſtimonium, quòd ſit hiſtoriæ Chriſti, gratiæ, doni & conformitatis noſtri cum Chriſto ſymbolum, Et, vt breuiter dicam, quòd eſt pignus certiſsimum vitæ æternæ, niſi nos noſtra culpa fidem baptiſmi repudiauerimus. Quotieſcunq; igitur labimur in peccatum, reuocemur cogitatione baptiſmi, ac meminerimus huius pactionis, cuius virtute lapſi in gratiam recipimur: meminerimus quoq; noſtri officij, id eſt, fidei & obedientiæ erga Deum: meminerimus etiam patientiæ ſub cruce, cui nos per baptiſmum ſubiecimus.

DE QVINTA PARTE CATECHISMI.

Quæ eſt quinta pars Catechiſmi?

Cœna Dominica.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quid de hac cœna piè ſentiendum eſt?

Quia ſacramentum Cœnæ Dominicæ eſt ſummè neceſſarium in Eccleſia, vt quod Chriſtus iam moriturus ſuis diſcipulis, atq; adeo toti Eccleſiæ commendauerit, quinq; capita proponam, quibus complecti conabor, quicquid ad huius Sacramenti rationem pertinere videtur. Sunt autem hæc capita. 1. Cœnæ deſcriptio. 2. Significationes cœnæ. 3. Vera probatio eius, qui hac Cœna vti velit. 4. Pia & ſalutaris meditatio huius ſacra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſacratiſsimæ Cœnæ. 5. Sacramentariorum, id eſt, prophanatorum ſacramenti Cœnæ genera, cum breuibus confutationibus.

DE PRIMO.

Age da perſpicuam & abſolutam deſcriptionem huius ſacratiſſimæ cœnæ.

Vt plena deſcriptio huius ſacratiſsimæ cœnæ haberi poſsit, hæc quatuor veluti eius elementa ſpectanda ſunt. Primò paraſceue ſeu apparatus. 2. Inſtitutio. 3. Circumſtantiæ hiſtoriæ inſtitutionis. 4. Ratio ſacramentalis cœnæ, ex quorum omnium conſideratione colligitur deſcriptio.

Quæ eſt paraſceue ad hanc cœnam?

In apparatu huius cœnæ ſpectandum eſt: 1. Quid actum ſit, antequam ventum eſt in domum in qua inſtituta eſt. 2. Quid in cœnaculo ante cœnæ inſtitutionem.

Quid actum eſt antequam ventum eſt in locum inſtitutæ cœnæ?

Hoc habetur Luc. 22. hiſce verbis: Venit autem dies Azymorum, in qua oportebat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

mactari paſcha. Et miſit Dominus Petrum & Iohannem dicens: Euntes parate nobis paſcha, vt comedamus Illi autem dixerunt: Vbi vis paremus? Ille dixit eis: Ecce ingreſſis vobis in ciuitatem, occurret homo fictile vas cum aqua geſtans, ſequimini illum in domum in quam ingreditur, et dicite patrifamilias domus: dicit tibi Magiſter: Vbi eſt diuerſorium, in quo paſcha cum meis diſcipulis comedam? Et ille vobis oſtendet aulam magnam ſtratam, illic parate. Abeuntes autem inuenerũt quemadmodum dixit eis, & parauerunt paſcha. Hæc Euangeliſtæ verba duo continent. 1. Signũ diuinitatis Chriſti, res futuras & contingentes certò præuidentis. 2. Confirmationem Diſcipulorum de ſuo magiſtro, vt nõ ex cruce imminente & præſentibus ærumnis atq; externa ſpecie iudicarent de eius autoritate & poteſtate in rebus ordinandis. Vtrumq; rem magnam arguit, quam aggreſſurus erat in cœna. Pertinet igitur hic apparatus ad dignitatem cœnæ amplificandam, quam Deus & homo inſtituere propoſuit.

Quid poſtea in cœnaculo contigit ante inſtitutam Cœnam?

1. Accumbit ad menſam cum duodecim: Magi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Magiſter cum diſcipulis: Rex regni cœlorum cum eius adminiſtratoribus.

2. Alloquitur diſcipulos dominus his verbis: Deſiderio deſideraui hoc paſcha vobiſcum manducare, ac ſi dicat, id quod in huius paſchę celebratione inſtituam, erit extremum & perpetuum μνημόσυνον, quod meæ Eccleſiæ, vſq; dum rediturus ſum iudicaturus viuos & mortuos, relinquam.

3. Prædicit iamiam ſuam mortem imminere.

4. Meminit ſui proditoris, quem comminatione grauiſsima propoſita in viam reuocare ſtudet.

5. Iuxta legem cum diſcipulis agnum paſchalem comedit. Cuius ritus deſcribitur Exod. 12. & Leuit. 23.

Quid hæc ad cœnam?

Oſtendũt quàm digna, quàm ſeria, quàm reuerenda, quam ſancta & quam neceſſaria fuerit cœnæ huius inſtitutio, quam Dominus iam moriturus in ſummo pauore, conſternatione, & triſtitia animi inſtituit. Quæ res & nos admonebit, vt in huius cœnæ celebratione vero pauore, & triſtitia propter peccata noſtra tangamur.

Quæ eſt huius cœnæ inſtitutio?

Hiſto-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Hiſtoria inſtitutionis habetur Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Recita verba inſtitutionis.

Dominus noſter Ieſus Chriſtus in ea nocte, qua traditus eſt, Accepit panem, & cum gratias egiſſet, fregit ac dedit diſcipulis ſuis dicens: Accipite & comedite, hoc eſt Corpus meum, quod pro vobis traditur: hoc facite in mei commemorationem.

Similiter & Calicem accepit poſtquam cœnauit, & cum gratias egiſſet, dedit illis dicens: Bibite ex hoc Omnes, hic Calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine, qui pro vobis effunditur in remiſsionem peccatorum: hoc facite quotieſcunque biberitis in mei commemorationem.

Quænam in hiſtoria inſtitutionis huius cœnæ obſeruandæ veniunt Circumſtantiæ?

Circumſtantias hiſtoriæ inſtitutionis cœnæ hoc diſticho complexus ſum:

Tempus

Tempus, conuiuæ, benedictio, ſanctio, ſigna,
Munera magna Dei, mandatum, fœdera, fines.

Cur temporis ſit mentio?

Vt admoneamur & ingentis amoris filij Dei erga nos, quia ea nocte, qua ſciuit ſe tradendum eſſe propter peccata noſtra, hanc cœnam nobis in bonum inſtituit: & neceſsitatis maximæ huius cœnæ. Nam in eo mœrore propter imminentem mortem, nequaquam inſtituiſſet hanc cœnam, niſi summè fuiſſet Eccleſiæ ipſius vſque ad conſummationem ſeculi neceſſaria.

Qui conuiuæ?

Chriſtus Dominus & Magiſter conuiuio prefuit, vnà cum diſcipulis conuiuator erat, cum quibus etiam interfuit Iudas proditor. Hinc admoneamur, quòd, vt Chriſtus perpetuò cum ſuis diſcipulis ſuæ cœnæ adeſſe velit: ita vix fiet vt Iudas excludatur.

Benedictio quæ?

Dominus in inſtitutione huius Cœnæ dicitur benedixiſſe & gratias egiſſe DEO, nobis relinquens exemplum, vt hac Cœna

nunquam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

nunquam ſine gratiarum actione vtamur.

Quæ ſanctio?

Hoc facite;Hæc dignitatem,reuerentiam & perpetuam huius cœnæ obſeruantiam nobis commendat.

Quænam ſunt ſigna?

Externa ſigna ſunt panis & vinum, quæ propter ſpiritualem ſignificationem adhibita ſunt,de qua in ſecundo capite dicemus.

Quænam munera ſunt in hac cœna inuiſibilia?

Verum corpus & verus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti:non methaphoricum corpus aut ſanguis: non myſticum corpus,aut ſanguis,ſed illud ipſum,quod ex Maria virgine natum eſt, & poſtea in aram crucis ſuſpenſum eſt, ille ipſe ſanguis qui effuſus eſt de ſanctiſſimo eius corpore, vt clarè ſonant verba cœnæ;Quod datur pro vobis,&,qui effunditur pro vobis in remiſsionem peccatorum.Cum his adeſt quoq; inuiſibilis gratia, quam Deus vnà cum hoc Sacramento offert.

Quale fœdus eſt?

Nouum & ſancitum ſanguine Chriſti de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

gratia & remiſsione peccatorum, de quo poſtea plura dicentur.

Quiam fines ſunt huius cœnæ?

1. Perpetua beneficiorum Chriſti recordatio. 2. Obſignatio remiſsionis peccatorum. Atq; hi ſunt principales fines Cœnæ Dominicæ.

Quæ ratio ſacramentalis cœnæ?

Cùm omne ſacramentum Eccleſiæ ſignum ſit diuinitus inſtitutum, cui addita eſt promiſsio fidem vtentis ſacramento requirens, nemo dubitare poteſt, quin hæc Cœna ſit Sacramentum. Primùm enim Chriſti inſtituentis mandatum eſt manifeſtum. 2. Signum viſibile eſt panis & vinum. 3. Additur promiſsio noui fœderis de remiſsione peccatorum. 4. Quia promiſsio requirit fidem, ea quoque includitur hiſce verbis: Hoc facite in mei commemorationem.

Cœnam Domini ſacramentum agnoſco, ſed qualenam quæſo eſt ſacramentum?

Vt in veteri teſtamento duo ſacramento-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

rum genera fuerunt: Vnum initationis, vt circumciſio: Alterum conſeruationis ſeu confirmationis, vt agnus phaſe, ſanguis vaccæ ruffæ aſperſus, & alia legalia: ita in nouo Teſtamento Baptiſmus initiationis ſacramentum eſt. Eo enim recipimur in familiam Dei. Cœna domini conſeruationis eſt. Nam eo recepti in familiam Dei, conſeruamur & confirmamur.

Collige tandem plenam huius Sacramenti deſcriptionem.

Ex ijs quæ dicta ſunt hæc poteſt colligi plena & perſpicua deſcriptio. Cœna domini eſt ſacramentum noſtrę per victimã Chriſti redemtionis, ab ipſo Chriſto iam morituro pro peccatis noſtris inſtitutum, & commendatum diſcipulis, in quo cũ pane & vino porrigitur & accipitur verum corpus & verus ſanguis domini, ut ſit recordatio Chriſti in cruce pro nobis oblati in piacularem victimam, & confirmatio noui fœderis de gratia & remiſſione peccatorum· In hac deſcriptione ſunt circumſtantiæ illæ nouem, quarum ſuprà memini. Deinde quoq; ea puncta diſertè recitantur, quæ ad integram ſacramentorum naturam pertinent. Conſpiciuntur quoq; cauſæ omnes, quæ in hoc ſacramen-

ſacramento concurrunt. Eſt enim cauſa efficiens Dominus Chriſtuus: materia panis & vinum: Forma verbo additur: Finis, recordatio mortis Chriſti, & obſignatio gratiæ & remiſsionis peccatorum. De alijs acceſſorijs finibus dicetur in ſecundo capite.

DE SECVNDO.

Quæ ſunt ſignificationes ſacramenti Cœnæ?

Sicut agnus phaſe in veteri Teſtamento plures habuit ſignificationes. Admonebat enim populum de beneficio ei olim præſtito, id eſt, de liberatione à ſeruitute Aegyptiaca, & iugo Pharaonis: Confirmabat fidem vtentium hoc ſacramento de venturo Meſſia: & erat figura futuræ victimæ Chriſti, & liberationis à ſeruitute peccati & Diaboli tyrannide: Ita hæc ſacratiſsima cœna habet varias ſignificationes, eaſq; intimo corde recondendas, idq; reſpectu temporis præteriti, præſentis, futuri, & omnis temporis.

Quam habet cœna ſignificationem reſpectu temporis præteriti?

Cum tempus præteritum reſpicimus, eſt hæc cœna commemoratio quædam, & re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

cordatio hiſtoriæ de paſſione Domini, iuxta præceptum Domini dicentis: Hoc facite in mei commemorationem. Vult enim in hac cœna perpetuam memoriam eſſe ſuorum erga Eccleſiam ſuam beneficiorum.

Quam habet cœna hæc ſignificationem reſpectu temporis præſentis?

Primùm ſignificat nos vniri & incorporari corpori Chriſti, idq; ſpiritualiter, iuxta hæc Pauli verba: Calix cui benedicimus, non'ne communicatio ſanguinis Domini eſt? Panis quem frangimus, non'ne communicatio corporis Chriſti eſt? id eſt, Communicatio corporis & ſanguinis Domini facit nos habere quandam cum Chriſto communionem.

Deinde ſignificat nos quoq; inter nos vniri Chriſti ſpiritu, cuius communionis ſymbolum vnus exiſtit panis, ſicuti Paulus teſtatur cum ait: Quoniam vnus panis vnum corpus multi ſumus. Nam omnes vnius panis ſumus particeps. Quemadmodum enim panis ex multis granis compactus eſt; Ita multi in vnum corpus myſticum coaleſcimus. Atq; ideò Paulus hanc ſacratiſſimam cœnam communionem appellat, quam appellationem Damaſcenus hiſce verbis explicat:

plicat: Cœna dicitur cõmmunio, quia communicamus per ipſam Chriſto, & quia participamus eius carnem & diuinitatem, & quia communicamus, & vnimur inuicem per ipſam. Præterea ſignificat hæc cœna, nos ſpiritualiter ali & ſuſtentari corpore & ſanguine Chriſti. Vt enim panis & vinum corpora humana nutriunt, augent, conſeruant, exhilarant: Ita corpus & ſanguinis Domini alit, auget, conſeruat, exhilarat animas noſtras ad vitam æternam.

Quam habet hæc cœna ſignificationem reſpectu futuri temporis?

Hæc ſacratiſsima cœna ſignificat, quod virtute corporis Chriſti reſuſcitati ex mortuis, noſtra etiam corpora olim reſurgant & fiant cõformia glorioſo corpori Chriſti, Philip. 3. Vnde Paulus: Si Chriſtus reſurrexit, et nos reſurgemus, vt fruamur perpetua præſentia corporis Chriſti in omni æternitate. Vnde quidam veteres hanc cœnam vocarunt viaticum, quia admonebat ante mortem ſumentes hanc cœnam, quòd Chriſtus eſſet ipſis via ex his ærumnis & calamitatibus huius vitæ ad æternam beatitudinem.

Quam habet cœna ſignificationem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

reſpectu omnis temporis?

Quòd ſit perpetuum fauoris Dei erga hõmines teſtimonium, nulli mutationi obnoxium, nulla vetuſtate corrumpendum. Atque hac de cauſa hæc cœna ab ipſo domino nouum teſtamentum vocatur, vt quòd nulli vetuſtati vnquam obnoxium futurum ſit.

Age dic breuiter quid ſit nouum Teſtamentum.

Nouum Teſtamentum eſt fœdus æternũ inter Deum & hominem, ſancitum morte Chriſti teſtatoris de gratia Dei, remiſsione peccatorum, & donatione vitę æternæ promiſſæ omnibus gentibus & populis, in hũc Ieſum Chriſtum crucifixum credentibus. In hac definitione ſunt quinq; puncta, quæ in omni teſtamento conſideranda ſunt. Quorum Primum eſt teſtator Chriſtus. 2. Hæreditas 3. Scripti hęredes, id eſt, omnes fideles. 4. Mors teſtatoris. 5. Conditiones ſeruandæ à ſcriptis hæredibus, nimirum vt certò ſtatuant ſibi hæreditatem obuenturam ex gratuita promiſſione teſtatoris. Fides ergo ſola facit, ut quis inter hæredes ſcriptos numeretur: Contrà, ſola diffidentia facit, vt homines hac hæreditate excidant & excludantur.

DE TERTIO.

Quænam eſt vera & legitima hominis probatio ante ſumtionem Cœnæ?

Paulus dicit: Probet autem quiſq; ſeipſum, & ita de pane illo edat, & de poculo bibat. Nam qui edit & bibit indignè, iudicium ſibi edit & bibit Ex hiſce Pauli verbis, quàm ſit neceſſaria probatio ante huius cœnæ ſumtionem, intelligitur, & quòd hæc cœna tantùm porrigenda ſit ijs, qui ſe probare poſſunt.

Dic qualiſnam hæc probatio eſſe debeat?

Huius probationis tres circumſtantiæ ſunt perpendendæ. 1. Quiſnam ſe probare debeat. 2. Quid probari oporteat. 3. A quo hæc probatio fieri debeat.

Quis ſe probare debet?

Qui ſe ad ſacræ huius cœnæ ſumtionem comparat. Qui enim, vt ſuprà dictum eſt, edit indignè, non dijudicans corpus Domini, iudicium ſibi edit & bibit, 1. Corinth. vndecimo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quid probari in eo oportet?

Hoc Paulus 2. Corinth. 13. explicat his verbis: Vos ipſos tentate num, ſitis in fide, vos ipſe probate. An non cognoſcitis vos ipſos, quòd Chriſtus in vobis eſt? niſi ſicubi reprobi eſtis. Hæc Antitheſis illuſtris eſt, qua probati & reprobi opponuntur. Vt enim probatos dicit eos, qui in fide ſunt, & Chriſtum in ſe habitantem ſentiunt: ita reprobos eos ſtatuit, qui fide carent, & Chriſtum in ſe habitantem non ſentiunt. Quare iuſta probatio & examen in hoc conſiſtit, vt verè ſentiatur fides & Chriſti præſentia in nobis, idq; ex virtute ſpiritus eiuſdem nos ad pietatis ſtudium excitantis. Is proinde verè probatus eſt, qui reuerenter in timore Dei, in vera pœnitentia, in vera fiducia, & cum pio propoſito ad hanc cœnam accedit.

A quo hoc examen fieri debet?

Paulus reſpondet: Probet ſe ipſum homo. Nemo enim melius & certius iudicare poteſt, an ſit in fide, quàm quiſq; de ſe ipſo.

Quid audio? an non requiritur neceſſariò confeßio & abſolutio?

Confeſsio quæ fit Deo, qui ſolus crendentem

rem abſoluit, ſemper eſt neceſſaria: Verùm aliter iudicandum eſt de confeſsione auriculari & abſolutione, quæ à ſacerdote annunciatur.

Dic clarè quid ſentias de confeſſione auriculari, neceſſaria ſit, nec ne?

Si eſſet omnino ad hoc examen neceſſaria, Paulus nequaquam dixiſſet, probet ſeipſum homo, ſed ita potius, quiſq; probetur per alium, quod ſanè fieri nequit. De confeſſione ergo ex verbo ſic ſentio: Si adſit vera fides & pœnitentia, non opus eſt alio confeſsionis genere, quàm qua ſancti homines Dei, Dauid, Manaſſes, Petrus veniam de maximis ſceleribus impetrauerunt à ſolo Deo, qui ſolus peccata condonare & delere poteſt. Quare ad aliam nemo cogi debet autoritate verbi Dei, niſi quis fortè totam Eccleſiam offenderit. Tum enim ex mandato Dei tenetur, vt confeſsione publica Eccleſiæ reconcilietur.

Quid ergo ſentis de confeſſione in noſtris Eccleſijs recepta?

Ad hanc confeſsionem mandato diuino

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

non ſimpliciter obligamur, quemadmodũ oſtenſum eſt: Verùm, quia eſt pio conſilio propter diſciplinam quandam retinendam recepta, nemo eam contemnere, debet, niſi ordinis & diſciplinę contemtor haberi velit.

Ad quid hæc confeßio vtilis eſt?

Multum ſanè habet vtilitatis. Primùm enim ea inſtituuntur rudes & ignari, qui Chriſtianę religionis myſteria nondum norunt. Deinde in hac confeſsione iuuenum & adoleſcentum exploratur profectus. Nam boni paſtoris eſt non ſolùm publicè docere, verùm etiam Pauli exemplo domatim experiri, quantum auditores ſui in pietatis doctrina profecerint. Tum in hoc examine exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide & religione iuſta poteſt eſſe dubitatio. Præterea in hoc colloquio, doctrina, conſilio, & conſolatione iuuantur, quorũ perplexa eſt conſcientia, & premitur alquo ſcrupulo, qui eam reddit inquietam. Hi rectè ſibi conſulunt, ſi ad ſuos ſe paſtores, aut alios quoſpiam viros bonos recipiunt, vt erudiantur, ac conſolationem capiant. Propter hæc quatuor hominum genera confeſsio priuata in noſtris Eccleſijs retinetur: vbi tamen nemo cogitur ad enumerationem peccatorum,

rum,quemadmodum in Papatu factum eſt.

Videtur'ne hæc confeßio neceſſaria propter abſolutionem.

Qui vult ſcire,quid ſit vera abſolutio,debet prius cogitare quid ſit peccatum, & inde abſolutionis ueram definitionem petere.

Age hoc explicatius dicito?

Cùm peccatum ſit defectus à lege et voluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, Abſolutus abſq; dubio is dicendus eſt, qui credit promiſsioni gratuitæ. Nam is liber eſt ab obligatione mortis & damnationis,iuxta illud: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Proinde vera abſolutio eſt liberatio hominis credentis ab obligatione ad æternam mortem & damnationem.

Eſt'ne igitur Abſolutio priuata contemnenda?

Nequaquam.Prodeſt enim etiam priuatim omnibus Euangelium audire, quo annunciatur remiſsio peccatorum credentib. Nam tum demum aperitur regnum cœlorum, cùm Euangelium annunciatum fide recipitur. Sunt enim hæ duæ claues Eccle-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſiæ, verbum & fides: prædicatio verbi de remiſsione peccatorũ impetranda per Chriſtum vna clauis eſt ad aperiendum regnum cœlorum, quod ſi is, qui audit, adiungit veram fidem, accedit etiam clauis altera. His ergo duabus clauibus recluditur regnum cœlorum, & impetratur condonatio peccatorum.

An non Chriſtus dicit: quorum peccata ſolueritis, ſoluta erũt, Item: Dabo tibi claues regni cœlorum?

Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam emittens Apoſtolos hiſce verbis: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ, & qui crediderit ſaluus erit, interpretatur claues, quas tradidit Eccleſiæ, nihil aliud eſſe, quàm prædicationem Euangelij, & fidem prædicati Euangelij. Hoc tantùm addo, quod voce miniſtri ſæpè infirmitati fidei ſuccurratur.

An non miniſtri quoq; abſoluunt?

Abſoluunt, vt dictum eſt, prædicando Euangeliũ de remiſsione peccatorum: non virtute, aut conceptæ abſolutionis forma, aut impoſitione manuum. Nam iſte ritus abſoluendi prorſus ignotus erat puriori Eccleſiæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quid ergo miniſter verbi ei qui ipſum accedit confitendi gratia dicet, ſeu quomodo eum abſoluet?

Non inutile fuerit hac aut ſimili forma vti. Cùm mi fili non ſolùm te peccatorē & reum agnoſcis, ſerióq; doles, quòd Deum tuis horrendis peccatis offenderis: Verùm etiam credis promiſsioni Euangelij de remiſsione peccatorum, & voci Chriſti pronunciantis, eum, qui credit, habere vitam æternam, & promittentis ratū fore in cœlo, quicquid ſolutum fuerit in terra, Ego teſtor te remiſsionem peccatorum tuorum habere, quam tibi vice Chriſti annuncio, atq; adeò vt miniſter Dei te abſolutum pronuncio in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti, Amen. Vade in pace, & noli amplius peccare. Hîc ſiue manum capiti imponat, ſiue non, nihil refert, modò abſit ſuperſtitio.

DE QVARTO.

Quæ eſt vera & ſalutaris meditatio huius ſacræ cœnæ?

Cùm hæc Chriſti cœna ſit noſtræ per victimam Chriſti redemtionis ſacramentum: Primùm in mentem communicantibus venire debet cauſa mortis Domini, nempe

peccatum noſtrum, propter quod nos fui-
mus obnoxij æternæ iræ & morti. Mortuus
eſt enim, vt Paulus inquit, dominus propter
peccata noſtra: Et 2. Cor. 5. Eum qui non no-
uit peccatum, pro nobis fecit peccatum, vt
nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. 2. Cum co
gitatione peccati ſimul cogitandus eſt finis
victimæ corporis & ſanguinis Domini in
ara crucis peractæ, qui eſt noſtri redemtio à
iure peccati & mortis. 3. Cum his ſimul co-
gitandum, quanta fuerit ira Dei aduerſus
peccatum, quòd peccatum non poterit vl-
lis hoſtijs expiari, niſi vnigeniti filij Dei, qui
pro nobis factus eſt λύτρον. 4. Cauſa impul-
ſiua duplex huius victimæ cogitanda eſt,
nimirum inenarrabilis miſericordia Dei, vo
lentis nos in gratiam recipere propter Filij
ſatisfactionem, & amor filij, qui natura hu-
mana aſſumta voluit fieri victima, & in ſe
deriuare iram æterni Patris, pœnam pro pec-
catis humani generis ſuſtinere dignatus. Hæc
meditatio eſſe debet, & totius Eccleſiæ &
ſingulorum membrorum in Eccleſia. Nam
cùm Dominus iubet hanc cœnam fieri in
ſui recordationem, requirit ſeriò, vt hæc cœ-
na ſit & publica & priuata recordatio: vtra-
que requirit earum rerum meditationem ſe
riam, de quibus dixi. Hinc accenditur fides,
inuo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

inuocatio, gratiarum actio & alij motus pij. Atq; ita hic vſus cœnæ dulciſsima σπονδὴ eſt, in qua & ipſe filius Dei nobiſcum fœdus facit, quod nos clementer recipiat, & nos viciſsim cum eo fœdus facimus, quòd ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus. Facit & inter ſe fœdus Eccleſia, oſtendit confeſsionem, conſenſum, concordiam, obligat ſe ad mutuam caritatem: Breuiter, ſe totam Chriſto cariſsimo ſponſo ſubijcit, omnia poſtponens obedientiæ erga ipſum, qui non ſolùm ſua morte contemtiſſima voluit nos à morte æterna liberare: verùm etiam ſua paterna ſtorga dignatus eſt nos ſuo ſanguine paſcere ad vitam æternam.

DE QVINTO.

Quia multi ſunt prophanatores huius ſacræ cœnæ, rogo vt me breuiter inſtituas, ne iſtorum labe inficiar.

Prophanatores cœnæ Dominicæ vulgò vocantur ſacramentarij, quorum non eſt vnum genus. Semper enim in Eccleſia multi fuerunt, qui hanc ſacratiſſimam cœnam prophanauerunt. Hoc loco decem genera recitabo, quorum etiam errorem euidentibus ratio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

rationibus refellam. Sunt autem hęc genera. Primum genus eorũ eſt, qui monſtroſo nomine Tranſſubſtantiatores dicuntur. Secundum genus Magicorum eſt. Tertium eorum, qui ſacrilegè alteram ſacramenti partem laicis auferunt. Quartum genus eſt eorum, qui ἀρτολατρείαν, ſeruationem panis & eius circumgeſtationes defendunt. Quintum genus eorum, qui ſacrificiũ inde pro viuis & mortuis faciunt. Sextum genus eorum, qui docent ſacramenta per ſe gratiam conferre. Septimum genus eſt eorum, qui furenter præſentiam Domini in cœna negant. Octauum genus eorum, qui aſſerunt temerè ſacramentum noui Teſtamenti teſſeram tantùm profeſsionis ſeu Chriſtianiſmi externam eſſe. Nonũ genus eorum, qui negant impudenter, veram Chriſti humanitatem poſt reſurrectionem circumſcriptam eſſe, idq́ ideò, vt præſentiam corporis & ſanguninis in cœna tueantur, qui ſanè cùm vnum errorem fugiunt, in alium præcipitantur. Poſtremum genus eorum, qui vtũtur ſacramentis vel ſine fide, vel cum fide ſine debita reuerentia, quam tantum myſterium requirit.

Quos vocas tranſſubſtantiatores?

Μετουσιάσας, qui dicunt naturas mutari, id eſt, pa-

eſt, panis ſubſtantiam in corporis ſubſtantiam, & vini ſubſtantiam in ſanguinis ſubſtantiam conuerti. Verùm manere elementa panem & vinum, non mutatis naturis panis & vini, ſed tantum in ſacrum vſum deſtinatis, conuincunt verba Apoſtoli, 1. Cor. 10. Panis quem frangimus non'ne cõmunicatio corporis Chriſti eſt? Deinde ſi mutaretur, ſeu vt Papiſtæ (ſicut à Thoma loqui didicerũt) tranſſubſtantiaretur, ſubſtantia elementorũ in naturam corporis & ſanguinis nequaquã haberet rationem ſacramenti. Nam ad ſacramenti integritatem requitur ſigni externi propria natura: vt arbor vitæ vera erat arbor: Arcus cœleſtis, verus erat arcus, præciſio cutis in Circumciſione, vera erat præciſio: petra in deſerto, vera erat petra: Man, verũ man erat: Agnus phaſe, verus erat agnus: ſanguis vaccę ruffę, verus ſanguis erat: aqua baptiſmi, vera eſt aqua, & ſic de aliĳs.

At virga Moſis in colubrum, & aqua in Cana in vinum conuerſa eſt?

Illic cum naturarum mutatione etiam proprietates mutatæ ſunt, quod in ſacra cœna non fit. Nã hic manent proprietates panis & vini, quemadmodum omnium experientia teſtatur.

Ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

At multa ſunt miracula edita, quæ aliud videntur docere.

Miracula iſta non ſunt verè miracula, ſed tantùm quædam præſtigiæ Satanæ, quibus errorem idololatricum conatur confirmare. Emanauit, vt dicunt, ſanguis de pane à Iudæis cultro vulnerato. In pago Falſtriæ Kypinga fures, qui panem iſtum cũ ſuo argenteo ergaſtulo furati ſunt, in terrã ſacrilegio commiſſo ad genua vſq; demerſi ſunt, & eti amnũ veſtigia apparent. Murus quoq; tranſeuntibus eſt fractus. Hæc fuerunt Diaboli quædam artificia, de quibus Spiritus Dei prędixit in Paulo: Quia non credunt veritati, dabit Deus illis efficacẽ errorem, vt credant mendacio. Cur autem his pręſtigijs Satan mundum illuſerit manifeſtum eſt. Primùm enim confirmauit creaturam adorandam eſſe. Deinde furtum ſacrilegiorũ ſtabiliuit, qui alteram cœnæ partem, eamq; præcipuam, quæ teſtamenti nomine ſignatur, ſurripuerunt. Præterea teſtatur idem Eccleſia purior. Nã inter alios Gelaſius, qui vixit anno domini 486. ita ait: Certa ſacramenta quæ ſumimus, Corporis & Sanguinis Domini, diuina res eſt, propter quod & per eadem diuinæ efficimur conſortes naturæ, & tamen

tamen eſſe non deſinit ſubſtantia, vel natura panis & vini. Et Auguſtinus ait: Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum. Non dicit hic ſanctus Pater, verbum tollere elementum, ſed accedere elementum, ita vt vtrumq; maneat ſaluum, verbum videlicet & elementum.

Quos vocas magicos?

Qui inſuſurrantes verba elementis, & fœtidi halitus virtute putant conſecrationem fieri, & glorientur de pontentia ſacrificulorum raſorũ & vnctorum, quod quinq; verbis poſsint Chriſtum de cœlo deducere. Nam vt ſint quinq; verba impari numero, magicam ſuſperſtitionem confirmantes, addunt, enim, & dicunt afflando pani: Hoc eſt enim corpus meum.

Quid? an non horum verborum virtute fit conſecratio?

Conſecratio panis & vini non fit aliter, quàm conſecratio aquæ baptiſmi. Nam vt hæc conſecrata dicitur, cùm vſui baptiſmi applicatur: Ita panis & vinum deſtinata cœnæ Domini conſecrata ſunt, idq; virtute ſacerdotis ſummi Dei, & hominis Ieſu Chriſti, qui Baptiſmũ & cœnam inſtituit. Nihil .n. aliud conſecare eſt, quàm rem commu-

nem & prophanã ſacro vſui dedicare. Hæc cõſecratio pronide fit obedientia erga Chriſti inſtitutionem per prædicationem beneficiorum Chriſti, per preces & gratiarum actionem, & per pium vſum huius ſacratiſſimæ cœnæ. Nec aliud vult Auguſtinus cum dicit: Accedat verbum ad elementum.

Cur ſacramentarios vocas, qui alteram partem Sacramenti Cœnæ laicis auferunt?

Quia quod Dominus commune vult eſſe omnibus, illi ſolis ſacrificulis ſacrilegè proprium eſſe volunt. De calice enim, quem auſerunt, dicit apertè Dominus: Bibite ex hoc omnes. Et Epiſcopus quidam Romanus Gelaſius inomine ita ait: Comperimus autem quod quidam ſumma tantum corporis portione, à calice ſacri cruoris abſtineant, qui procul dubio, quia neſcio qua docentur religione aſtringi, aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris abſtineant, quia diuiſio vnius eiuſdemq; myſterij ſine grandi ſacrilegio non poteſt fieri.

Cur inter ſacramentarios numeras eos, qui panem conſecratum reſeruant,

ſeruant, circumgeſtant, & ſe coram eo religioſe proſternunt?

1 Quia eſt contra verbum Dei. Vetat enim verbum, ne cultus Dei ſine eius mandato inſtituatur, Matth. 15. Fruſtra me colunt docentes doctrinas mandata hominum.

2. Eſt ἐθελοθρησκεία damnata Deut. 12. Non facietis ſinguli quod ſibi rectum videtur. & rurſus: Quod præcipio tibi, hoc tantùm facias Domino, nec addas quicquam, nec minuas.

3. Eſt horrenda idololatria. Nam ex pane idolum faciunt quod adorant.

4. Vetus Eccleſia hunc morem ignorauit. Ita enim Clemens ait: Certè tanta holocauſta in altari offerantur, quanta populo ſufficere debeant, quod ſi remanſerint, in craſtinum non reſeruentur.

5 Pugnat cum natura Sacramenti. Nam panis non magis eſt ſacramentum, cùm non à commnuicantibus ſumitur, quàm aqua, cùm ea nemo abluitur aut baptizatur. Quare non magis ἀρτολατρεία, quàm hydrolatria ferenda eſt.

Quomodo conuincis eos ſacramentarios eſſe, qui cœnam ſacrificium

eſſe dicunt pro viuis & mortuis?

Quia prophanant ſacramentum. Horum enim errorem primùm confutat inſtitutio ipſa. Nam dominus ſuum corpus edendum, & ſuum ſanguinem bibendum viuis tantùm præbuit.

2. Confutat iſtum errorem finis cœnæ. Cœnam enim eis commendauit, qui ea vti poſsint in ſui recordationem.

3. Quia cœna non eſt ſacrificium, ſed tantùm quædam ſacrificij recordatio.

4. Quia nullum ſacramentum ex opere operato valet, ſed tantùm efficax eſt, cùm fide recipitur, quemadmodum & verbum.

5. Manifeſtè iſti errori refragatur ſcriptura, quę teſtatur Chriſtum vna oblatione ſemel tantùm facta conſummaſſe in ęternum ſanctificandos.

6. Vbi eſt peccatorũ remiſsio, iam non eſt oblatio pro peccato: Quod autem patres interdũ cœnam vocant hoſtiam, victimam, holocauſtum, hoc faciunt, quia cœna Domini eſt victimæ victimarum recordatio.

Cur inter ſacramentarios numeras eos, qui dicunt ſacramenta per ſe conferre gratiam?

1. Quia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

1. Quia id quod ſolius Dei eſt, impiè creaturis tribuunt. 2. Quia hac rationep lus ſacramento tribuitur, quàm verbo. Impium igitur eſt aſſerere, ſacramenta per ſe gratiam conferre. Interim tamen non reprehendo, ſi quis dicat, ſacramenta conferunt gratiam, hoc ſenſu, Sacramenta conferunt gratiam, hoc eſt, Deus confert gratiam per ſacramentorum diſpenſationem, ſi vera fide percipiantur. Vt enim verbo: ita & ſacramento offertur gratia, ſed fide recipienda.

Quid habes contra illos, qui negant præſentiam Chriſti in Cœna?

Hi, quia manifeſtè pugnant cum Chriſti inſtitutione & perpetuo purioris Eccleſiæ conſenſu, potius deflendi ſunt, quàm confutandi. Deinde ſuprà ſatis oſtendimus veritatem corporis & ſanguinis Domini in cœna.

Quòmodo refellis eos, qui dicunt, ſacramenta tantùm eſſe externam teſſeram Chriſtianiſmi?

Hi Anabaptiſtæ ſunt, multis alijs horrendis erroribus præcipitati in extremam miſeriam & damnationem. Quare & illorum furor eſt execrandus, præſertim cùm Paulus illorum inſaniam confutet. Vide ſuprà, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

diximus de ſignificationibus cœnæ, cur videlicet dicatur communio.

Quid dicis de illis, qui dicunt, Chriſti humanitatem eſſe vbiq; cum diuinitatem?

Hi, vt errorem vitent illorum, qui negant nos verè participare carnem & ſanguinem Domini in cœna, in hunc horrendum errorem incidunt, quòd aſſerant humanitatem Chriſti eſſe vbiq; cum diuinitate, quorum ſententia ſuprà in Symbolo in articulo de Aſcenſione clariſsimè refutatur. Et Angelus Domini apertè mulieribus dicit: Surrexit, non eſt hîc. Hîc ſanè aut Angelus Dei mentitur, quod horrendum eſt cogitatu, aut illi falluntur, qui dicunt, humanitatem Chriſti eſſe vbique cum diuinitate, qua omnia replet & vbique adeſt. Deinde Paulus ad Philip. 3. aſſerit noſtra corpora fore conformia glorioſo Chriſti corpori. Sed quis audet aſſerere noſtra corpora fore infinita, vt ſint vbique, qua ſanè ratione tolleretur humanæ naturæ veritas. Proinde neque corpus Chriſti infinitum eſt effectum poſt reſurrectionem. Præterea ſancti Ratres fatentur Chriſti corpus circumſcriptum eſſe. Nazianzenus enim eundem Chriſtum pronunciat περί-

γραπτον

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

γραπτὸν καὶ ἀπερίγραπτον, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, χωρητὸν καὶ ἀχώρητον. Ea eſt enim diuerſarum naturarum humanæ et diuinæ diuerſitas, quam quia Eutychiani ſuſtulerunt, iuſtè hæreſeos damnati ſunt.

Quomodo ergo aſſeritur à catholicis, quòd corpus Chriſti & ſanguis ſit verè in cœna?

Verùm corpus & verus ſanguis Chriſti adſunt id cœna vnà cum pane & vino, non quidem naturæ coniunctione, ſed ſacramentali. Nam non eſſe carnalem, nec incluſionem corporis in pane, ſanguinis in vino, ita vt locus & corpus ſe mutuò contingant, locusq́ue cedat corpori, teſtatur cum ſanctis patribus etiam Lutherus. Quare ad hanc veram corporis & ſanguinis Chriſti in cœna præſentiam nequaquam requiritur, ut humanitas Chriſti ſit vbiq́ue cũ diuinitate, ſed hoc ſufficit credere, quòd, quemadmodum in Cœnæ inſtitutione ſedet Dominus circumſcripto corpore, & nihilo minus exhibuit diſcipulis corpus ſuum edendum, & ſanguinem ſuum bibendum, idq́ue veraciter, iuxta verba Cœnæ: Hoc eſt corpus meum, & hic eſt ſanguis meus: Ita iam in gloria maieſta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

tis ſedens porrigit communicantibus manibus miniſtrorum (ea eſt ipſius diuina virtus & potentia) corpus & ſuum ſanguinem. Vnde latina Eccleſia precari ante communionem ſolita eſt: Surſum corda habeamus ad Dominum. Quemadmodum enim in prima Cœnæ inſtitutione diſcipuli oculos in dominum intentos habuerunt, qui ſedens ad menſam porrexit ſuam ſacram Cœnam: Ita nos quoque leuare corda noſtra in cœlum debemus ad eundem, qui iam in gloria maieſtatis ſedens, porrigit in Cœna manibus miniſtrorum, communicantibus verum ſuum corpus & verum ſuum ſanguinem, vt ſit cibus & potus interioris hominis, quo ille alitur, augeſcit, & creſcit ad vitam immortalem. Vnde Bernardus de Sacramento Cœnæ verba faciens ita ait: Cibus iſte non eſt ventris, ſed mentis. Non eſt enim datus ad ruinas huius vitę, quę vapor eſt ad modicum manens, ſed ad ęternam vitam animæ conferendam. Et ſicut aqua in Baptiſmo aſperſa, functa eſt ſuo munere: Ita panis comeſtus, & vinum hauſtum in ſacratiſsma Cœna, ſuo quoque perfuncta ſunt munere: Verùm vis ſpiritualis fide poſsidetur, et retinetur veritas corporis et ſanguinis Domini.

Quare

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quare ſacramentarios vocas eos, qui vtuntur ſacramento, vel ſine fide, vel abſq; debita reuerentia?

Quia vtriq; prophanant ſacratiſſimam domini cœnam. Qui enim fide vacui ſunt, prophani exiſtunt, ad quos hæc cœna non pertinet: hi ſibi manducant & bibunt in iudicium damnationis, ſicuti & verbum audiunt ſibi in iudicium damnationis. Deinde qui fidem quidem habent, ſed accedunt abſque debita reuerentia, comedunt & bibunt indignè ſibi in iudicium caſtigationis ſeu correptionis, quemadmodum Corinthios feciſſe teſtatur Apoſtolus. Nam illi graui peſtilentia propter irreuerentiam erga hoc Sacramentum puniti ſunt. Ad eundem modum ſi fide pręditus legit, aut audit verbum abſq; debita reuerentia & timore Dei, legit & audit ſibi in iudicium correptionis & caſtigationis. Nam huiuſmodi irreuerentiam verbi & ſacramentorum punit Deus etiam in ſanctis, ſed corporalibus pœnis.

DE MISSA PAPISTICA.

Cum apud pios iam malè audiat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

miſſa Papiſtica, Age eius rei cauſas expone.

Intereſt ſanè omnium piorum fugere horrendas ſacræ Cœnæ prophanationes, & ſacrilegam abominationem, quæ in ſacræ cœnæ locum erecta eſt, quam ſanè magis abominandam & execrandam arbitror, quàm βδέλυγμα illud, quod Antiochus in templo Ieroſolymitano poſuit. Recitabo itaque cauſas octo, quare Papiſtica Miſſa meritò omnibus pijs inuiſa eſſe debeat.

Prima: Miſſa papiſtica eſt ad turpem quæſtum & nundinationem proſtituta, quod omnes cordati nôrunt, qua prophanatione nulla maior inueniri ab ipſo Satana huius nundinationis Architecto potuit.

Secunda: Cœna, quam Dominus inſtituit ſuæ voluntatis perpetuum teſtimonium, ſacrilegè mutilata eſt ſublato vſu ſacri calicis.

Tertia: Miſſa iſta Papalis cœnam in alienam formam conuertit, vt vnus ſeorſum epulum ſuum habeat, abolita communicatione, quòd ſanè perinde eſt, ac ſi vnus ſubinde ſeipſum ſacro baptiſmate ablueret, qua quidem abominatione, quid quæſo poteſt dici fœdius?

Quar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Quarta: In miſſa Papali nulla fit myſterij expoſitio, ſed murmur incantationi magicè, & nefandis gentium ſacris potius quàm domini inſtituto conueniens. Iuſtinus martyr refert ritum ſimilem ſeruatum fuiſſe olim in ſacris Solis (quem μύθραν ſacerdotes ipſius vocarunt) In his ſacris vſus panis & aquæ fuit, ſed nulla vox à ſpectatoribus audiebatur, niſi hęc, ἢ ἐπίςαϑε ἢ μαθεῖν δύναϑε: hoc eſt, aut noſtis, aut diſcere poteſtis. Ab his ſacrificulis Solis ſuam miſſandi legem, & non à Chriſto accepiſſe Papiſtas, luce clarius eſt.

Quinta: Habet miſſa illa infinitas ceremonias, partim ineptiarum hiſtrionicarum, partim ſuperſtitionis plenas, quibus manifeſtè fœdari ſacram cœnam vel pueris piè educatis notum eſt.

Sexta: Diabolicum figmentum ſacrificij extremè abominandum eſt. Quis enim qui vel micam veritatis Euangelicæ habet, non videt iſtud figmentum manifeſtam in Chriſtum blaſphemiam in ſe continere.

Septima: Miſſa iſta culinaria ad miſeros homines carnali fiducia inebriãdos aptatur, & tanquam expiatio Deo opponitur, adeò vt homines hoc amuleto putent ſe expellere omnes noxas, idq́ʒ ſine fide & pœnitentia, quin etiam ter ſtulti homines auditu miſſæ

ſeu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſeu potius inſpectione hiſtrionicę ſaltationis amari ſe putant, & aduerſus Deum tanquã tuto prępſidio muniti, multò licentioſius peccare audent, & obſtinatiores redduntur.

Octaua: In miſſa papiſtica idolum adoratur loco Chriſti, prophana & Ethnica ſanctorum inuocatio fit. Verùm, vt rem totam vno verbo complectar: Miſſa iſta Papiſtica, vtut ſpecioſa in hypocritarum oculis apparet, omni abominationum, genere ſcatet. Quam abominationem, etſi vident Pontificij, tamen eam gladio & igne tuentur. Nam ea abolita, vident magnum periculum ſuis honorib. & culinario Deo imminere. Quare pij potius ſint cum Chriſto contemtibiles, quàm gloria & diuitijs abundent cũ diabolo & eius Toparcha, quem Paulus filiũ perditionis, & Iohannes antichriſtum appellat.

Si ſic ſentiendum eſt de miſſa Papiſtica, videtur quòd multis centenis annis non fuerit ritè celebrata Cœna Dominica in mundo?

Hoc quidem obijciunt papiſtę, ſed falluntur, dũ nuſquam Cœnam in vero vſu fuiſſe, ſi apud ſe non fuit, aſſerunt. Nimis enim anguſtis limitibus claudunt Eccleſię pomeria,

cùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

cùm ea ſparſa ſit per vniuerſum orbē, teſte Chriſto, cuius ſolius teſtimonium oppono omnibus & papiſtis & diabolis. Verùm ſi quæris, vbi nam fuerit Eccleſia extra Papæ ditionem, Reſpondeo: Multi fuerunt pij in externa ſocietate Papiſtarum, qui etſi cœnæ vſu priuati erant: tamen fundamentū religionis & articulos fidei rectè intellexerunt. Deinde in Turcia, in Arabia, in Perſia, in Aegypto fuerūt inde vſq; à temporibus Apoſtolorum, & ſunt hodie Eccleſiæ, etſi grauem ſuſtinent tyrannidem, non ſecus atq; populus Dei in Aegypto olim. Verùm ne vana referre videar, aſcribam deſcriptionem cœnę ſeu miſſæ, qualis in Arabia & Aegypto hodie, vbi Chriſtiani ſunt, celebratur.

Dic quæſo diſtinctè de ritu miſſæ, quem in Ægypto ſeruari dicis.

Ante triennium fuit hic vir ſenex & grauis, miſſus à Conſtantinopolitano Patriarcha, Demetrius nomine, natione Theſſalonicenſis, qui mihi multa de religione Chriſtianorum degentium inter Turcas narrauit: Et quia in nobiliſsima illa Aegypti ciuitate Cairo, quę & Miſrim dicitur, vixerat decennium, eius Eccleſiæ ritum ex Arabia translatum in celebranda miſſa mihi expoſuit,

cuius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

cuius narrationem hoc pacto diſtinxi.

1. Habent in Cairo Chriſtiani multa templa (omnia inſignita Luna Falcata, quæ eſt Turcicum inſigne) ſed ſine campanis (humana enim voce vocantur ad ſacra) & ſine idolis, niſi quod picturas Hiſtoricas ex veteri & nouo Teſtamento in perietibus templorum habeant depictas.

2. Antiochenus paſtor eſt illorum Patriarcha, qui, vt agnoſcatur Patriarcha eſſe, pileum latum (in cuius medio eſt crux rubra) ſui muneris inſigne in capite geſtat.

3. Quatuor vicibus in anno, nempe die Natiuitatis Domini, die Reſurrectionis, die Pentecoſtes, & 15. die Auguſti communicãt omnes Chriſtiani, qui illic ſunt, ſub vtraque ſpecie: non eſt diſcrimen laici & ſacerdotis, ſed eadem myſteria porriguntur vtriſq;.

4. Miſſæ celebratio hoc modo fit: Sacerdos induit albam & pallium, noſtro ferè more, niſi quòd cruces rubras quatuor habeat in veſte ſacerdotali, in dextro brachio vnam, in ſiniſtro alteram, in pectore tertiam, quartam in dorſo, vt quocunq; ſe vertat, inſignia Chriſti ſummi Sacerdotis contemplanda exhibeat.

5. Sacerdos ita in Sacrario ornatus prodit, & mox ad populum conuerſus, verba

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

hæc alta voce, vt audiri poſsit ab omnibus qui adſunt, pronunciat: εὐλογημένη ἡ βασιλεῖα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Hoc eſt, benedictum regnum Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & ſemper, et in ſecula ſeculorum: & reſpondet totus populus, ἀμὴν, Amen.

6. Huic confeſſioni mox precationem ad Trinitatem ſubiungit, ad quam populus totut Amen reſpondet.

7. Finita precatione, canitur à populo, ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ὁ ἰσχυρὸς, ἅγιος ὁ ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, hoc eſt, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miſerere noſtri.

8. Huic cantioni ſubiungitur lectio ex ſcriptis Apoſtolicis, primum Græcè, deinde Arabicè, quia pleriq; Chriſtiani, qui illic ſunt, ex Arabia ſunt translati.

9. Canitur, Hallelu Iah.

10. Euangelium legitur Græcè, deinde Arabicè.

11. Finito Euangelio, canitur à toto cœtu carmen, quod Cherubim vocant.

12. Carmen Cherubim finito, fit concio à ſummo miniſtro, idq; ferè ad horam. Nunquam enim vlla concio ſe vltra horam extendit.

13. Fini-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

13. Finita concione, recitantur cœnæ verba in ipſo ſuggeſto, idq́ tantùm in quatuor feſtis, de quibus ſuprà ad tertium numerum dixi.

14. Reuerſus à ſuggeſto ad menſam, quæ in medio templi ſita eſt, ad populum ſe conuertit Sacerdos hęc verba pronuncians, πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἐστὶ, ἀπὸ τοῦ πατρὸς φώτων ἄνωθεν καταβαῖνον. Omnis donatio bona, & omne donum perfectum deſcendit cœlitus à patre luminum.

15. Sacerdos diſtribuens ſacramentū cœnæ, ſingulos communicantium hiſce verbis alloquitur, λάβε χάριν παρὰ κυρίου, καὶ ἐλεημοσύνην παρὰ θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν, id eſt, accipe gratiam à domino, & miſericordiam à Deo ſaluatore noſtro

16. Ad hæc reſpodet, qui accipit ſacræ cœnæ myſteria, τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ υἱὲ θεοῦ κοινωνόν με παράλαβε. οὐ μὴ γάρ σε ἀρνήσω, οὐ φίλημά σοι δόσω, καθάπερ ὁ Ἰούδας, ἀλλ᾽ ὡς ὁ λῃστὴς ὁμολογῶ σε: μνήθητί μου κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, hoc eſt, Cœnæ tuæ myſticæ fili Dei fac me hodie participem. Nequaquam enim te negabo, nec oſculum dabo ſicut Iudas, ſed veluti latro te confitebor: memento mei Domine in regno tuo.

17. Nihil canitur inter communicandum,

ſed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ſed omnes ſpectatores ſingulari deuotione meditantur hæc ſacra myſteria.

18. Communicatione finita, additur gratiarum actio cum precatione, & vertens ſe ad populum Sacerdos, in hunc modum benedicit populo, ἡ εὐλογία τοῦ κυρίου ἐφ᾽ ὑμᾶς, benedictio Domini ſuper vos: & reſpondet totus cœtus, Amen. Hęc de miſſa retulit Demetrius, quæ quatuor anni vicibus celebratur, quemadmodum ſuprà admonui. Verùm in quotidianis conuentibus hunc morem habere Chriſtianos retulit idem Demetrius. Omnium primùm orditur ſacerdos à benedictione, vt in miſſa.

2. Fiunt preces publicæ, recitatur aliqua lectio ex ſacris literis, & fit breuis concio.

3. Diſtribuitur, precibus finitis, ſine vino panis: hunc panem dicunt non eſſe corpus Domini, ſed tantùm dari in ſignum mutuæ fraternitatis, vt hoc ſymbolo admoniti, ipſorum animi coaleſcant, qui de eodem pane participant.

4. Hoc percepto pane populus cum hac benedictione, ἡ εὐλογία τοῦ κυρίου ἐφ᾽ ὑμᾶς, dimittitur.

ORATIO AD CHRISTVM.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Dulciſsime Domine Ieſu Chriſte fili Dei, ſine tua gratia mens noſtra denſiſsimis offunditur tenebris: Affectus omnes in flammas cupiditatum feruntur: Voluntas mentis caligine inuoluta affectuum impetu abripitur: Deniq; omnes actiones noſtræ interiores & exteriores à norma voluntatis tuę longè aberrant. Tenebras igitur mentis noſtræ, allato verbi tui lumine dulciſsime Ieſu Chriſte diſcute: Cupiditatum flammas gratiæ tuæ fontibus clementer extingue: Voluntatem tua manu reformatam, tuo ſancto impelle ſpiritu, vt quę mens illuminata rectè monſtrat: quæ affectus noui cordis piè ſuadent: Ea & voluntas alacriter imperet, & omnes vires animi & corporis voluntatis imperio obtemperantes, ſtudioſè exequantur. Tu enim ſolus es noſter propiciator, noſter Rex, noſtra fortitudo et virtus, noſtra vnica ſpes, vnica ſalus, vnica via, & vita ęterna. Te inuoco dulciſsime Ieſu Chriſte, vt nobis aſſiſtas, ne vel ſeducti à falſis prophetis, vel pellecti à Propria carne, vel perſuaſi à Diabolo, vel abducti prauis hominum moribus & exemplis, vel etiam offenſi ſcandalis, relabamur in priſtinas tenebras, & aberremus à te via vitæ æternæ. Deduc obſecro nos fili Dei in lumine vultus tui, ſuſtine nos, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

qui es dextera Dei Patris, ne concidamus: dirige nos, quò tandem te duce perueniamus rectà ad gloriam immortalitatis, quam promiſiſti ſperantibus in te, dulciſsime Ieſu Chriſte: Tibi laus, confeſſio & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Forma precandi generalis.

Omnipotens æterne, veriſsime Deus Pater Domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti conditor cœli & terrę, vnà cum Filio tuo Ieſu Chriſto, & S. ſancto, agimus tibi gratias toto pectore, quod immenſa miſericordia te nobis patefeciſti miſſo Filio Ieſu Chriſto, & prolato arcano & admirando decreto de redemtione generis humani, & colligis tibi æternam Eccleſiam per miniſterium Euangelij & Spiritum ſanctum, & præbes hoſpitia Eccleſiæ & res vitę ſuſtentationi neceſſarias. Hæc & alia beneficia confitemur veriſſimè tua dona eſſe, & abs te nobis propter Filium tribui & conſeruari.

Confitemur etiam multis nos peccatis multipliciter pollutos eſſe, & veris atq; ardentibus doloribus cordis deploramus, quòd contra normam iuſticię tuæ peccauerimus, ac precamur, vt conuertas nos ad te, & condones nobis omnia peccata noſtra

propter dilectum filium tuum Ieſum Chriſtum, & Spiritu ſancto tuo accendas in nobis veram fidem & veram obedientiam, & regas nos, vt ſicut ſeriò nobis propoſitum eſt, auxilio tuo emendemus vitam, & tibi obediamus.

Oramus etiam propter Ieſum Chriſtum filium tuum dilectum, vt inter nos & in his regionibus perpetuò tibi colligas Eccleſiam, & in ea puritatem veræ doctrinæ conſerues, vt te vera inuocatione colamus, & tibi obediamus, & in omni æternitate te celebremus & diligamus. Ad hanc rem largiaris Eccleſię fideles doctores & paſtores, qui recta docendo, & exemplo piæ vitæ gloriam tuam illuſtrent & proſint Eccleſiæ.

Oramus etiam propter Ieſum Chriſtum filium tuum dilectum, vt in his terris largiaris piam, ſalutarem, & tranquillam gubernationem, & Regiam Maieſtatem, ac regni Conſiliarios et Senatores tuearis, ac Spiritu ſancto tuo regas, vt tota ipſorum gubernatio ſeruiat gloriæ tuæ, & ipſis & ſubditis ſit tranquilla & ſalutaris. Confirmes etiam omnes pios reges, Principes & Nobiles in propoſito tuam gloriam, veram doctrinam, & honeſtatem diſciplinæ conſeruandi. Etiam Magiſtratus huius vrbis clemẽter gubernes

ac tuea-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

ac tuearis. Precamur etiam vt res terra naſcentes (quas largiris, vt in hac vita genus humanũ ſuſtentetur & te inuocet) ſoueas ac protegas, & panem quotidianum benignè nobis præbeas. Et quia tibi nota eſt ingens imbecillitas noſtra, & promiſiſti, te magnitudinem iræ aduerſus peccatum temperaturum miſericordia propter interceſsionẽ dilecti filij tui, oramus, vt pœnas, quas meritò ſuſtinemus, clementer mitiges, & afflictos omnes, qui te inuocant, conſoleris Spiritu ſancto tuo, vt in vera fide & vera inuocatione maneant conſtantes, & in omni æternitate miſericordiam tuam celebrent, Amen.

Oratio deuotiſsima ad Chriſtum D. Auguſtini.

Spes mea Chriſte Deus, hominum tu dulcis amator, lux, via vita, ſalus, decor, & decus omne tuorum, Omnia pro quorum voluiſti ferre ſalute, Cernito vincla, crucem, vulnus, mortem atq; ſepulcrum: Poſt tres, inde dies deuicta morte reſurgens, Diſcipulis viſus, nutantia corda reformas: Luce quater dena cœlorum ſumma petiſti, Viuis in æternum, nunc & per ſecula regnans. Tu es Deus meus viuus & verus, Pater meus ſanctus, Dominus meus pius, Rex meus ma

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

gnus, paſtor meus bonus, magiſter meus vnus, adiutor meus optimus, dilectus meus pulcerrimus, panis meus viuus, Sacerdos meus in æternum, dux ad patriam, Lux mea vera, dulcedo mea ſancta, vita mea recta, ſapientia mea præclara, ſimplicitas mea pura, concordia mea pacifica, cuſtodia mea tuta, portio mea bona, ſalus mea ſempiterna, miſericordia mea magna, patientia mea robuſtiſſima, victima mea immaculata, redemtio mea ſancta, ſpes mea firma, Caritas mea perfecta, reſurrectio mea vera, vita mea æterna, exultatio & viſio mea beatiſsima & ſine fine manſura. Te deprecor, ſupplico & rogo, vt per te ambulem, ad te perueniam, in te requieſcam, qui es via, veritas et vita, ſine qua nemo venit ad Patrem. Te.n. deſidero dulciſsimũ & pulcerrimum dominum, O ſplendor paternæ gloriæ, qui ſedes ſuper Cherubim, & intueris abyſſos, lumen veridicum, lumen illuminans, lumen indeficiens, in quẽ deſiderant angeli proſpicere, ecce cor meum coram te eſt, diſcute tenebras eius, vt amoris tui claritate plenius perfundatur. Da mihi Deus meus te, redde mihi te: en amo te, & ſi parũ eſt, amem validius. Non poſſum metiri, vt ſciam quantum deſit mihi amoris tui ad id quod ſatis eſt, & currat vita mea in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

amplexus tuos, nec auertatur, donec abſcondatur in abſcondito vultus tui: Hoc tamen ſcio, quia malè mihi eſt præter te Domine, non ſolùm extra me, ſed in me ipſo. Omnis enim copia, quæ Deus meus non eſt, egeſtas mihi eſt. Bonum namq; quod neq; in melius neq; in deterius commutari poteſt, tu ſolus es, qui ſimpliciter ſolus es, cui non eſt aliud viuere, & aliud beatè viuere, quod tua beatitudo tu es. Creatura verò tua, cui eſt aliud viuere, et aliud beatè viuere, Omne quod viuit et beate viuit, non debet niſi gratiæ tuæ attribuere, & ideò nos egemus tui, non tu noſtri, quia ſi omnino non eſſemus, nihil tibi deeſſet ad bonum quod tu es. Tibi itaq; Domino Deo noſtro ſemper adhærere neceſſe habemus, vt per continuum auxilium tuum ſanctè & piè, & rectè viuere valeamus. Pondere ſiquidem fragilitatis noſtræ deorſum trahimur, dono autem tuo accendimur & ſurſum ferimur, inardeſcimus & imus, aſcendimus, aſcenſiones in corde facimus & cantamus canticum graduum, igne tuo bono inardeſcimus, & imus, quo iam ſurſum imus ad pacem Ieruſalem. Quoniam iucundatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in domum DOMINI ibimus, illic collocauit nos voluntas bona, vt nihil veli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

mus aliud quàm permanere illic in ęternum. Sed quia, dum ſumus in corpore, peregrinamur à te Domine, non habemus hîc ciuitatem manentem, ſed futuram inquirimus, noſter autẽ municipatus in cœlis eſt, ideò duce gratia tua, ingrediar in cubile cordis mei, & canto tibi amatoria, Rex meus & Deus meus, gemens inenarrabiles gemitus peregrinationis meæ, vbi cantabiles mihi factæ ſunt iuſtificationes tuę. Et recordans Hieruſalem, extendo in eam ſenſum cordis, Hieruſalem, patriam meam, Hieruſalem matrem meam, teq; ſuper eam regnatorem, illuſtratorẽ, patrem, tutorem, patronum, rectorem, paſtorem, caſtas & fortes delicias, ſolidum gaudium, & omnia bona ineffabilia, ſimul omnia, quia vnum ſummum & verum bonum: Et non auertar, donec in eius pacem matris cariſsimæ, vbi ſunt primitiæ Spiritus mei, colligas totum quod ſum à diſperſione & deformitate hac, & cõformes atq; confirmes in æternum, Deus meus, miſericordia mea, Amen.

Oratio pro conſeruatione in pietatis curriculo.

Omnipotens Deus, ſalus, protectio & liberatio noſtra, concede petitiones cordis no

ſtri

ſtri, delectamur & ſperamus in te domine, dirige greſſus noſtros in bonum, & cùm ceciderimus in peccatum, porrige dexteram cadentibus, cum auxilio gratiæ & miſericordiæ tuæ, ne collidamur in interitum, ne confundamur in tempore malo, ne diſpereamus cum impijs, ſed hæreditatem iuſtorum in terra viuentium ſortiamur, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Amen.

Gratiarum actio beati Philippi Melanthonis.

Ad Deum patrem.

Ago tibi gratias Omnipotens, æterne & viue Deus, æterne Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, conditor omnium rerum & conſeruator ac opitulator, cum filio tuo coęterno Domino noſtro Ieſu Chriſto, patefacto in Ieruſalem, & Spiritu ſancto tuo effuſo in Apoſtolos, quòd te patefeciſti nobis immenſa bonitate certis & illuſtribus teſtimonijs, & quòd condidiſti & elegiſti tibi Eccleſiã perpetuam, & voluiſti filium tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum pro nobis fieri victimam, dediſti nobis Euangelium tuum, & ſpiritum ſanctum, remittis nobis peccata, & liberas nos à poteſtate diaboli, & à morte æterna, & das nobis vitam æternam, & hacte-

nus in hac vita me multis magnis benefici-
cijs donaſti, dediſti vitam, victum, doctri-
nam pacem ijs locis, in quibus vixi, & miti-
gaſti pœnas quas meritus ſum.

Ad θεάνθρωπον filium.

Ago tibi gratias etiã Domine Ieſu Chri-
ſte, filij Dei viui, crucifixe pro nobis & reſu-
ſcitate, Emanuel, quòd copulâſti tibi huma-
nam naturam, paſſus es pro nobis & reſur-
rexiſti, ac redemiſti nos, ſeruas ac defendis
Eccleſiam contra Diabolos hoſtes tuos, &
das & inſtauras ſæpè lucem Euangelij, remit
tis nobis peccata, & das nobis vitam æter-
nam, & es mediator & interpellator pro no-
bis aſsiduus, & vis nobis opitulari, ſicut di-
xiſti, Venite ad me omnes, qui laboratis &
onerati eſtis, ego reficiam vos.

Ad Deum ſpiritum ſanctum.

Ago tibi gratias Spiritus ſancte viuifica-
tor, effuſe in Apoſtolos, quòd accendis lu-
cem tuam in noſtris mentibus, regis, doces,
mones, iuuas me conſilio, gubernas labores
vocationis meæ, & ſanctificas me ad vitam
æternam.

Oratio eiuſdem ad Deum Patrem.

Omnipotẽs, æterne et viue Deus, æterne
Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te patre
feciſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

feciſti immenſa bonitate, & clamaſti de filio tuo domino noſtro Ieſu Chriſto, hunc audite: conditor omnium rerum, & conſeruator & opitulator cum filio tuo coæterno domino noſtro Ieſu Chriſto regnante tecum et patefacto in Ieruſalem, et Spiritu ſancto tuo effuſo in Apoſtolos, ſapiens, bone, miſericors, Iudex & fortis, qui dixiſti, Viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Et dixiſti: Inuoca me, in die tribulationis, & eripiam te, Miſerere mei propter Ieſum Chriſtum filium tuum dominum noſtrum, quem voluiſti pro nobis eſſe victimam, ϗ μεσίτην ϗ ἱκέτην, & ſanctifica, rege, iuua, accende cor & animam meam Spiritu ſancto tuo, vt te verè agnoſcam et inuocem, tibi verè credam, gratias agam, et obediam: rege & ſerua Eccleſiam tuam, ſicut promiſiſti inquiens: Hoc eſt fœdus meum cum eis, Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent ab ore ſeminis tui in æternum: Semper luceat in nobis Euangelium tuum, & rege, & confirma corda noſtra ſpiritu ſancto tuo, ne in furores Epicureos aut fanaticos ruam, guberna ſtudia Eccleſiæ, & defende politias, quæ præbent hoſpitia Eccleſijs.

Ad θεάνθρωπον filium.

ſuo

Ieſu Chriſte Fili Dei viui, crucifixe pro-nobis & reſuſcitate, qui regnas ad dexteram Patris, vt das dona hominibus, & conſtitutus es interpellator pro nobis, miſerere mei, & intercede pro me apud æternum patrem tuum, ſanctifica me Spiritu ſancto tuo, ſicut promiſiſti, inquiens: Non relinquam vos or phanos, rege & defende Eccleſiam tuam & politas, rege & defende Eccleſiam tuam & politias, quæ ſunt Eccleſiæ hoſpitia.

Ad Spiritum ſanctum.

Spiritus ſancte effuſe in Apoſtolos, quem promiſit nobis filius Dei, redemtor noſter, vt accendas in nobis veram agnitionem & inuocationem Dei, ſicut ſcriptum eſt: Effundam ſuper vos Spiritum gratiæ & precum: Exuſcita in cordibus noſtris verum timorem Dei, & veram fidem & agnitionem miſericordiæ, quam nobis æternus Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti propter Filium promiſit, ſis nobis Paracletus in omnibus conſilijs & periculis, & accende mentes noſtras, vt vera obedientia Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Filium eius redemtorem noſtrum & te perpetuò celebremus.

Oratio ante communionem.

Domine Deus cœleſtis Pater, tibi gratias agimus, quod pro nobis filium tuum vnige

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

nitum in mortem tradidiſti, vt nos à morte peccati & gehennæ redimeret. Poſtea me miſerum ad illum traxiſti, ex eo quòd peccata & damnationem mihi cognitam faciens, pariter oſtendiſti, quàm certa ſalus in eodem Chriſto ſit apprehendentibus illum per fidem. Præterea eiuſdem filij tui carnem in cibum, & ſanguinem in potum, in myſterio veſcendum exhibuiſti, vt paſti in eum indies adoleſcamus, & quod accipimus, deinde per eum in maius augeſcat. Effice, vt redemtionis noſtræ precium, hoc eſt, mors & ſanguis Domini ac Dei noſtri ſemper viuat, quòd nobis verbis & ſacramentis eam locupletè commendaſti. Creſcamus in ampliorē fidem, quę per caritatē operetur, vt ad pia facta apparatiores ſubinde reddamur, ac tuam vnius gloriam vnicè per omnem vitam quæramus, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Oratio pro docilitate.

Audi preces meas æterna Patris ſapientia, Domine Ieſu, qui teneræ ætati docilitatis commodum addidiſti, adde quæſo ad naturæ propenſionem auxilium gratiæ tuæ, vt literas ac liberales diſciplinas citius perdiſcam, ſed tuæ gloriæ ſeruituras, quarum adminicu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

miniculis adiuta mens mea plenius aſſequatur cognitionem tui, quem noſſe felicitatis humanæ ſumma eſt, vtq; ad ſanctiſsimæ puericiæ exemplum in dies proficiam ætate ſapientia & gratia apud Deum, & apud homines: Qui viuis & regnas in conſortio Patris ac Spiritus ſancti in æterna ſecula, Amen.

Oratio in periculis & cruce.

Domine non ſecundum peccata noſtra facias nobis,

Neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuas nobis.

Deus miſericors Pater, qui contritorum non deſpicis gemitum, & mœrentium non ſpernis affectum, adeſto precibus noſtris, quas in afflictionibus, quæ iugiter nos premunt, coram te effundimus eaſq; clementer exaudi, vt hoc, quod contra nos diabolicæ ac humanæ fraudes moliuntur, ad nihilum redigatur, conſilioq; tuæ bonitatis diſpergatur: vt nullis inſectationibus læſi, in Eccleſia tua ſancta, tibi ſemper gratias agamus per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

ALIA.

Non intres Domine in iudicium cum ſeruo tuo,

Quia

Quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

Omnipotens Deus, qui nos in tantis periculis conſtitutos, propter humanam fragilitatem ſcis non poſſe conſiſtere, da nobis ſalutem mentis & corporis, vt ea quę pro peccatis nos affligunt, te adiuuante vincamus, per dominum noſtrum IESVM Chriſtum Amen.

ALIA.

Inuoca me in die tribulationis,
Et eruam te, & tu honorificabis me.

Parce Domine, parce peccatis noſtris, & quamuis inceſſabiliter delinequeribus continua pœna debeatur, præſertim tamen quę ſumus, vt quod ad perpetuum meremur exitium, tranſeat à nobis ad correctionis auxilium per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Amen.

Oratio cùm manè ſurrexeris.

Quandoquidem tu cœleſtis pater, tùm in cœlis, tùm in terris vnus ille omnipotens Deus, vbiq; gentium & locorum es & vſq; permanebis: Te ex animo ſuppliciſſimè precor, ne ſinas vt in meam, neq; vt alij credentes in ſuam voluntatem hunc diem conuertamus, neque vt ad prauum arbitrium

noſtrum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

noſtrum prolabamur, ſed potius paternam tuam voluntatem, æternum conſilium, verbum illud tuum ſalutiferum, tuumq; beneplacitum, rectè intueamur, & veraci corde perficiamus, quò nomen diuinum per nos miſeros peccatores, nunc & ſemper ſanctificetur, per Filium tuum Ieſum Chriſtum, Amen.

Oratio dum abis cubitum.

Tibi Domine Deus animam ac vitam meam commendo, vt in Chriſto, qui eſt vita & reſurrectio noſtra, ab æterna morte me defendas, atq; vt ipſe, qui vera lux eſt, ſplendorem gratiæ ſuæ in corda noſtra tenebroſa perfundat.

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Foto 186700 S. 232

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 908 8°